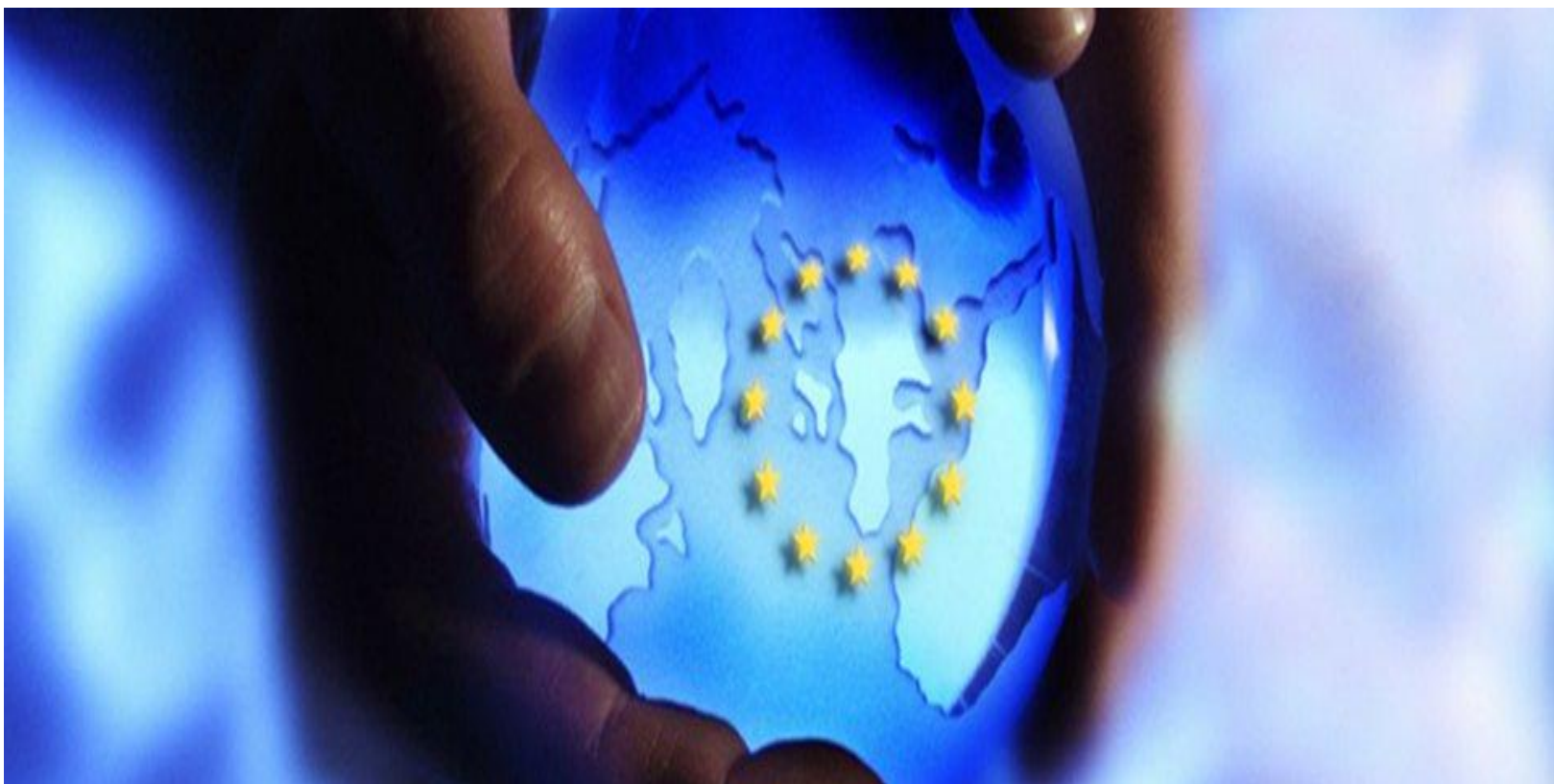

**Διπλωματική εργασία: *Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ως
αποτέλεσμα συστημικών πιέσεων***

Μεταπτυχιακό Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών- τομέας Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική

Επιβλέπων καθηγητής: Δρ Ανδρέας Γκόφας

Ονοματεπώνυμο φοιτητή: Μιχαλόπουλος Σαράντης

ΑΜ: 12 10 Μ 026

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	Σελ 2
Η ΕΕ στο νέο διεθνές σύστημα.....	Σελ 5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι – Η κρίση και η δημοσιονομική πολιτική... .	Σελ 18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ- Η ενεργειακή ανεξάρτηση από τη Μόσχα...	Σελ 36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ- Η διεθνής τρομοκρατία κινητήριος δύναμη ευρωπαϊκής ενοποίησης.....	Σελ 60
Επίλογος.....	Σελ 70
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι- Η υπόθεση των σπάνιων γαιών- σύγκρουση με την Κίνα για τους πόρους.....	Σελ 73
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ- Η πρόκληση της διεθνούς πειρατείας.....	Σελ 75
ΠΗΓΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ.....	Σελ 77

Εισαγωγή

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα περνά την πιο δύσκολη και επίπονη κρίση μεταπολεμικά που έχει οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις. Η ευρωπαϊκή «αλληλεγγύη» έχει τεθεί σε πρωτοφανή αμφισβήτηση, η ανάδυση ακραίων ευρωσκεπτικιστικών πολιτικών τάσεων στο εσωτερικό των κρατών μελών της έχει επιταχυνθεί, με πολλούς κορυφαίους αναλυτές μάλιστα να κάνουν λόγο περί ολικής κατάρρευσης της ευρωζώνης μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα¹.

Το ατελές θεσμικό οικοδόμημα και εν γένει η θεσμοποιητική διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, και δη κατά την παρούσα οικονομική κρίση, επέδειξε σοβαρές αδυναμίες, ωστόσο εξελίχθηκε σταδιακά και βασισμένη στις προκλήσεις του ευρύτερου διεθνούς συστήματος. Μέσα από την εμφάνιση «εξωτερικών πιέσεων» και νέων προκλήσεων του διεθνούς συστήματος, η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης επιταχύνθηκε τομεακά, επιβραβεύοντας και αποδοκιμάζοντας περιπτωσιολογικά τη νεολειτουργική θεωρία ολοκλήρωσης που «επιλέχθηκε» μεταπολεμικά για την οικοδόμηση της ευρωπαϊκής ιδέας.

Η διαφαινόμενη «αναγκαστική» σύγκλιση των συμφερόντων των κρατών μελών της ΕΕ ως αποτέλεσμα εξωτερικών-συστημικών πιέσεων σε συγκεκριμένους τομείς, που σε μερικές περιπτώσεις αγγίζει και τον ευαίσθητο πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας, καταδεικνύει το αυξανόμενο ειδικό βάρος της περιφερειοποίησης των κύριων δρώντων του διεθνούς συστήματος, προκειμένου να αντιμετωπίσουν από κοινού τις σύγχρονες προκλήσεις.

Εξετάζοντας κανείς την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης κατά την πρώτη δεκαετία του 2000, και δη μετά τις απορρίψεις σε Ολλανδία και Γαλλίας της Συνταγματικής Συνθήκης, παρατηρεί ότι η συσσωματική διαδικασία επιταχύνθηκε σημαντικά σε σημείο που να υπάρχουν σήμερα και σχέδια από μεγάλες δυνάμεις της ΕΕ περί κατάρτισης συνθήκης για πολιτική ένωση².

¹ Βλ ενδεικτικά The Telegraph, *Eurozone will collapse this year, says Nouriel Roubini*, <http://www.telegraph.co.uk/finance/financialcrisis/9046365/Eurozone-will-collapse-this-year-says-Nouriel-Roubini.html>, [accessed: 20.07.2012]- New York Times Examiner, *Paul Krugman on Eurozone: "The Whole Thing Could Fall Apart in a Matter of Months"*, <http://www.nytexaminer.com/2012/05/paul-krugman-on-eurozone-the-whole-thing-could-fall-apart-in-a-matter-of-months/>, [accessed: 20.07.2012].

² Βλ Spiegel International, *Merkel Pushes for Convention to Draft New EU Treaty*, <http://www.spiegel.de/international/europe/merkel-pushes-for-new-eu-treaty-with-tougher-fiscal-rules-a-852292.html>, [accessed: 20.07.2012].

Η κρίση χρέους στην ευρωζώνη με τις ασφυκτικές πιέσεις των παγκόσμιων χρηματοπιστωτικών αγορών και τον εμφανή κίνδυνο βιωσιμότητας της ευρωπαϊκής περιφέρειας, η ενεργειακή εξάρτηση από τη Μόσχα που τη χρησιμοποιεί την ενέργεια ως «πολιτικό εργαλείο» επηρεάζοντας τις ευρωπαϊκές πολιτικές μέσω της μεθόδου «διαίρει και βασίλευε», και η εμφάνιση νέων μη κρατικών δρώντων όπως η τρομοκρατία, που έθεσε υπό αμφισβήτηση της εσωτερική ασφάλεια στην ΕΕ, συνιστούν σημαντικούς τομείς και παραδείγματα σύγκλισης των ευρωπαϊκών πολιτικών των κρατών μελών της ΕΕ κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο.

Σε ένα μεταβαλλόμενο διεθνές σύστημα, με τη μονομέρεια δράσεων να συνιστά σπάνιο φαινόμενο και τη μετάβαση προς ένα πολυπολικό κόσμο να δείχνει ολοένα και περισσότερα σημάδια, η ΕΕ αντέδρασε στις πιέσεις με μεγαλύτερη ολοκλήρωση των πολιτικών της προσπαθώντας παράλληλα να κατασκευάσει και την δική της «ταυτότητα».

Το ξέσπασμα της παγκόσμιας κρίσης χρέους την 15^η Σεπτεμβρίου του 2008 με την κατάρρευση της Lehman Brothers και η εν συνεχεία επέκτασή της στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αποτέλεσε σημαντική τομή για την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η θεσμικοποιητική διαδικασία και η συσσωμάτωση στον τομέα της οικονομίας και συγκεκριμένα στη δημοσιονομική πολιτική (Fiscal Compact- Δημοσιονομικό Σύμφωνο)³ επιταχύνθηκε με πρωτοφανές χρονικό πλαίσιο, ενώ σήμερα είναι εξαιρετικά έντονες και οι συζητήσεις περί «αμοιβαιοποίησης του χρέους» (ευρωομόλογα) ακόμα και τραπεζικής ένωσης για την διάσωση του ενιαίου νομίσματος.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός, ότι το Fiscal Compact αποτέλεσε προϊόν διακυβερνητικής συμφωνίας προκειμένου να αποφευχθεί το βρετανικό βέτο, με αποτέλεσμα να απομονωθεί το Λονδίνο.

Στο ίδιο μήκος κύματος, η έντονη ενεργειακή εξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο και σε μικρότερο βαθμό από το αργό πετρέλαιο, οδήγησε σε δύο σημαντικές ενεργειακές κρίσεις την πρώτη δεκαετία του 2000, «παγώνοντας» κυριολεκτικά την Ευρώπη ύστερα από την διακοπή παροχής της Μόσχας λόγω διαφωνιών στις πληρωμές με την Ουκρανία. Ακόμη, το παιχνίδι των αγωγών του ρωσικού κολοσσού Gazprom που βρίσκεται υπό κρατικό έλεγχο, με τις διμερείς προσεγγίσεις στα κράτη μέλη της ΕΕ, κατακερματίζοντας την αγοράς ενέργειας της ΕΕ, οδήγησε τις Βρυξέλλες στην υιοθέτηση του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου, που θέτει σοβαρούς περιορισμούς στις εθνικές επιλογές ενέργειας, ενώ παράλληλα πλήττει σε μεγάλο βαθμό τα οικονομικά συμφέροντα των ρωσικών εταιρειών ενέργειας. Παράλληλα, οι πιέσεις της ενεργειακής εξάρτησης

³ Βλ EurActiv.com, *Europe's new treaty: Towards a multi-speed Union*, <http://www.euractiv.com/future-eu/europes-new-treaty-multi-speed-u-links dossier-509753>, [accessed: 20.07.2012].

ανάγκασαν την ΕΕ να λάβει πολιτικές αποφάσεις για τη στροφή σε εναλλακτικές πηγές παροχής ενέργειας, παρακάμπτοντας τη Μόσχα και άλλες «προβληματικές» χώρες. Έτσι λοιπόν η ΕΕ, πιεζόμενη από την ενεργειακή της εξάρτηση σχεδίασε το «Νότιο Διάδρομο Φυσικού Αερίου», σύμφωνα με τον οποίο διάφορες κοινοπραξίες αγωγών ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την παροχή τεράστιων αποθεμάτων φυσικού αερίου από τις χώρες της Κασπίας Θάλασσας, απευθείας στην Ευρώπη, παρακάμπτοντας το ρωσικό έδαφος. Ταυτόχρονα, η Ευρώπη θέλοντας να μειώσει την εξωτερική ενεργειακή της εξάρτηση θέσπισε αυστηρά κριτήρια στους στόχους του πλαισίου «Ευρώπη 2020», σύμφωνα με το οποίο τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να παράγουν και να καταναλώνουν συγκεκριμένα ποσοστά ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, επενδύοντας έτσι στην ηλιακή και αιολική ενέργεια.

Επιπρόσθετα, η εμφάνιση του φαινομένου της διεθνούς τρομοκρατίας, ως ένας μη κρατικός δρών, η δράση του οποίου έχει μη προβλέψιμες και ανυπολόγιστες συνέπειες, οδήγησε επίσης σε πολιτικές σύγκλισης για την αντιμετώπισή του. Χαρακτηριστικό είναι ωστόσο το γεγονός ότι αποφασιστική δράση ελήφθη όταν η τρομοκρατία συνάντησε το ευρωπαϊκό έδαφος μετά τις επιθέσεις στον προαστιακό της Μαδρίτης και το μετρό του Λονδίνου. Οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου στη Νέα Υόρκη και το Πεντάγωνο έκρουσαν μόνο τον κώδωνα του κινδύνου στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, έχοντας τα πρώτα σπέρματα συνεργασίας των κρατών μελών στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας.

Αντίθετα, όταν το διεθνές δίκτυο της τρομοκρατίας «ακούμπησε» ευρωπαϊκό έδαφος, παρατηρήθηκε χαρακτηριστική επιτάχυνση της θεσμοποιητικής διαδικασίας στον εν λόγω τομέα, έχοντας καταλάβει πλέον οι ευρωπαίοι ότι αποτελούν και οι ίδιοι στόχο. Η κατάρτιση της ενιαίας ευρωπαϊκής στρατηγικής για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας, και δη η ρήτρα αλληλεγγύης στη Συνθήκη της Λισαβόνας, συνέστησαν την αντίδραση της ΕΕ απέναντι σε μια ακόμη εξωτερική απειλή με επιτάχυνση της συσσωματικής διαδικασίας.

Άλλα ζητήματα εξωτερικών πιέσεων που έχουν ενεργοποιήσει τις θεσμικές διαδικασίες για «περισσότερη Ευρώπη» είναι ο αγώνας εξασφάλισης πρώτων υλών (με χαρακτηριστική την περίπτωση της ευρωπαϊκής βιομηχανίας υψηλής τεχνολογίας και τις σπάνιες γαίες από την Κίνα- βλέπε ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι), η στρατηγική απέναντι στην καταπολέμηση της διεθνούς πειρατείας, που τα τελευταία χρόνια έχουν πλήξει σε μεγάλο βαθμό τα συμφέροντα της ευρωπαϊκής ναυτιλίας, ενώ αξιοσημείωτες είναι και οι σπερματικές πρωτοβουλίες για την δημιουργία ενός ευρωπαϊκού οίκου αξιολόγησης που θα διαδραματίζει εξισορροπητικό ρόλο τις αξιολογήσεις των ήδη υφιστάμενων, που για πολλούς έχουν συμβάλει αρνητικά στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στο νέο διεθνές σύστημα

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να παρουσιάσει τους παράγοντες και τα χαρακτηριστικά του διεθνούς συστήματος που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα την διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, στα διάφορα πεδία πολιτικής. Μέσα από την αναλυτική προσέγγιση τριών τομέων βαρύνουσας σημασίας για τη βιωσιμότητα της Γηραιάς Ηπείρου, όπως είναι η οικονομία, η ενέργεια και η τρομοκρατία, καθώς και επιμέρους θεματικών όπως είναι η εξασφάλιση πρώτων υλών ή η αντιμετώπιση της πειρατείας, η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο να καταδείξει εκείνα τα χαρακτηριστικά του παρόντος διεθνούς συστήματος που αποτελούν «πιέσεις» και ως εκ τούτου επιταχύνουν τη συσσωματική διαδικασία της ΕΕ.

Προτού ωστόσο προβούμε στην εξέταση των επιμέρους παραγόντων και χαρακτηριστικών του διεθνούς συστήματος που επιδρούν στην διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης θεωρείται σκόπιμη η αποσαφήνιση ορισμένων βασικών όρων.

«Ολοκλήρωση» είναι η διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας μια ομάδα ατόμων, τα οποία αρχικά ήταν οργανωμένα σε δύο ή περισσότερα ανεξάρτητα έθνη-κράτη, επιδιώκουν να σχηματίσουν ένα ενιαίο πολιτικό σύνολο το οποίο θα μπορούσε κατά κάποιο τρόπο να ονομαστεί κοινότητα⁴.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο και βάσει του ανωτέρω ορισμού της ολοκλήρωσης, διαπιστώνεται ότι μέσω συγκεκριμένης διαδικασίας η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έγκειται στην μεταβίβαση εξουσιών από το εθνικό στο υπερεθνικό επίπεδο, από τα κράτη μέλη της ΕΕ δηλαδή στα υπερεθνικά όργανα των Βρυξελλών, δημιουργώντας ένα τελικό αποτέλεσμα που είναι η «κοινότητα». Ωστόσο, οι θεωρίες ολοκλήρωσης παρόλο που έχουν κοινό παρανομαστή το «τελικό προϊόν»⁵ διαφέρουν ουσιαστικά στην «διαδικασία» που θα οδηγήσει στην κοινότητα και σύγκλιση των κρατικών συμφερόντων και κοινωνικοπολιτικών αξιών.

Οι διαδικασίες που θα οδηγήσουν στην «κοινότητα» μπορούν να αποκρυσταλλωθούν στις ακόλουθες θεωρίες ολοκλήρωσης: το λειτουργισμό, το νεολειτουργισμό και τον φεντεραλισμό (ομοσπονδιοποίηση). Στην περίπτωση βέβαια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, υπάρχει και το θεωρητικό μοντέλο που εισήγαγε ο Γάλλος στρατηγός De Gaulle (αναλύεται παρακάτω).

⁴ Βλ. Pentland Charles, *International Theory and European Integration*, σελ 21.

⁵ Βλ. Παναγιώτης Ήφαιστος, *Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*, Εκδόσεις Ποιότητα, 1999, σελ 171.

Λαμβάνοντας υπόψη τις θεωρίες διεθνών σχέσεων, δε θα ήταν άστοχο να βρει κανείς κοινό τόπο μεταξύ των λειτουργισμού, νεολειτουργισμού και φεντεραλισμού με τις αξίες και αρχές που πρεσβεύουν οι φιλελεύθερες θεωρίες διεθνών σχέσεων και αντίστοιχα του γκωλικού διακυβερνητικού μοντέλου που είναι πιο συνυφασμένο εννοιολογικά με την θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού. Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μοναδικό παγκόσμιο φαινόμενο μορφώματος που εμπεριέχει ταυτόχρονα, τουλάχιστον με την παρούσα μορφή της, στοιχεία ομοσπονδίας αλλά και συνομοσπονδίας. Ταυτόχρονα, η κonstrουκτιβιστικού χαρακτήρα προσπάθεια δημιουργίας «ευρωπαϊκής ταυτότητας», όπως αποκρυσταλλώθηκε με την έννοια της «ευρωπαϊκής ιθαγένειας»⁶, της προσδίδει έναν εξαιρετικά ιδιαίτερο χαρακτήρα, η εξελικτική πορεία του οποίου χρήζει προσεκτικής προσέγγισης.

Θεωρίες ολοκλήρωσης

Η θεωρία του λειτουργισμού και η ΕΕ

Ο λειτουργισμός αναφέρεται στον επείγοντα χαρακτήρα των κοινωνικοοικονομικών εξελίξεων και αναγκών, που καθιστά απαραίτητη την ανάληψη συλλογικής δράσης μεταξύ των κρατών⁷.

Σύμφωνα με τον λειτουργισμό, επίκεντρο της συσσωματικής διαδικασίας είναι η ανθρώπινη ευημερία και οι ανθρώπινες ανάγκες που μπορούν να ενισχυθούν και να ικανοποιηθούν μέσω της αλληλεξάρτησης και συνεργασίας των εθνών κρατών. Κοντολογίς, ζητήματα που σχετίζονται με την οικονομία, την κοινωνία καθώς και ανθρωπιστικά προβλήματα, τα οποία δεν ενέχουν το στοιχείο του πολιτικού ανταγωνισμού, μπορούν να οδηγήσουν στην επιτυχή συνεργασία των εθνών κρατών,

δημιουργώντας στο τελικό στάδιο της συσσωματικής διαδικασίας, το τελικό προϊόν, την «κοινότητα».

Ο λειτουργισμός αποσκοπεί στην σταδιακή αποδυνάμωση της έννοιας του κράτους και της αφοσίωσης των λαών προς αυτό, κάτι στο οποίο συμβαδίζει με το νεολειτουργισμό, ενώ παράλληλα ισχυρίζεται, όπως άλλωστε και η φιλελεύθερη θεωρία διεθνών σχέσεων, ότι η δυναμική αλληλεξάρτηση που θα δημιουργηθεί από την διαδικασία εύρεσης κοινών λύσεων στα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα της ανθρωπότητας μεταξύ των εθνών

⁶ Βλ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *Ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/amsterdam_treaty/a12000_el.htm, [accessed: 27.07.2012].

⁷ Βλ Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, Εισαγωγή στη διεθνή οργάνωση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1984, σελ 33.

κρατών για την ενίσχυση της ανθρώπινης ευημερίας, θα αυξήσει το κόστος του πολέμου, οδηγώντας σε ειρηνικές ισορροπίες.

Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί ότι η λειτουργική θεωρία ολοκλήρωσης διαφέρει από τη νεολειτουργική στο ζήτημα του πολιτικού χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, η λειτουργική θεωρία αποκλείει τον πολιτικό παράγοντα στην συσσωματική διαδικασία, και εστιάζει αποκλειστικά στους εν δυνάμει και υπό διαμόρφωση κοινωνικούς αυτοματισμούς.

Αυτοί οι αυτοματισμοί ωστόσο από μόνοι τους, χωρίς την ύπαρξη πολιτικής βούλησης ή συστημικής πίεσης, δε δύνανται να κάνουν το ουσιαστικό μεταβατικό άλμα από την «χαμηλή» στην «υψηλή» πολιτική, όπως επισημαίνει ο Hoffman⁸. Αυτό σημαίνει πρακτικά ότι η συνεργασία των εθνών κρατών στο πλαίσιο του λειτουργισμού, δεν αγγίζει εύκολα και αυτόματα τον σκληρό πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας, δη όταν αναλύουμε το φαινόμενο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ένα πολυκρατικό υποσύστημα, με διαφορετικά και συχνά συγκρουόμενα πολιτικά και εθνικά συμφέροντα.

Ο θεωρητικός του λειτουργισμού, David Mitrany, κάνει μάλιστα λόγο στη βιβλιογραφία του για ένα δόγμα «διακλαδώσεων» (ramifications), σύμφωνα με τις οποίες η επιτυχής συνεργασία σε ένα τεχνικό επίπεδο (πχ στον τομέα της υγείας, αγοράς, παιδείας) θα οδηγήσει σε αυξανόμενη τάση συνεργασίας σε ένα άλλο τεχνικό επίπεδο μεταξύ των εθνών κρατών⁹. Αντίστοιχα, οι θεωρητικοί του νεολειτουργισμού κάνουν λόγο για το φαινόμενο της «εκχειλίσεως» (spill-over) βασιζόμενο σε παρόμοια συλλογιστική πορεία (αναλύεται παρακάτω).

Έτσι παραδείγματος χάρη, η περίπτωση της ενιαίας αγοράς στην ΕΕ, σύμφωνα με τον λειτουργισμό, θα πρέπει να οδηγήσει σε περαιτέρω συνεργασία αναφορικά με τις τιμές, τους μισθούς, την κοινωνική ασφάλιση κτλ. Λαμβάνοντας υπόψη τη σημερινή μορφή της ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς και εν γένει της εξελικτικής πορείας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ως αποτέλεσμα πολιτικών πρωτοβουλιών και βουλήσεων, ο λειτουργισμός δε φαίνεται να έχει αφήσει ισχυρό αντίκτυπο στην εξέλιξη της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Όπως θα αναλυθεί στα παρακάτω κεφάλαια, η εξέλιξη της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης αποτελούσε πάντα προϊόν πολιτικής πρωτοβουλίας των ηγετών της ΕΕ και πρωτίστως, πιέσεων τόσο άλλων παραγόντων όσο και στοιχείων/ χαρακτηριστικών του διεθνούς συστήματος. Από τη διεύρυνση της ΕΕ μέχρι και την κατάρτιση της Συνθήκης της Λισαβόνας, ή μέχρι και το προσφάτως συμφωνημένο Δημοσιονομικό Σύμφωνο, όλες οι αποφάσεις περί επιτάχυνσης ή διάχυσης της ολοκλήρωσης σε άλλους τομείς, αποτελούσε πάντα προϊόν πολιτικών διαπραγματεύσεων μεταξύ των κρατών μελών, αφού πρώτα και τα ίδια δέχθηκαν σχετικές πιέσεις από το διεθνές περιβάλλον.

⁸ Βλ Hoffman, *International Organization and the International System*, I.O., 1970, σελ 401.

⁹ Βλ James E. Dougherty- Robert L. Pfaltzgraff, Jr, *Ανταγωνιστικές θεωρίες διεθνών σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, τόμος Β, 1992, σελ 160-161.

Το στοιχείο του πολιτικού ανταγωνισμού στη διαδικασία ολοκλήρωσης στο περιφερειακό υποσύστημα της ΕΕ, που αγνοεί ο λειτουργισμός, όπως αναλύεται παρακάτω, δείχνει ότι τελικά το ίδιο αποτέλεσε κινητήριο δύναμη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Τα κράτη μέλη της ΕΕ δέχονται συστημικές πιέσεις που τα αναγκάζουν να ακολουθήσουν πολιτικές μεγαλύτερης συνοχής, με το πολιτικό κριτήριο να διακατέχει βαρύνουσα θέση στις τελικές αποφάσεις. Τέλος ο λειτουργισμός αποτυγχάνει να εξηγήσει τη διαδικασία μετάβασης από τα «low politics» στα «high politics» στην ΕΕ.

Η «κυριαρχία» του νεολειτουργισμού στην ευρωπαϊκή συσσωμάτωση

Πνευματικός απόγονος του λειτουργισμού, ο νεολειτουργισμός για πολλούς βρίσκεται εγγύτερα στην μορφή εξέλιξης της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

«Ο νεολειτουργισμός ενσαρκώνει την επιθυμία για μια θεωρία μέσου εύρους, που έγινε δυνατό να αναπτυχθεί μάλλον νωρίς με την πειστική και χρήσιμη- αλλά και όχι πάντα επιβεβαιωμένη- ανάλυση των ευρωπαϊκών υποθέσεων», τονίζει ο Charles Pentland¹⁰.

Επίκεντρο στην θεωρία ολοκλήρωσης του νεολειτουργισμού είναι η διαδικασία της «εκχειλίσεως» (spill over), που οι θεωρητικοί της, δίδουν ποικίλους ορισμούς.

Ο πατέρας του νεολειτουργισμού, Ernst Haas, την ορίζει ως την προώθηση «πολιτικών που ασκούνται για την εκτέλεση ενός αρχικού έργου και σύμφωνα με την εξουσία που έχει απονεμηθεί, μπορούν να υλοποιηθούν εάν το έργο επεκταθεί». Παρόμοιο ορισμό δίνει και ο Lindberg:

«Μια κατάσταση που δημιουργείται με τη λήψη ορισμένου μέτρου, που αποβλέπει στην πραγμάτωση ενός ειδικού σκοπού, ο οποίος όμως μπορεί να επιτευχθεί μόνο με τη λήψη περαιτέρω μέτρων που με τη σειρά τους δημιουργούν την προϋπόθεση και την ανάγκη της λήψεως και άλλων μέτρων και ούτω καθ' εξής¹¹».

¹⁰ Βλ Charles Pentland, *Functionalism and Theories of International Political Integration*, σελ 18.

¹¹ Βλ Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, Εισαγωγή στη διεθνή οργάνωση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1984, σελ 40-41.

Όπως επισημαίνει ο Haas, η με τη διαδικασία της εκχειλίσεως, τα έθνη κράτη αναβαθμίζουν τα εθνικά τους συμφέροντα σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ολοκλήρωσης, μέσω μιας «επεκτατικής λογικής», που συμβάλει στη διάχυση από τον έναν τομέα στον άλλο.¹²

Ο Haas φέρει ως παράδειγμα την δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) που υπεγράφη το 1951 στο Παρίσι.¹³ Συγκεκριμένα, διαπίστωσε ότι στην αρχή της ίδρυσης της ΕΚΑΧ πολύ λίγοι από την ευρωπαϊκή ελίτ είχαν ενδιαφέρον για τον άνθρακα και τον χάλυβα. Αντίθετα, όταν η ΕΚΑΧ λειτούργησε κάποια χρόνια, απέκτησε πολλούς «οπαδούς» που προσδοκούσαν να αποκομίσουν οφέλη από την εκμετάλλευση του άνθρακα και του χάλυβα, πίεσαν για την ενιαία ευρωπαϊκή αγορά. Έτσι διαπιστώνει, ότι υπήρξε μια τάση από άτομα που προσκόμισαν οφέλη από έναν υπερεθνικό οργανισμό, να επιδιώκουν την ολοκλήρωση και σε άλλους τομείς.

Η διαφορά λειτουργισμού και νεολειτουργισμού έγκειται αρχικά στην ιδιάζουσα σημασία του στοιχείου του έντονου πολιτικού χαρακτήρα στον τελευταίο. Ακόμη, ναι μεν και οι δύο θεωρίες αποσκοπούν στην αποδυνάμωση της κρατικής κυριαρχίας, ωστόσο οι λειτουργιστές δεν θέλουν την υποκατάσταση του κράτους. Αντίθετα οι νεολειτουργιστές έχουν ως τελικό προϊόν την πολιτική ενοποίηση, δηλαδή τη σταδιακή κατάργηση της εθνικής κυριαρχίας μέσω σταδιακής μεταβίβασης των εξουσιών του στο υπερεθνικό μόρφωμα.

Αν και πολλοί αναλυτές και θεωρητικοί μέχρι τώρα συγχέουν την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με τη νεολειτουργική θεωρία, η σύγχρονη ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει δείξει τα πλήρη αποτελέσματα του νεολειτουργισμού. Παρά την οικονομική και νομισματική ένωση που εισήχθη στη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992, η δημοσιονομική ένωση διαφαίνεται να πραγματοποιείται μόνο μετά το ξέσπασμα της τρέχουσας οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης. Η συσσωματική διαδικασία στον τομέα της οικονομίας παρέμεινε 20 χρόνια «στάσιμη» μετά το πιο σημαντικό βήμα για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, που ήταν το Μάαστριχτ. Παρόλο που προσέγγισε σημαντικά τον σκληρό πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας καταργώντας τα εθνικά νομίσματα, οι εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές παρέμειναν ανέπαφες και αυστηρώς υπό την εποπτεία και διαχείριση των κρατών μελών της ΕΕ.

Φαίνεται δηλαδή, ότι η δημοσιονομική ένωση στην ευρωζώνη ήρθε ως αποτέλεσμα των ασφυκτικών συστημικών πιέσεων των διεθνών αγορών, και δεν αποτέλεσε προϊόν επιτυχούς συνεργασίας σε έναν τομέα με διάχυση της συνεργασίας σε έναν άλλο.

¹² Βλ Ernst Haas, *Beyond the nation state*, Stanford University Press, 1964, σελ 48.

¹³ Βλ European Union Webpage, *Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα, συνθήκη ΕΚΑΧ*, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_el.htm, [accessed: 27.07.2012].

Η ομόσπονδη Ευρώπη

Ένα άλλο ρεύμα σκέψης στο επίπεδο της ολοκλήρωσης, η τάση του οποίου ήταν εμφανής μεταπολεμικά και φαίνεται να αυξάνεται σημαντικά μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης το 2008, είναι ο φεντεραλισμός ή διαφορετικά ομοσπονδισμός.

Ομοσπονδισμός είναι η διαδικασία δημιουργίας ενός δημοκρατικού υπερεθνικού κράτους με τη συνένωση των ευρωπαϊκών κρατών. Αυτό προϋποθέτει ότι αυτός ο υπερεθνικός οργανισμός θα έχει αποκλειστική αρμοδιότητα στην εξωτερική πολιτική και άμυνα, καθώς και στο οικονομικοκοινωνικό πεδίο¹⁴.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστεί ότι το ευρωπαϊκό φεντεραλιστικό κίνημα δεν σχετίζεται με τη διεθνή φεντεραλιστική κίνηση που έχει ως στόχο τη δημιουργία μιας παγκόσμιας ομοσπονδιακής κυβέρνησης.

Ο ευρωπαϊκός φεντεραλισμός αποσκοπεί στη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού κράτους και ενός ευρωπαϊκού στρατού που θα εγγυάται την ασφάλεια της Ένωσης, ενώ αντίθετα το διεθνιστικού χαρακτήρα παγκόσμιο φεντεραλιστικό κίνημα έχει ως τελικό προϊόν την εξάλειψη των εθνικών στρατών και τον παγκόσμιο αφοπλισμό προκειμένου να διασφαλιστεί η διεθνής ασφάλεια.

Μετά το ξέσπασμα της¹⁵ παγκόσμιας κρίσης που οδήγησε στη θεσμική κρίση της ΕΕ, φέροντας στην επιφάνεια τις θεσμικές της αδυναμίες, πολλοί αξιωματούχοι της ΕΕ έχουν επαναφέρει στο δημόσιο διάλογο τον ευρωπαϊκό φεντεραλισμό ως τη μόνη διέξοδο για την επίλυση του πολιτικοοικονομικού ευρωπαϊκού αδιεξόδου.

Στην ομιλία του «State of the Union», ο πρόεδρος της Κομισιόν Barroso, τόνισε ότι είναι «αναγκαίο η Ευρώπη να προχωρήσει σε μια ομοσπονδία εθνών- κρατών», ως την πλέον αποτελεσματική επίλυση της κρίσης που έχει περιέλθει η Ευρώπη.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι η μόνη αρνητική αντίδραση στις δηλώσεις Barroso προήλθε από την Τσεχία, η οποία μαζί με την Βρετανία, ήταν οι μοναδικές χώρες που δεν ψήφισαν το Δημοσιονομικό Σύμφωνο τον Μάρτιο του 2012¹⁶.

¹⁴ Βλ Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, Εισαγωγή στη διεθνή οργάνωση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή 1984, σελ 45

¹⁵ Βλ EurActiv.com, Barroso: 'We will need to move towards a federation of nation states', <http://www.euractiv.com/priorities/barroso-seeks-public-space-launch-news-514761>, [accessed: 12.09.2012].

¹⁶ Βλ EurActiv.gr, Επίθεση του Τσέχου προέδρου κατά Barroso για την «ομοσπονδία», <http://euractiv.gr/thesmika-themata/epithesi-toy-tsexoy-proedroy-kata-barroso-gia-tin-%C2%ABomospondia%C2%BB>, [accessed: 14.09.2012].

Αξιοσημείωτη είναι επίσης και η τοποθέτηση της γερμανίδας καγκελαρίου Angela Merkel, που σημειώνει ότι μετά την κρίση η Ευρώπη πρέπει να μετατραπεί σε πολιτική ένωση «σταδιακά».

«Χρειαζόμαστε περισσότερη Ευρώπη... μια δημοσιονομική ένωση... και πρωτίστως χρειαζόμαστε μια πολιτική ένωση [...] θα πρέπει βήμα προς βήμα να εκχωρήσουμε αρμοδιότητες στην Ευρώπη», τόνισε η γερμανίδα καγκελάριας¹⁷.

Πράγματι το Βερολίνο από την πρώτη στιγμή της κρίσης στην ευρωζώνη, πρότεινε τη δημιουργία της δημοσιονομικής ένωσης προκειμένου να επιλυθεί η κρίση χρέους στο ενιαίο νόμισμα, με τις πιέσεις για την υπογραφή του Δημοσιονομικού Συμφώνου. Ωστόσο το τελικό προϊόν της δημοσιονομικής ένωσης και εν τέλει της πολιτικής ένωσης στην Ευρώπη θα πρέπει να είναι αποτέλεσμα αυστηρά ισοσκελισμένων προϋπολογισμών στις οικονομικές των κρατών μελών της ΕΕ επιβάλλοντας χαρακτηριστική λιτότητα, προκαλώντας τις «αντιδράσεις» του ευρωπαϊκού Νότου.

Το νέο διεθνές σύστημα και ευρωπαϊκή ολοκλήρωση

Για να υποστηριχτεί το επιχείρημα της παρούσας μελέτης αναφορικά με τις δομικές πιέσεις και τον ρόλο τους στη διαδικασία συσσωματώσεως της ΕΕ, θα ήταν σκόπιμη μια σύντομη ανάλυση του παρόντος διεθνούς συστήματος, όπως διαμορφώθηκε μεταψυχροπολεμικά και κυρίως, την πρώτη δεκαετία του 2000.

Με την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης επήλθε και το τέλος του διπολικού κόσμου. Η κρατική συμπεριφορά πλέον δεν θα διαμορφωνόταν από την επιλογή της μίας ή της άλλης υπερδύναμης, και η δομή του διεθνούς συστήματος κινήθηκε προς ένα μονοπολικό κόσμο.

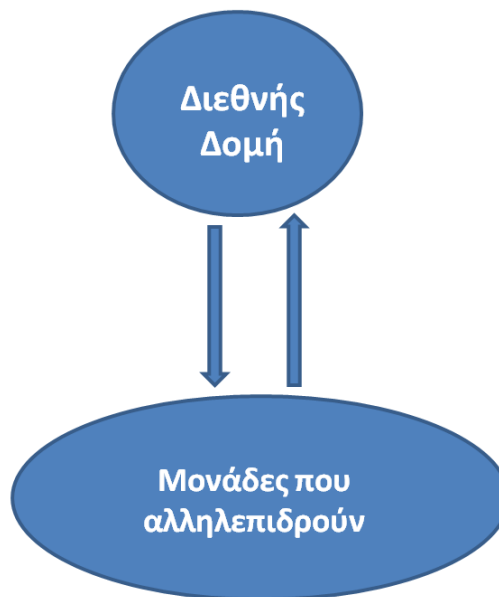
Όπως το ορίζει και η σχολή του νεορεαλισμού και συγκεκριμένα ο Kenneth Waltz, *διεθνές σύστημα* είναι «ένα σύνολο μονάδων που αλληλεπιδρούν»¹⁸. Το διεθνές σύστημα συνεχίζει ο Waltz συνίσταται από δύο επίπεδα. Στο ένα επίπεδο υπάρχει η δομή και στο άλλο επίπεδο υπάρχουν οι μονάδες που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους.

¹⁷ Βλ France24, *Europe needs 'reinforced political union', says Merkel*, <http://www.france24.com/en/20120607-germany-eurozone-financial-crisis-debt-merkel-eu-obama-monti>, [accessed: 14.09.2012].

¹⁸ Βλ ενδεικτικά Kenneth N. Waltz, *Θεωρία διεθνούς πολιτικής*, εκδόσεις Ποιότητα, σελ 106, 2011

Δομή είναι το συστημικό επίπεδο συστατικό το οποίο καθιστά δυνατό να θεωρούμε ότι οι μονάδες συνιστούν ένα σύνολο και όχι μια απλή συνάθροιση.

Ωστόσο μεταξύ των δύο επιπέδων υπάρχει έντονη αλληλεξάρτηση και αλληλεπίδραση όπως απεικονίζει και ο παρακάτω πίνακας.

Αυτό που ουσιαστικά απεικονίζει είναι ότι τα δύο επίπεδα του διεθνούς συστήματος αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, με τις μονάδες που αλληλεπιδρούν και με την αλλαγή της κατανομής των δυνατοτήτων μεταξύ των κρατών, διαμορφώνεται και η νέα διεθνής δομή με τη λεγόμενη «διεθνή αλλαγή», που με τη σειρά της επηρεάζει την κρατική συμπεριφορά.

Στην παρούσα μελέτη, δεδομένων των τρεχουσών συγκυριών όπως αυτές διαμορφώθηκαν και επέδρασαν στην διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αναγνωρίζεται ότι η κύρια μονάδα του διεθνούς συστήματος είναι το κράτος. Σύμφωνα με τη ρεαλιστική και νεορεαλιστική θεωρία, λαμβάνουμε δεδομένη την κυριαρχία του κρατικού δρώντος στο διεθνές σύστημα, του οποίου το κύριο χαρακτηριστικό είναι η αναρχία του, δηλαδή η έλλειψη κεντρικής παγκόσμιας εξουσίας που θα επιβάλει την τάξη και τη διαρκή ειρήνη¹⁹.

¹⁹ Βλ ενδεικτικά Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations- The Struggle for Power and Peace*, Third Edition, 1962, σελ 4.

Το γεγονός ότι το ευρωπαϊκό οικοδόμημα απαρτίζεται από κράτη, που με τη συμμετοχή τους συνδιαμορφώνουν και υλοποιούν αποφάσεις σε κοινοτικό επίπεδο, και συνάμα το γεγονός ότι η διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης διαπερνά πρώτα το «εθνικό φίλτρο», δηλαδή η απόφαση για περαιτέρω βήματα στη διαδικασία συσσωματώσεως αποτελεί προϊόν «πολιτικής απόφασης» (με χαρακτηριστικό παράδειγμα το δικαίωμα του βέτο που μπορούν να ασκήσουν τα κράτη μέλη σε ευαίσθητους τομείς που αγγίζουν την εθνική κυριαρχία), διαπιστώνουμε ότι η παρουσία του κράτους στη διεθνή πολιτική και δη στη διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης είναι αδιαμφισβήτητη.

Χαρακτηριστικό πρόσφατο παράδειγμα είναι το προαναφερθέν Δημοσιονομικό Σύμφωνο (Fiscal Compact), που αποτελεί αμιγώς διακυβερνητική συνθήκη με συμβαλλόμενα μέρη τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Το γεγονός ότι ο γαλλογερμανικός άξονας, κυρίως, επέλεξε την οδό της «ενισχυμένης συνεργασίας», όπως προβλέπει η συνθήκη της Λισαβόνας²⁰, αποσκοπώντας να αποφύγουν το βρετανικό βέτο στο Συμβούλιο που θα μπλόκαρε την υιοθέτησή του καθώς απαιτεί ομοφωνία, δεν αναιρεί τη σημασία του ότι η συμφωνία επετεύχθη μέσω της διακυβερνητικής μεθόδου και όχι της «κοινοτικής»²¹.

Παράλληλα ωστόσο, με την αναγνώριση της βαρύνουσας σημασίας που διαδραματίζει ο κρατικός δρών στη διεθνή πολιτική και συγκεκριμένα στην απόφαση «ύπαρξης κοινών συμφερόντων» στην ευρωπαϊκή κοινότητα, δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να αγνοηθεί και η συμβολή της φιλελεύθερης θεώρησης των διεθνών σχέσεων.

Η ίδια η έννοια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης άλλωστε, όπως θα αναλυθεί διεξοδικά παραπάνω, βασίζεται φύσει και θέσει στις επιταγές της φιλελεύθερης θεωρίας.

Σύμφωνα με τους φιλελεύθερους, η ανθρώπινη φύση διακατέχεται από την «λογική» και τη δυναμική για δυνητική συνεργασία. Σε κρατικό επίπεδο, η δημιουργία των κατάλληλων θεσμικών πλαισίων, δημιουργεί παραστάσεις «συνεργασίας» μεταξύ των κύριων δρώντων του διεθνούς συστήματος, με αποτέλεσμα να μεγιστοποιείται το κόστος του πολέμου και να επιτυγχάνεται η ειρήνη²².

²⁰ Βλ Europa-Lisbon Treaty, «Οι ενισχυμένες συνεργασίες», http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/lisbon_treaty/ai0018_el.htm, [accessed: 14.09.2012].

²¹ Η κοινοτική μέθοδος ορίζει τον τρόπο θεσμικής λειτουργίας του πρώτου πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στηριζόταν σε μία λογική ολοκλήρωσης και χαρακτηριζόταν κυρίως από τα ακόλουθα βασικά στοιχεία: το μονοπώλιο του δικαιώματος πρωτοβουλίας της Επιτροπής, τη γενικευμένη εφαρμογή της λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο, τον ενεργό ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (γνώμη, προτάσεις τροπολογιών κ.λπ.), την ομοιόμορφη ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που εξασφαλίζεται από το Δικαστήριο.

²² Βλ Robert Jackson- George Sorensen, *Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων*, Gutenberg, Αθήνα, 2003, σελ 65-72.

Όπως διαπιστώνει η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα τουλάχιστον, η θεσμοποιητική διαδικασία των ευρωπαϊκών κρατών σε συγκεκριμένους τομείς, που άλλοτε αγγίζουν και άλλοτε όχι την κρατική κυριαρχία (low politics και high politics) έχει δημιουργήσει «παράθυρα συνεργασίας» μεταξύ των συμβαλλομένων μερών και κυρίως, καταστάσεις διακρατικής «αλληλεξάρτησης», καθώς δεν έχει σημειωθεί καμία σύγκρουση εντός αυτής. Η πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης μας δείχνει ότι το κόστος της πολεμικής σύγκρουσης για τις ευρωπαϊκές ελίτ έχει αυξηθεί κατά πολύ και παράλληλα, αυξάνεται η πολιτική βούληση για συνεργασία σε ολόένα και περισσότερα πεδία πολιτικής.

Λαμβάνοντας υπόψη τις ανωτέρω θεωρίες διεθνών σχέσεων, διαφαίνεται ότι η αγγλική σχολή βρίσκεται εγγύτερα στην επεξήγηση του ευρωπαϊκού φαινομένου, καθώς βρίσκεται κάπου στη μέση μεταξύ πολιτικού ρεαλισμού και φιλελεύθερης θεωρίας. Σύμφωνα με τους θεωρητικούς της αγγλικής σχολής, η διεθνής κοινωνία *«υφίσταται όταν μια ομάδα κρατών που αισθάνονται μια κοινότητα συμφερόντων και αξιών συγκροτούν, με την έννοια ότι δεσμεύονται να τηρούν συγκεκριμένους κανόνες στις μεταξύ τους σχέσεις και να υποστηρίζουν τη λειτουργία κοινών θεσμών»*²³.

Η αγγλική σχολή ταυτόχρονα, αναγνωρίζει ότι σε ένα διεθνές σύστημα με «κυρίαρχα κράτη», συνυπάρχουν τόσο η ισχύς όσο και το δίκαιο, με την έννοια ότι οι εθνικές κυβερνήσεις πρέπει να προασπίζουν τα εθνικά συμφέροντα αλλά ταυτόχρονα να τηρούν και τους διεθνείς κανόνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αγγλικής σχολής είναι το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ σε παραλληλισμό με τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ.

Στο Συμβούλιο Ασφαλείας τα 5 μόνιμα μέλη του αντικατοπτρίζουν την ισορροπία και κατανομή ισχύος σε διεθνές επίπεδο, κάτι που προσεγγίζει τον πολιτικό ρεαλισμό. Αντίθετα, στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ τα συμβαλλόμενα κράτη διαθέτουν μία ψήφο έκαστο, που αποδεικνύει την αναγνώριση των κοινών αξιών στη διεθνή κοινωνία.

Αντίστοιχα τώρα σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση απαρτίζεται από κυρίαρχα κράτη μέλη που επιδιώκουν την προώθηση των εθνικών τους συμφερόντων μέσω της ιδιότητας μέλους στην ΕΕ. Μπορεί μεν κατά τη διάρκεια των ενταξιακών διαπραγματεύσεων κάποια υποψήφια χώρα να προβεί σε χαρακτηριστικές «θυσίες», όπως πχ η Ελλάδα στον τομέα της αγροτικής πολιτικής ή πρόσφατα η Κροατία με την ιδιωτικοποίηση των ναυπηγείων ή την αναγκαστική επίλυση του ζητήματος του Πιράν, όπου επικρατεί το δίκαιο του «ισχυρού», από την άλλη όμως η «ισότητα» αποκαθίσταται με την ένταξη της εν λόγω υποψήφιας χώρας στην ΕΕ, με την απαιτούμενη «ομοφωνία» στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Στο τελευταίο, κάθε χώρα έχει το δικαίωμα να προβάλει το δικαίωμα της αρνησικυρίας σε συγκεκριμένες περιπτώσεις που αγγίζουν την εθνική κυριαρχία, και επομένως «γκρεμίζεται» το δίκαιο του ισχυρού.

²³ Βλ Bull Hedley, *The anarchical society: A study of order in world politics*, London, Macmillan, 1995, σελ 13.

Ακόμη στην ΕΕ τα κράτη μέλη της συμμετέχουν διότι έχουν όλα συμφωνήσει κατά την προενταξιακή περίοδο, στην αναγνώριση συγκεκριμένων αξιών, όπως περιγράφονται από τα κριτήρια της Κοπεγχάγης²⁴, τα οποία με τη σειρά τους συγκροτούν την «κοινότητα» συμφερόντων. Έτσι λοιπόν, τα κράτη μέλη της ΕΕ συνειδητοποίησαν την ύπαρξη κοινών συμφερόντων σε επίπεδο πολιτικό, κοινωνικό και οικονομικό, και έτσι λαμβάνοντας πολιτικές αποφάσεις συγκρότησαν την «ευρωπαϊκή κοινότητα», η εξέλιξη της οποίας αναλύεται παρακάτω. Παράλληλα όμως, κάθε κράτος μέλος προσπαθεί μέσω της θεσμιοποιητικής διαδικασίας να προωθήσει τα δικά του συμφέροντα με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ελληνική στάση απέναντι στην τουρκική ένταξη ή την αλβανική ένταξη και την οριοθέτηση της ΑΟΖ, ή της Γαλλίας στο παρελθόν απέναντι στο Ηνωμένο Βασίλειο ως προς την ονομασία με την οποία θα εντασσόταν στην ΕΕ²⁵.

Ωστόσο η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο να αναλύσει την εξέλιξη της πορείας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης βασισμένη σε εκείνους τους παράγοντες και μεταβλητές της δομής του διεθνούς συστήματος. Με την Ευρωπαϊκή Ένωση να αποτελεί ένα παγκόσμιο φαινόμενο η ανάλυση της οποίας, όπως διαπιστώθηκε παραπάνω, συγκεντρώνει στοιχεία ρεαλισμού, φιλελευθερισμού αλλά και κονστρουκτιβισμού (με την προσπάθεια αντικατάστασης της ιδέας της εθνικής ταυτότητας με την ιδέα μιας «ευρωπαϊκής ταυτότητας»), η παρούσα μελέτη θα προσπαθήσει να εντοπίσει εκείνους τους κρίσιμους δομικούς παράγοντες του διεθνούς συστήματος που συμβάλλουν στην εξέλιξη ή καλύτερα στην «επιτάχυνση» της συσσωματικής διαδικασίας.

Σύμφωνα με τη νεορεαλιστική θεωρία, το διεθνές σύστημα αποτελείται από δύο επίπεδα, τη δομή και τις μονάδες που αλληλεπιδρούν. Προσεγγίζοντας κανείς τη σημερινή εξέλιξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης διαπιστώνει κανείς ότι οι δομικοί παράγοντες και οι απαιτήσεις του διεθνούς συστήματος, όπως διαμορφώθηκαν μεταψυχροπολεμικά, διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην επιτάχυνση στη συσσωματική διαδικασία.

Έτσι λοιπόν, δομικά στοιχεία (σημειωτέον ότι δεν είναι κρατικοί δρώντες) όπως η αναγκαιότητα ελέγχου των πρώτων υλών (φυσικό αέριο, πετρέλαιο), η εμφάνιση του φαινομένου της παγκόσμιας τρομοκρατίας και ο αποφασιστικός ρόλος των διεθνών

²⁴ Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης συνοψίζονται ως εξής:

πολιτικό κριτήριο: σταθερότητα θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων·

οικονομικό κριτήριο: ύπαρξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς και ικανότητα αντιμετώπισης των ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο της Ένωσης·

κριτήριο του κερκτημένου της Ένωσης: ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους, συμπεριλαμβανομένης της προσήλωσης στους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

²⁵ Η Γαλλία αρνήθηκε την ένταξη της Μεγάλης Βρετανίας στην ΕΕ παρά μόνο με την ονομασία «Ηνωμένη Βασίλειο», προκειμένου να μην υπάρξει σύγχυση με την περιοχή της Γαλλίας «Βρετάνη».

χρηματοπιστωτικών αγορών, επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό τα επίπεδα της θεσμοποιητικής διαδικασίας στην ΕΕ και οφείλουν να περιληφθούν στα τρέχοντα κρίσιμα δομικά στοιχεία του σύγχρονου διεθνούς συστήματος.

Αυτά τα δομικά στοιχεία αποτέλεσαν κινητήριο μοχλό για επιτάχυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης σε κρίσιμους τομείς πολιτικής, αφού η μεμονωμένη αντίδραση των κρατών μελών της ΕΕ φάνηκε να μην είχε απτά αποτελέσματα στην αντιμετώπιση των προκλήσεων.

Η προσπάθεια για τον έλεγχο των πρώτων υλών στα πλαίσια ενός τεραστίου διαστάσεων και έντονου γεωοικονομικού ανταγωνισμού παγκοσμίως²⁶, έχει καθορίσει σε πολλές περιπτώσεις την συμπεριφορά της ΕΕ.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα, όπως αναλύεται διεξοδικά παρακάτω, είναι η περίπτωση της σύγχρονης Ρωσίας, που μετά την εκλογή Πούτιν στην εξουσία την πρώτη δεκαετία του 2000, χρησιμοποίησε τα τεράστια αποθέματα φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου ως «πολιτικό εργαλείο» και μέσο πίεσης απέναντι στην ΕΕ. Μάλιστα, η πλέον χαρακτηριστική περίπτωση είναι η τιμολογιακή πολιτική της Ρωσίας.

Σε πολλές περιπτώσεις είναι εμφανές ότι η Ρωσία πωλεί το φυσικό της αέριο σε «πολιτικές τιμές». Η Λευκορωσία, που έχει στενές σχέσεις με τη Μόσχα, πληρώνει 76€ ανά 1,000 κυβικά μέτρα, ενώ η Ουκρανία πληρώνει 314€ επίσης ανά 1,000 κυβικά μέτρα ενώ προσπαθεί να διαπραγματευθεί καλύτερη τιμή στα 189€²⁷.

Αξιοσημείωτος είναι επίσης ο βαρύνουσας σημασίας ρόλος των «σπάνιων γαιών», η παγκόσμια εξόρυξη των οποίων συγκεντρώνεται στην Κίνα σε ποσοστό άνω του 90%²⁸. Οι σπάνιες γαίες είναι κρίσιμες πρώτες ύλες που χρησιμοποιούνται στην βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας για την κατασκευή πχ μπαταριών ηλεκτρικών αυτοκινήτων, μικροτσίπ κτλ. Ένα χρόνο περίπου πριν η κινεζική κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι προτίθετο να απαγορέψει σταδιακά μέχρι το 2015 την εξαγωγή αυτών των τόσο κρίσιμων πρώτων υλών τις την ευρωπαϊκή βιομηχανία, προκειμένου όπως υποστήριξε, να «ενισχύσει την εγχώρια βιομηχανία». Η κίνηση αυτή είχε ως αποτέλεσμα ΗΠΑ, ΕΕ και Ιαπωνία να αντιδράσουν άμεσα, προσφεύγοντας στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου, απειλώντας παράλληλα με «εμπορικό πόλεμο» (αναλύεται παρακάτω).

Παράλληλα, η έντονη εμφάνιση της διεθνούς τρομοκρατίας στη διεθνή πολιτική σκηνή επέδρασε επίσης σε σημαντικό βαθμό την κρατική συμπεριφορά. Στο νέο διεθνές

²⁶ Βλ Steven R. David, *Why the Third World Still Matters*, winter 1992-1993, σελ 144-145.

²⁷ Βλ ενδεικτικά EurActiv.gr, Έρευνα για «αντιμονοπωλιακές» πρακτικές της Gazprom ξεκινά η Κομισιόν, <http://euractiv.gr/energeia/ereyna-gia-%C2%ABantimonopoliakes%C2%BB-praktikes-tis-gazprom-ksekina-i-komision>, [accessed: 14.09.2012].

²⁸ Βλ The Guardian, *The rare earth riches buried beneath Greenland's vast ice sheet*, <http://www.guardian.co.uk/environment/2012/jul/31/rare-earth-greenland>, [accessed: 14.09.2012].

σύστημα οι τρομοκρατικές επιθέσεις, όπως θα διαπιστωθεί παρακάτω, έχουν αυξηθεί με ταχείς ρυθμούς καθιστώντας τες υπολογίσιμους μη κρατικούς δρώντες της διεθνούς πολιτικής²⁹.

Από τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου μέχρι και το πρόσφατο τρομοκρατικό χτύπημα στη Σόφια της Βουλγαρίας, η διαδικασία θέσπισης κανόνων για την αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατίας έχει επιταχυνθεί σημαντικά. Έχει καθιερωθεί στο δόγμα του NATO ενώ παράλληλα, έχει οδηγήσει και στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Στρατηγική κατά της Τρομοκρατίας σε επίπεδο ΕΕ.

Τρομοκρατία είναι «η παράνομη χρήση ή η απειλή χρήσης βίας ή βίας κατά προσώπων ή περιουσιακών στοιχείων, σε μια προσπάθεια να εξαναγκάσει ή να εκφοβίσει τις κυβερνήσεις ή τις κοινωνίες για την επίτευξη πολιτικών, θρησκευτικών ή ιδεολογικών στόχων», είναι ο ορισμός που δίνει επίσημα το NATO³⁰.

Επιπρόσθετα και δη μετά το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ο ρόλος της παγκόσμιας οικονομίας και συγκεκριμένα των χρηματοπιστωτικών αγορών διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής. Όπως αναγνωρίζει και η Susan Strange³¹, «δεν είναι μόνο τα κράτη που μπορούν να επιβάλουν τις παγκόσμιες αξίες», επισημαίνοντας παράλληλα ότι η ασφάλεια δεν συνιστά το μοναδικό ζήτημα για την παγκόσμια οικονομία, πολιτική και κοινωνία.

Η κρίση του 2008 στις ΗΠΑ και η σταδιακή διείσδυσή της στην ευρωζώνη, οι πιεστικές αξιολογήσεις των διεθνών οίκων αξιολόγησης που «ανεβοκατέβασαν» κυριολεκτικά κυβερνήσεις στην ΕΕ την τελευταία διετία, η προσωρινή ή μη αδυναμία της πολιτικής να επιβληθεί στην ανισορροπία και αστάθεια της αγοράς κ.ά., διαπιστώνει κανείς ότι η οικονομία και δη οι χρηματοπιστωτικές αγορές διαδραματίζουν πλέον καθοριστικό ρόλο στην κρατική συμπεριφορά. Όπως θα διαπιστωθεί παρακάτω, η πίεση της οικονομικής κρίσης στην ευρωζώνη οδήγησε στην δημοσιονομική ένωση, ενώ άνοιξε και τον διάλογο για την τραπεζική και πολιτική ένωση.

²⁹ Βλ Θεόδωρος Κουλουμπής, *Διεθνείς Σχέσεις- Εξουσία και Δικαιοσύνη*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995, σελ 497.

³⁰ Βλ NATO, *NATO's military concept for defence against terrorism*, http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69482.htm, [accessed: 14.09.2012].

³¹ Βλ Susan Strange, *Η υποχώρηση του κράτους*, εκδόσεις Παπαζήση, σελ 73, 1996.

Βασισμένοι στις αναλύσεις που έπονται, διαφαίνεται ότι οι δομικές πιέσεις του διεθνούς συστήματος είχαν ως αποτέλεσμα την επιτάχυνση της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η ενεργειακή ανασφάλεια, η εμφάνιση της τρομοκρατίας, η ανάγκη ελέγχου των πρώτων υλών και αντιμετώπιση της κρίσης χρέους και ελλειμμάτων της ΕΕ, αποτέλεσαν σημαντικές «δομικές πιέσεις», που επέδρασαν στην ενίσχυση των πολιτικών συνοχής της ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Η κρίση και η δημοσιονομική πολιτική

Ένας τομέας ολοκλήρωσης στην Ευρωπαϊκή Ένωση που διαπιστώθηκε χαρακτηριστική επιτάχυνση της διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης από το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης είναι η οικονομική ολοκλήρωση και συγκεκριμένα, η δημοσιονομική πολιτική των κρατών που ανήκουν στην ευρωζώνη.

Από το ξέσπασμα της παγκόσμιας κρίσης, η ΕΕ βρέθηκε «έκθετη» σε ένα κρίσιμο σταυροδρόμι, με πολλούς αναλυτές, όπως προαναφέρθηκε, να προβλέπουν την κατάρρευση της ευρωζώνης και του ενιαίου νομίσματος. Δεδομένης της απουσίας ενιαίας δημοσιονομικής πολιτικής των κρατών μελών της ΕΕ και κυρίως δημοσιονομικής εποπτείας από την πλευρά των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση έφερε στην επιφάνεια τις τεράστιες θεσμικές αδυναμίες και ελλείψεις του ευρωπαϊκού οικοδομήματος.

Η ραγδαία αύξηση του κόστους δανεισμού των κρατών που ανήκουν στην περιφέρεια της ευρωζώνης, η εκτόξευση του δημόσιου χρέους τους καθώς και των δημοσιονομικών ελλειμμάτων τους, οι συνεχείς «πιέσεις» των χρηματοπιστωτικών αγορών για περαιτέρω ολοκλήρωση της δημοσιονομικής πολιτικής της ΕΕ προκειμένου να διασωθεί το ενιαίο νόμισμα, οδήγησαν σε μια πρωτοφανή επιτάχυνση της ενοποιητικής διαδικασίας στον εν λόγω τομέα.

Όπως θα διαπιστωθεί από την ανάλυση που ακολουθεί, η οικονομική κρίση απέδειξε την έντονη αλληλεξάρτηση των εθνικών οικονομιών της ΕΕ με τον κίνδυνο του «ντόμινο» της κρίσης στην Κεντρική Ευρώπη να προκαλεί έντονες ανησυχίες στις Βρυξέλλες³².

Το αποτέλεσμα των πιέσεων ήταν το λεγόμενο *δημοσιονομικό σύμφωνο (Fiscal Compact)* ή η *Συμφωνία για τη σταθερότητα, τη συνεργασία και τη διακυβέρνηση στη νομισματική ένωση*,

³² Βλ ενδεικτικά The Telegraph, *The IMF helping the euro is feeding the monster on our doorstep*, <http://www.telegraph.co.uk/finance/currency/9347171/The-IMF-helping-the-euro-is-feeding-the-monster-on-our-doorstep.html>, [accessed: 30.08.2012].

που υπεγράφη στη Σύνοδο Κορυφής στις 2 Μαρτίου του 2012 από τους «25», πλην του Ηνωμένου Βασιλείου και της Τσεχίας.

Το δημοσιονομικό σύμφωνο πλέον αναμένει την επικύρωση από τουλάχιστον «12» συμβαλλόμενα μέρη της εν λόγω διακυβερνητικής συνθήκης και αναμένεται να τεθεί σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου του 2013. Για πολλούς, η δημοσιονομική ολοκλήρωση στην ΕΕ αποτελεί το πλέον σημαντικό βήμα προς την πολιτική ολοκλήρωση της Ένωσης, με τον πρόεδρο μάλιστα της Κομισιόν Barroso, να κάνει έκκληση προς τους ευρωπαίους ηγέτες στην πρόσφατη ομιλία του «State of the Union» για άμεση ομοσπονδία κρατών στην ΕΕ, ως «αναπόφευκτο» γεγονός.³³

Ένα άλλο χαρακτηριστικό της κρίσης και της επίδρασής της στην θεσμοποιητική διαδικασία της ΕΕ είναι η δημιουργία νέων θεσμών εντός της ΕΕ, όπως πχ το EFSF (Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας) και η εν συνεχεία μετεξέλιξή του σε μόνιμο μηχανισμό- ESM (Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας), που έχουν ως στόχο την χρηματοδοτική ενίσχυση των κρατών μελών της ευρωζώνης που αντιμετωπίζουν προβλήματα αναχρηματοδότησης, υψηλά επίπεδα χρέους και ελλειμμάτων.

Ακόμη, οι αξιολογήσεις των πιστοληπτικής ικανότητας των κρατών μελών της ευρωζώνης που από πολλούς χαρακτηρίστηκαν «άδικες» σε πολλές περιπτώσεις, άνοιξαν και τη μεγάλη συζήτηση περί δημιουργίας ενός ανεξάρτητου Ευρωπαϊκού Οίκου Αξιολόγησης, ενώ ελήφθησαν και νομοθετικές πρωτοβουλίες σε ευρωπαϊκό επίπεδο που θέτουν περιορισμούς αναφορικά με την αξιολόγηση σε κράτη μέλη της ευρωζώνης.³⁴

Η κρίση κοντολογίς, απέδειξε ότι όσο οι πιέσεις του εξωτερικού μη κρατικού παράγοντα των διεθνών αγορών αυξάνονταν, τόσο αποφασίζονταν πολιτικές μεγαλύτερης συνοχής στην ΕΕ, ενισχύοντας τις αρμοδιότητες των θεσμικών οργάνων της ΕΕ απέναντι στη δημοσιονομική πειθαρχία των κρατών μελών της, ως προϋπόθεση για την έκδοση «ευρωομολόγων», αμοιβαιοποίηση δηλαδή του δημόσιου χρέους.

Μια σύντομη γέυση ιστορίας

³³ Βλ ενδεικτικά CNN, *Barroso: Europe federation 'unavoidable'*, <http://edition.cnn.com/2012/09/13/business/barroso-europe-federal-states/index.html>, [accessed: 16.09.2012].

³⁴ Βλ ενδεικτικά Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Οι οίκοι αξιολόγησης προ των ευθυνών τους», http://ec.europa.eu/news/economy/111117_1_el.htm, [accessed: 05.09.2012].

Η διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης δεν ξεκίνησε με την Οικονομική και Νομισματική Ένωση όπως αποφασίστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μάαστριχτ το Δεκέμβριο του 1991. Αντίθετα συνιστά μια σταδιακή, επιβραδύνουσα και μακρόχρονη διαδικασία που εξελίσσεται παράλληλα με την ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Τον Ιούλιο του 1952 έλαβε χώρα το πρώτο επίτευγμα μιας υπερεθνικής Ευρώπης με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα που είχε ως στόχο την οργάνωση της ελεύθερης κυκλοφορίας άνθρακα και χάλυβα, καθώς και την ελεύθερη πρόσβαση στις πηγές παραγωγής. Επίσης, μια κοινή Ανώτατη Αρχή επόπτευε την αγορά, την τήρηση των κανόνων ανταγωνισμού, καθώς και τη διαφάνεια των τιμών. Τα θεσμικά όργανα, με τη σημερινή τους μορφή, προέρχονται από τη συνθήκη ΕΚΑΧ. Συμβαλλόμενα μέρη ήταν η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία και οι χώρες της Μπενελούξ.

Πέντε χρόνια αργότερα (1957), με τις Συνθήκες της Ρώμης – Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα και Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, οι ευρωπαίοι αποφάσισαν να δημιουργήσουν μια κοινή αγορά, να θεσπίσουν τελωνειακή ένωση και η χάραξη κοινών πολιτικών (Κοινή Αγροτική Πολιτική, Κοινή Πολιτική μεταφορών και Κοινή Εμπορική Πολιτική)³⁵.

Την 17^η Φεβρουαρίου του 1986, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση κάνει περαιτέρω βήματα προς την οικονομική ολοκλήρωση με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) αναθεωρεί τη συνθήκη της Ρώμης για να προωθήσει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και να υλοποιήσει την εσωτερική αγορά. Τροποποιεί τους κανόνες λειτουργίας των ευρωπαϊκών οργάνων και διευρύνει τις κοινοτικές αρμοδιότητες, ιδίως στους τομείς της έρευνας και της ανάπτυξης, του περιβάλλοντος και της κοινής εξωτερικής πολιτικής.

Για να διευκολυνθεί η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς, η Πράξη προβλέπει αύξηση του αριθμού των περιπτώσεων όπου το Συμβούλιο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία αντί της ομοφωνίας. Κατ' αυτό τον τρόπο διευκολύνεται η έκδοση των αποφάσεων και αποφεύγονται οι εμπλοκές που οφείλονται στην επιζήτηση ομόφωνης απόφασης από τα 12 κράτη μέλη. Η ομοφωνία δεν απαιτείται για τα μέτρα που προορίζονται για την εγκαθίδρυση της εσωτερικής

³⁵ Βλ ενδεικτικά Ευγορα, *Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, συνθήκη ΕΟΚ - πρωτότυπο κείμενο*, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_eec_el.htm, [accessed: 05.09.2012].

αγοράς εκτός από τα μέτρα σχετικά με τη φορολογία, την ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων και τα δικαιώματα και συμφέροντα των μισθωτών³⁶.

Το 1992, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση ή γνωστή και ως «Συνθήκη του Μάαστριχτ», συγκεντρώνει στο ίδιο κείμενο την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις τρεις Κοινότητες (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας, ΕΚΑΧ, ΕΟΚ) και τις θεσμικές συνεργασίες στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής, της πολιτικής άμυνας, της επιβολής του νόμου και της δικαιοσύνης. Μετονομάζει την ΕΟΚ σε ΕΚ. Επίσης, η συνθήκη αυτή δημιουργεί την οικονομική και νομισματική ένωση, θεσπίζει νέες κοινοτικές πολιτικές (εκπαίδευση, πολιτισμός) και διευρύνει τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (διαδικασία της συναπόφασης)³⁷.

Η συνθήκη του Άμστερνταμ ενισχύει τις αρμοδιότητες της Ένωσης με τη θέσπιση κοινοτικής πολιτικής απασχόλησης, την κοινοτικοποίηση ορισμένων θεμάτων που υπάγονταν προηγουμένως στη διακυβερνητική συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, τη θέσπιση μέτρων που στοχεύουν να φέρουν την Ένωση πιο κοντά στους πολίτες και τη δυνατότητα στενότερης συνεργασίας μεταξύ ορισμένων κρατών μελών

(ενισχυμένη συνεργασία). Επίσης, επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής της διαδικασίας συναπόφασης, καθώς και της ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία και προβλέπει την απλούστευση και μια νέα αρίθμηση των άρθρων των συνθηκών.

Εν συνεχεία πραγματοποιήθηκε η συνθήκη της Νίκαιας (2001), που αφορά ουσιαστικά τα «υπόλοιπα» του Άμστερνταμ, δηλαδή τα θεσμικά προβλήματα που σχετίζονται με τη διεύρυνση, τα οποία δεν διευθετήθηκαν το 1997. Πρόκειται για τη σύνθεση της Επιτροπής, για τη στάθμιση των ψήφων στο Συμβούλιο και για την επέκταση των περιπτώσεων λήψης απόφασης με ειδική πλειοψηφία. Η εν λόγω συνθήκη απλοποιεί επίσης τους κανόνες για την εφαρμογή της ενισχυμένης συνεργασίας και καθιστά αποτελεσματικότερο το δικαιοδοτικό σύστημα.

Μεταξύ 2001 και 2007 (ημερομηνία υπογραφής της Συνθήκης της Λισαβόνας), μεσολάβησε η μεγάλη συζήτηση για τη Συνταγματική Συνθήκη που τελικά απερρίφθη από Γαλλία και Ολλανδία μέσω δημοψηφίσματος.

³⁶ Βλ ενδεικτικά Ευropa, *Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη*, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_singleact_el.htm, [accessed: 05.09.2012].

³⁷ Βλ ενδεικτικά Ευropa, *Η συνθήκη του Μάαστριχτ Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_el.htm, [accessed: 05.09.2012].

«Η απόφαση της Γαλλίας αναπόφευκτα δημιουργεί μια δύσκολη κατάσταση για την υπεράσπιση των συμφερόντων μας στην Ευρώπη», δήλωνε απογοητευμένος ο τότε Πρόεδρος της Γαλλίας, Jacques Chirac³⁸.

Η καινοτομία που εισάγει η Συνθήκη της Λισαβόνας είναι η δυνατότητα της ενισχυμένης συνεργασίας, σύμφωνα με την οποία τα συμμετέχοντα κράτη δύνανται να οργανώσουν μία εκτενέστερη συνεργασία από αυτή που προβλεπόταν αρχικά από τις Συνθήκες για την εκάστοτε πολιτική. Οι ενισχυμένες συνεργασίες πραγματοποιούνται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων και διαδικασιών.

Παράδειγμα αυτής της «ενισχυμένης συνεργασίας», είναι το προσφάτως υιοθετημένο Δημοσιονομικό Σύμφωνο, σε μια προσπάθεια να αποφευχθεί το βρετανικό βέτο καθώς και το βέτο της Τσεχίας στην περαιτέρω ολοκλήρωση της δημοσιονομική πολιτικής της ΕΕ.

Η κρίση και η συσσωματική διαδικασία

Το ξέσπασμα της παγκόσμιας κρίσης χρέους την 15^η Σεπτεμβρίου του 2008 με την κατάρρευση της Lehman Brothers και η εν συνεχεία επέκτασή της στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αποτέλεσε σημαντική τομή για την πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Η κρίση χρέους και ελλειμμάτων στην Ευρώπη εμφανίστηκε αρχικά στην Ελλάδα. Λίγους μήνες μετά την ανάληψη των πρωθυπουργικών ηνίων ο Γιώργος Παπανδρέου, ανακοίνωσε τα λεγόμενα «νέα νούμερα» στον ελληνικό προϋπολογισμό προκαλώντας «σοκ» στις διεθνείς αγορές και τους διαδρόμους των Βρυξελλών (πληροφορίες για την εξέλιξη της κρίσης από το διεθνές πρακτορείο Reuters)³⁹.

Τον Οκτώβριο του 2009 ανακοινώθηκε από το ελληνικό υπουργείο οικονομικών ότι το ελληνικό έλλειμμα θα κυμανθεί στο 12.5%, δύο φορές δηλαδή πάνω από το αναμενόμενο. Η αντίδραση της Γερμανίας ήταν άμεση και κυρίως «αρνητική»:

«Δεν θα πληρώσουμε εμείς οι Γερμανοί για τα προβλήματα της Ελλάδας», είχε τονίσει ο γερμανός υπουργός οικονομικών Wolfgang Schäuble, μια δήλωση που όπως εξελίχθηκε η κρίση τον διέψευσε συλλήβδην, δεδομένου του ότι και η ίδια η Γερμανία δεν είχε συνειδητοποιήσει την πολυπλοκότητα της κρίσης και ιδίως την ανάγκη συλλογικής αντίδρασης στις εξωτερικές πιέσεις των αγορών.

³⁸ Βλ New York Times, French Voters Soundly Reject European Union Constitution, http://www.nytimes.com/2005/05/30/international/europe/30france.html?_r=1&pagewanted=all, [accessed: 05.09.2012].

³⁹ Βλ ενδεικτικά Reuters, Eurozone Debt crisis in review, <http://www.reuters.com/subjects/euro-zone>, [accessed: 14.09.2012].

Μετά την ανασφάλεια που προκλήθηκε στις διεθνείς αγορές, τόσο από την καθυστερημένη αντίδραση των ευρωπαίων όσο και από την πολιτικής αστάθεια στη χώρα, οι οίκοι αξιολόγησης της πιστοληπτικής ικανότητας των χωρών ανέλαβαν δράση.

Τον Δεκέμβριο του 2009, οι οίκοι αξιολόγησης S&P, Fitch και Moody's υποβαθμίζουν την πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας, προειδοποιώντας για δυνητική χρεοκοπία σε περίπτωση που δεν ληφθούν άμεσα μέτρα λιτότητας ή εάν δεν υπάρξει συνολική λύση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Τον Μάιο του 2010, οι υπουργοί οικονομικών της Ευρωζώνης και του ΔΝΤ αποφασίζουν ένα πακέτο χρηματοδοτικής βοήθειας για την Ελλάδα. 110 δισεκατομμύρια ευρώ αποφασίστηκε να διατεθούν σε διάστημα τριών ετών. Τον Μάιο του ίδιου έτους επίσης, ιδρύουν το προσωρινής λειτουργίας Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF), το οποίο αναμένεται να λειτουργήσει μέχρι το 2013. Έχει ένα εύρος των 750 δισεκατομμυρίων ευρώ με το ΔΝΤ να συμμετέχει με 250 δισεκατομμύρια.

Το EFSF αποτελεί την πρώτη αντίδραση της ΕΕ απέναντι στο διογκούμενο ελληνικό πρόβλημα. Βλέποντας ότι μια δυνητική κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας θα έχει καταστροφικές συνέπειες για την βιωσιμότητα της ευρωζώνης και κυρίως λόγω των ασφυκτικών πιέσεων των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών, η ΕΕ προχώρησε σε επιτάχυνση της θεσμοποιητικής διαδικασίας με την ίδρυση του προσωρινού Ταμείου Διάσωσης, κάτι που δεν υπήρχε πριν αλλά προέκυψε ως αναγκαιότητα από τις πιέσεις της κρίσης.

Μετά την Ελλάδα και την πρώτη προσφυγή στον μηχανισμό στήριξης, τα κόστη δανεισμού σε Πορτογαλία με αποτέλεσμα ο κίνδυνος του ντόμινο στην ευρωζώνη να είναι πλέον εμφανής. Ο κίνδυνος της κρίσης στην Πορτογαλία οδηγεί τόσο σε πτώση της πορτογαλικής κυβέρνησης όσο και στην «μονιμοποίηση» του μηχανισμού στήριξης των αδύναμων μελών της ευρωζώνης. Και στην περίπτωση της Πορτογαλίας, οι διεθνείς αγορές πίεσαν ασφυκτικά την ευρωζώνη να θεσπίσει μόνιμο μηχανισμό χρηματοδοτικής υποστήριξης.

Στις 17 Δεκεμβρίου 2010, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας θα πρέπει να τροποποιηθεί προκειμένου να θεσπιστεί μόνιμος μηχανισμός από τα κράτη μέλη της ευρωζώνης ο οποίος θα διασφαλίζει τη χρηματοοικονομική σταθερότητα του συνόλου της ευρωζώνης (Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας). Ο εν λόγω μηχανισμός θα αντικαταστήσει το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) και τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (EFSM), που θα εξακολουθήσουν να ισχύουν έως τον Ιούνιο του 2013.

Καθώς ο μηχανισμός αυτός αποσκοπεί στη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας της ευρωζώνης συνολικά, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε ότι το [άρθρο 122 παρ. 2 της Συνθήκης](#) για τη λειτουργία της ΕΕ (ΣΛΕΕ) δεν απαιτείται πλέον για το σκοπό αυτό. Κατά συνέπεια, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων συμφώνησαν ότι δεν πρέπει να χρησιμοποιηθεί για τον σκοπό αυτό.

Αμέσως μετά η Πορτογαλία γίνεται η 3^η χώρα που υπογράφει μνημόνιο συνεννοήσεως με την Τρόικα (ΔΝΤ-ΕΕ- Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) και δανείζεται ποσό ύψους 78 δις €, στις 16 Μαΐου του 2011. Στο μεταξύ τον ίδιο μήνα η πιστοληπτική ικανότητα της Ελλάδας φθάνει στο CCC από τον οίκο Standard&Poor's ενώ ένα μήνα μετά ο οίκος Moody's υποβαθμίζει την Ελλάδα στην κατηγορία «junk». Το θρίλερ ωστόσο στον ευρωπαϊκό νότο δεν τελειώνει εκεί. Τον Ιούλιο του 2011, η Ευρωζώνη εγκρίνει νέα βοήθεια για την Ελλάδα ύψους 120 δις, ενώ ο Moody's υποβαθμίζει την Πορτογαλία σε κατηγορία «junk» καθώς και την Ιρλανδία.

Τον Σεπτέμβριο του 2011, στο χορό των υποβαθμίσεων μπαίνει και η ιταλική οικονομία. Μετά τα νέα μέτρα λιτότητας που ανακοίνωσε η κυβέρνηση Berlusconi, η Ιταλία πέφτει στην κατηγορία A+ στις 6 Οκτωβρίου.

Η ευθραυστότητα σε Ελλάδα και Ιταλία οδηγεί στην πτώση των κυβερνήσεων Παπανδρέου και Berlusconi.

Και στις δύο χώρες, ορίζονται νέοι πρωθυπουργοί και κυβερνήσεις τεχνοκρατών, με τους πρώην τραπεζίτες Λουκά Παπαδήμο και Mario Monti αντίστοιχα να αναλαμβάνουν τα ηνία Ελλάδας και Ιταλίας.

Οι οίκοι αξιολόγησης βλέπουν συστημικές πιέσεις στην ευρωζώνη

Τον Ιανουάριο του 2012 και μετά τα μέτρα αυστηρής λιτότητας προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των επόμενων δόσεων των δανείων σε Ιταλία και Ελλάδα, ο οίκος αξιολόγησης S&P's «βομβαρδίζει» κυριολεκτικά την ευρωζώνη υποβαθμίζοντας 9 χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Γαλλίας που έχασε το πολυσυζητημένο AAA.

Ο οίκος θεωρεί ότι οι πολιτικές πρωτοβουλίες των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων *«ίσως δεν αρκούν για την πλήρη αντιμετώπιση των συστημικών πιέσεων στην Ευρωζώνη»*, δηλαδή τις συνθήκες στον χρηματοπιστωτικό τομέα, το κλίμα για τα ομόλογα χωρών της Ευρωζώνης στις αγορές κεφαλαίου, την επιδείνωση των προοπτικών για ανάπτυξη αλλά και την «ανοικτή και παρατεταμένη διάσταση απόψεων στις κυβερνήσεις για την αντιμετώπιση των προκλήσεων».

Η συμφωνία της 9ης Δεκεμβρίου «δεν έχει οδηγήσει σε μία υπέρβαση επαρκούς έκτασης». Μία πολιτική που βασίζεται μόνο στη λιτότητα είναι μία πολιτική που κινδυνεύει «να υπονομευτεί από μόνη της», εξανεμίζοντας τα δημόσια έσοδα, τονίζει ο οίκος Standard & Poor's.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τη συνολική εικόνα της ευρωζώνης και τις αξιολογήσεις των μελών της ευρωζώνης:

Κράτος	Τρέχουσα αξιολόγηση	Προηγούμενη αξιολόγηση	Προοπτικές
Αυστρία	AA+	AAA	Αρνητικές
Βέλγιο	AA	AA	Αρνητικές
Γαλλία	AA+	AAA	Αρνητικές
Γερμανία	AAA	AAA	Σταθερές
Εσθονία	AA-	AA-	Αρνητικές
Ιρλανδία	BBB+	BBB+	Αρνητικές
Ισπανία	A	AA-	Αρνητικές
Ιταλία	BBB+	A	Αρνητικές
Κύπρος	BB+	BBB	Αρνητικές
Λουξεμβούργο	AAA	AAA	Αρνητικές
Μάλτα	A-	A	Αρνητικές
Ολλανδία	AAA	AAA	Αρνητικές
Πορτογαλία	BB	BBB-	Αρνητικές
Σλοβακία	A	A+	Σταθερές
Σλοβενία	A+	AA-	Αρνητικές
Φινλανδία	AAA	AAA	Αρνητικές

Πηγή in.gr

Μετά την Ιταλία, ήρθε η σειρά της Ισπανίας να αντιμετωπίσει μεγάλης κλίμακας κρίση χρέους μετά τη «φούσκα» ακινήτων στη χώρα.

Προκειμένου να αποφύγει και η ίδια τον δανεισμό μέσω μνημονίου, η ισπανική κυβέρνηση το γερμανικής έμπνευσης μοντέλο λιτότητας, επιβάλλοντας μειώσεις και περικοπές «μαμούθ», έχοντας ως στόχο να εξασφαλιστούν 65δισ € μέχρι το 2014 και να μην αναγκαστεί η χώρα να προβεί στις «πολιτικές δεσμεύσεις» ενός δυνητικού μνημονίου.

Μετά από ένα μαραθώνιο συζητήσεων σε επίπεδο αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων στην ΕΕ, και ιδιαίτερα μετά τις εκκλήσεις του ευρωπαϊκού Νότου για την έκδοση των λεγόμενων «ευρωομολόγων» (δηλαδή αμοιβαιοποίηση του χρέους των κρατών της ευρωζώνης- κάτι που θα αυξήσει αναπόφευκτα και το κόστος δανεισμού της Γερμανίας), η συζήτηση επικεντρώθηκε στο επόμενο θεσμικό βήμα της ΕΕ.

Η επέκταση της κρίσης στην υπόλοιπη ευρωζώνη ήταν πλέον εμφανής και θέμα χρόνου να πραγματοποιηθεί, θέτοντας σε σοβαρό κίνδυνο τη βιωσιμότητα του ενιαίου νομίσματος και όχι μόνο. Οι γερμανοί διαμηνύουν ότι η έκδοση ευρωομολόγων είναι «μακροπρόθεσμη» λύση αφού πρώτα προηγηθεί η εξυγίανση των οικονομικών των κρατών της ευρωζώνης, προκειμένου να μην πληρώσει μόνο η Γερμανία το κόστος του δημόσιου χρέους των αδύναμων μελών της ευρωζώνης.

Το αποτέλεσμα των διαβουλεύσεων για μια συνολική απάντηση στην κρίση χρέους και ελλειμμάτων της ευρωζώνης ήταν η υιοθέτηση του Δημοσιονομικού Συμφώνου (Fiscal Compact), που κατ' ουσίαν σημαίνει τη δημοσιονομική ένωση των χωρών εκείνων που επιθυμούν να παραχωρήσουν την εθνική κυριαρχία επί των δημοσιονομικών τους στις Βρυξέλλες.

Παρακάτω ακολουθεί το χρονικό των εξελίξεων που οδήγησαν στην Διακυβερνητική Συνθήκη:

1. **8-9 Δεκ 2011:** Οι Ευρωπαίοι ηγέτες συμφωνούν στη νέα συνθήκη για τη δημοσιονομική πειθαρχία στη ζώνη του ευρώ. Η Βρετανία θέτει βέτο, οι 26 άλλες χώρες της ΕΕ προχωρούν με μια διακυβερνητική συμφωνία έξω από το νομικό πλαίσιο της ΕΕ.
2. **Τέλη Δεκ. 2011 :** Φόρουμ περίπου 100 συνέδρων συντάσσει το νέο κείμενο της διακυβερνητικής συμφωνίας. Καλούνται τρεις υπάλληλοι από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Το Φόρουμ θα υποστηρίζεται από τη νομική υπηρεσία του Συμβουλίου και θα συναντηθεί αρκετές φορές εν όψει της συνόδου του Μαρτίου του 2012.
3. **Τέλη Ιαν. 2012:** Πρώτο σχέδιο της διακυβερνητικής συμφωνίας που πρόκειται να υπογραφεί.

4. **30 Ιαν. 2012:** σύνοδος κορυφής της ΕΕ για την επικέντρωση στο κείμενο της δημοσιονομικής συνθήκης, καθώς και τις πολιτικές ανάπτυξης και ανταγωνισμού εντός της ΕΕ στο σύνολό της.
5. **1 - 2 Μαρτίου 2012:** Νέο κείμενο της συνθήκης που υποβλήθηκε προς υπογραφή στη σύνοδο κορυφής της ΕΕ.
6. **6η του Μαΐου 2012:** Αποτελέσματα των γαλλικών προεδρικών εκλογών.
7. **1 Ιουλίου 2012:** Έναρξη ισχύος του μόνιμου ταμείου διάσωσης της ευρωζώνης, Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ESM).
8. **Έως τα τέλη του 2012:** Η επικύρωση αναμένεται να ολοκληρωθεί σε εθνικό επίπεδο.

Οι πιέσεις των οίκων αξιολόγησης και κυρίως των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών ανάγκασαν την Ευρωπαϊκή Ένωση να συνειδητοποιήσει την αλληλεξάρτηση των ευρωπαϊκών οικονομικών καθώς και να επιταχύνει άμεσα την συσσωματική διαδικασία στον τομέα της δημοσιονομικής πολιτικής, για να διασωθεί το ευρώ.

Δημοσιονομική ένωση ως αποτέλεσμα των δομικών πιέσεων

Μετά από πίεση της Γερμανίας, οι Ευρωπαίοι ηγέτες συμφώνησαν σε μία νέα συνθήκη για την εφαρμογή αυστηρότερης δημοσιονομικής πειθαρχίας στην ευρωζώνη και την εμβάθυνση της οικονομικής ολοκλήρωσης ως μεθόδου αντιμετώπισης του της κρίσης χρέους του μπλοκ.

Βέτο στη νέα συνθήκη, η οποία εγκρίθηκε από την ευρωπαϊκή σύνοδο στις 9 Δεκεμβρίου⁴⁰, έθεσε η Βρετανία, η οποία προσπάθησε να κερδίσει παραχωρήσεις σε αντάλλαγμα την υποστήριξη μίας τροποποίησης στις παρούσες συνθήκες της ΕΕ.

Ο πρωθυπουργός David Cameron ζήτησε να εξαιρεθεί η βιομηχανία χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών του Ηνωμένου Βασιλείου από τους κανονισμούς της ΕΕ, ένα αίτημα που θεωρήθηκε απαράδεκτο από τους ευρωπαίους εταίρους.

⁴⁰ Βλ. ενδεικτικά European Council, *Fiscal Compact*, http://consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/126658.pdf, [accessed: 14.09.2012]. Για περισσότερες πληροφορίες στους παρακάτω ηλεκτρονικούς συνδέσμους:

- European Council: **Statement by Herman Van Rompuy following the first session of the European Council**,
- European Council: **Summary of new fiscal compact [FR]**
- European Commission: **Barroso presents fiscal compact before Parliament [FR]**

Η παράκαμψη του βρετανικού βέτο- απομόνωση Λονδίνου

Παρακάμπτοντας το Βρετανικό βέτο, οι ηγέτες της ΕΕ, καθοδηγούμενοι από τη Γαλλία και τη Γερμανία, προχώρησαν σε μία νέα συνθήκη, μία διακυβερνητική συμφωνία έξω από το νομικό πλαίσιο της ΕΕ. Το κείμενο της νέας συνθήκης θα πρέπει να εκπονηθεί μέχρι τον Μάρτιο του 2012 και να επικυρωθεί από χώρες εκτός των 17 χωρών-μελών της ευρωζώνης. Και τα 27 κράτη-μέλη της ΕΕ, εκτός της Βρετανίας, έχουν εκφράσει την επιθυμία τους να συμμετάσχουν σε αυτήν την νέα «δημοσιονομική συμφωνία». Εντούτοις, παραμένουν ερωτήματα για το πώς τα όργανα της ΕΕ, όπως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Δικαστήριο της ΕΕ, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για την επιβολή, μίας διεθνούς συμφωνίας μεταξύ κυρίαρχων κρατών.

Ουσιαστικά, στην συμφωνία δεν υπάρχει αναφορά για το τι πρόκειται να συμβεί σε χώρες- κυρίως μέλη τη ευρωζώνης- που δεν θα επικυρώσουν τη νέα συνθήκη. Το ερώτημα γίνεται ιδιαίτερα οξύ για την Ιρλανδία, η οποία πιθανότατα θα πρέπει να περάσει τη νέα συνθήκη μέσω δημοψηφίσματος, κάτι που έχει αποδειχθεί δύσκολο κατά το πρόσφατο παρελθόν με την Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία αρχικά απορρίφθηκε, το 2008, από τους Ιρλανδούς ψηφοφόρους, αλλά εγκρίθηκε με ένα δεύτερο δημοψήφισμα.

Άλλα μέλη όπως η Φινλανδία, τα οποία έχουν ευρωσκεπτικιστικά κόμματα στα κοινοβούλιά τους, μπορεί να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην επικύρωση της συνθήκης.

Κατά συνέπεια, το μέλλον των χωρών αυτών ως μέλη της ευρωζώνης θα μπορούσε να τεθεί υπό αμφισβήτηση σε περίπτωση που δεν επικυρώσουν την συνθήκη.

Αποτυχία αντιμετώπισης βραχυπρόθεσμων ανησυχιών

Στη συμφωνία του Δεκεμβρίου περιλαμβάνονται ορισμένα μέτρα που όπως ανέμεναν οι χρηματοπιστωτικές αγορές θα έπρεπε να βοηθήσουν στην επίλυση της κρίσης βραχυπρόθεσμα.

Μεταξύ των αποφάσεων ήταν η δέσμευση για παροχή έως και € 200 δις σε διμερή δάνεια προς το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για την αντιμετώπιση της κρίσης. Η έναρξη ισχύος του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ESM), μόνιμο ταμείο διάσωσης της ΕΕ, τέθηκε σε ισχύ, επίσης, νωρίτερα - τον Ιούλιο του 2012 αντί του Ιανουαρίου του 2013.

Αλλά η Γερμανία δεν υπέκυψε στις γαλλικές πιέσεις να χορηγήσει τραπεζική άδεια για τον ESM, μια κίνηση που θα άνοιγε το ταμείο για απεριόριστη χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Η Γερμανίδα Καγκελάρια Angela Merkel πράγματι παρέμεινε αντίθετη με τη μετατροπή της ΕΚΤ σε ένα δανειστή εσχάτης ανάγκης, ένα μέτρο που οι παρατηρητές - συμπεριλαμβανομένων των οίκων αξιολόγησης και των Ηνωμένων Πολιτειών - θεωρούσαν το μοναδικό όπλο που θα μπορούσε να επιλύσει τη κρίση.

Η ΕΚΤ, ωστόσο, θα συμμετέχει στο ταμείο διάσωσης του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, καθώς θα γίνει διαχειριστής της, όπως φαίνεται στη συμφωνία. Και οι αποφάσεις για να το ενεργοποιήσουν δεν θα πρέπει πλέον να λαμβάνονται με ομοφωνία αλλά με πλειοψηφία 85% σε περίπτωση που η Επιτροπή και η ΕΚΤ το δηλώσει ως ζήτημα έκτακτης ανάγκης.

Η σύνοδος του Δεκεμβρίου επίσης, για άλλη μια φορά επιβεβαίωσε την αντίθεση της Γερμανίας με τα ευρωμόλογα που θα βύθιζαν το χρέος της ευρωζώνης. Σύμφωνα με το Βερολίνο - άποψη που συμμερίζεται στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες - μια τέτοια πράξη θα μπορούσε να εξεταστεί μόνο μετά την ολοκλήρωση μιας πολύ βαθύτερης δημοσιονομική διαδικασίας ολοκλήρωσης στην ευρωζώνη.

Εξ ου και η επιμονή του Βερολίνου να σφυρηλατήσει μια νέα «δημοσιονομική συνθήκη» ανάμεσα στις χώρες της ευρωζώνης ως προϋπόθεση για οποιοσδήποτε περαιτέρω οικονομικές μεταφορές από Γερμανούς φορολογούμενους σε ταραγμένες οικονομίες.

Το βέτο των Βρετανών

Κύριο αποτέλεσμα της Συνόδου Κορυφής του Δεκεμβρίου, ήταν μια συμφωνία για αυστηρότερη δημοσιονομική πειθαρχία, η οποία αποδόθηκε σε μία «δημοσιονομική συνθήκη» που συμφωνήθηκε από τους ηγέτες της ΕΕ.

Μια συμφωνία μεταξύ των 27 κρατών μελών της ΕΕ αποδείχθηκε αδύνατη αφού ο Πρωθυπουργός της Βρετανίας David Cameron ζήτησε να απαλλαγεί το Λονδίνο από δημοσιονομικούς κανονισμούς της αγοράς σε αντάλλαγμα για την υποστήριξή του.

Οι ηγέτες της ΕΕ, εν τέλει, κατέληξαν στη λιγότερο αξιοζήλευτη επιλογή μιας συνθήκης ανάμεσα στις 17 χώρες της ευρωζώνης, ανοικτή στους άλλους.

Όλα τα κράτη μέλη - εκτός από τη Βρετανία - εξέφρασαν το ενδιαφέρον τους να συμμετάσχουν, αν και ορισμένοι ανέφεραν ότι θα πρέπει πρώτα να συμβουλευτούν τα κοινοβούλιά τους (Βουλγαρία, Τσεχική Δημοκρατία, Δανία, Ουγγαρία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ρουμανία και Σουηδία).

Αυτό κάνει τη Βρετανία το μοναδικό κράτος μέλος της ΕΕ που βρίσκεται εκτός συμφωνίας και το μέλλον της στην ΕΕ τώρα να τίθεται υπό αμφισβήτηση.

Η δημοσιονομική ένωση

Σύμφωνα με τη νέα «δημοσιονομική συνθήκη», οι κυρώσεις θα ισχύουν αυτομάτως για τις χώρες που υπερβαίνουν το όριο του 3% του ελλείμματος, εκτός εάν εμποδίζεται με ειδική πλειοψηφία - ή τα τρία τέταρτα των κρατών μελών της ευρωζώνης.

Επιπλέον, το ετήσιο διαρθρωτικό έλλειμμα θα πρέπει να «μην υπερβαίνει το 0,5% του ονομαστικού ΑΕΠ» (δηλαδή, πριν τις προσαρμογές του πληθωρισμού), σύμφωνα με το κείμενο της συνόδου κορυφής. Αυτό θα γίνει μέσω τροποποίησης του άρθρου 126 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κάτω από την πίεση της Γερμανίας, οι χώρες έχουν δεσμευτεί να κατοχυρώσουν ένα «χρυσό κανόνα» για την εκτέλεση προϋπολογισμών που είναι ισορροπημένοι ή με πλεόνασμα στα εθνικά Συντάγματα τους. Τα συμβαλλόμενα μέρη αναγνωρίζουν το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων «για την επαλήθευση της μεταφοράς του εν λόγω κανόνα σε εθνικό επίπεδο», το κείμενο έχει ως εξής.

Η νέα διαδικασία επίσης θα υποχρεώνει χώρες της ζώνης του ευρώ να υποβάλουν τα σχέδια Προϋπολογισμού τους στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πριν από την έγκρισή τους από τα Εθνικά Κοινοβούλια, μολοντί η Επιτροπή δεν θα έχει εξουσιοδότηση να τα ακυρώσει.

Μακροπρόθεσμα, οι χώρες δεσμεύτηκαν να εργαστούν για βαθύτερη δημοσιονομική ενοποίηση, με πιο λεπτομερή σχέδια που θα υποβληθούν από τον Πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Herman Van Rompuy στη σύνοδο κορυφής του Μαρτίου 2012.

Οικονομική Ένωση

Ωθούμενοι από το γάλλο-γερμανικό δίδυμο, οι 26 ηγέτες της ΕΕ επεδίωξαν να αντιμετωπίσουν μια από τις θεμελιώδεις αδυναμίες της νομισματικής ένωσης δρομολογώντας μια διαδικασία για την εμβάθυνση της οικονομικής ολοκλήρωσης μεταξύ των χωρών της ευρωζώνης.

Αυτήν η διαδικασία θεωρείται από το Βερολίνο ως προϋπόθεση για την εισαγωγή των ευρωομολόγων που θα μπορούσαν μια ημέρα να μοιραστούμε το χρέος της ευρωζώνης.

Σύμφωνα με τις αποφάσεις της Συνόδου, η νέα αυτή διαδικασία «θα στηρίζεται σε μια ενισχυμένη διακυβέρνηση για την προώθηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας και τη βαθύτερη ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς καθώς και την ισχυρότερη ανάπτυξη, ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της κοινωνικής συνοχής».

Όσο η κρίση συνεχίζεται, οι σύνοδοι κορυφής θα πραγματοποιούνται κάθε μήνα για να μειωθούν οι ανισότητες μεταξύ των κρατών μελών σε θέματα όπως η μεταρρύθμιση του συνταξιοδοτικού συστήματος, της πολιτικής της εργασίας και της φορολογίας.

Σε επιστολή που απέστειλαν στους ηγέτες της ΕΕ πριν από τη σύνοδο κορυφής, η Γαλλία και η Γερμανία δήλωσαν ότι οι πολιτικές του οικονομικού πυλώνα της ευρωζώνης θα περιλαμβάνουν προτάσεις οι οποίες έχουν μεγάλες αντιδράσεις από τη Βρετανία, όπως ο συντονισμός των πολιτικών της αγοράς εργασίας καθώς και ο δημοσιονομικός κανονισμός.

Μια πρόταση για μια κοινή ενοποιημένη φορολογική βάση (CCCTB) και ένας φόρος χρηματοπιστωτικών συναλλαγών (FTT) - συνάντησαν αντίσταση από το Λονδίνο και το Δουβλίνο, αλλά θα μπορούσαν επίσης να εξεταστούν στο πλαίσιο αυτής της στενότερης οικονομικής ολοκλήρωσης.

Οι αρχηγοί κρατών που υπέγραψαν τη νέα «δημοσιονομική συνθήκη» αναγνώρισαν ότι η πλειοψηφία θα ήταν δύσκολο να βρεθεί σε τέτοια θέματα και συμφώνησαν να «κάνουν πιο ενεργό χρήση» του μηχανισμού ενισχυμένης συνεργασίας, η οποία επιτρέπει σε μικρότερες ομάδες των χωρών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης να προχωρήσουμε σε τομείς κοινού ενδιαφέροντος.

Μια συνθήκη εκτός του νομικού πλαισίου της ΕΕ

Δεδομένου του βρετανικού βέτο και της γαλλο-γερμανικής επιμονής για μια νέα συνθήκη, μια διακυβερνητική συμφωνία έξω από το νομικό πλαίσιο της ΕΕ ήταν πρακτικά η μόνη λύση.

«Ο στόχος παραμένει να ενσωματωθούν οι εν λόγω διατάξεις στις Συνθήκες της Ένωσης, το συντομότερο δυνατό», αναφέρει η δήλωση των αρχηγών των κρατών της ευρωζώνης.

Ωστόσο, εκφράστηκαν αμφιβολίες για το αν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως οι μηχανισμοί για τον έλεγχο της εφαρμογής της νέας φορολογικής συμφωνίας.

«Υπάρχουν ζητήματα που εγείρει αυτή (η πρόταση της Συνθήκης) σχετικά με ιδρύματα που εξυπηρετούν δύο κυρίους - την ευρωζώνη και την Ευρωπαϊκή Ένωση - και πρέπει να εξετάσουμε αυτά τα θέματα πολύ προσεκτικά», μια εκπρόσωπος της Downing Street, δήλωσε αμέσως μετά τη σύνοδο κορυφής.

Ο Olli Rehn, Επίτροπος Οικονομίας και Οικονομικών της ΕΕ, απέρριψε αυτές τις αμφιβολίες και επέμεινε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι σε σταθερή νομική βάση, όπως η Βρετανία παραμένει «εξαίρεση» με την αποχώρησή της.

«Αν η κίνηση αυτή, το βέτο δηλαδή του Ηνωμένου Βασιλείου, είχε σκοπό να αποτρέψει τους τραπεζίτες και τις χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις της πόλης από το να υφίστανται τον νόμο, αυτό δεν πρόκειται να συμβεί», δήλωσε στους δημοσιογράφους στις Βρυξέλλες μετά τη σύνοδο κορυφής.

Ενίσχυση των ελέγχων των οίκων αξιολόγησης

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο της κρίσης που επαγρύπνησε τις Βρυξέλλες και τις ανάγκασαν να ξεκινήσουν θεσμοποιητική διαδικασία με μηχανισμούς σε πεδία που δεν υφίσταντο πριν, είναι η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας των ομολόγων των κρατών.

Μέχρι σήμερα οι τρεις οίκοι αξιολόγησης Standard & Poor's, Fitch και Moody's κυριαρχούν «μονοπωλιακά» για πολλούς στην αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας των κρατικών ομολόγων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, και δη μετά την υποβάθμιση Αυστρίας και Γαλλίας όπως προαναφέρθηκε, που είχε ως αποτέλεσμα να χάσουν την βαθμίδα AAA, αποκάλεσε «ασυνεπείς» τις αξιολογήσεις⁴¹ κατηγόρησε τους οίκους αξιολόγησης ως σημαντικούς παράγοντες επιδείνωσης της κρίσης χρέους της ευρωζώνης.

Οι επίμονες υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας συγκεκριμένων κρατών μελών της ευρωζώνης και συγκεκριμένα, μετά την μαζική υποβάθμιση 9 μελών, οδήγησαν σε σημαντική αύξηση των spreads έναντι των γερμανικών ομολόγων, με αποτέλεσμα να προκληθεί ιδιαίτερη αναταραχή στις παγκόσμιες αγορές.

«Οι σημερινές αξιολογήσεις προκλήθηκαν κυρίως από την αξιολόγησή μας ότι οι πολιτικές πρωτοβουλίες που ελήφθησαν από τους ευρωπαίους πολιτικούς τις τελευταίες εβδομάδες πιθανώς είναι ανεπαρκείς για την πλήρη αντιμετώπιση των εξελισσόμενων συστημικών πιέσεων στην ευρωζώνη», ανέφερε χαρακτηριστικά η δήλωση του οίκου S&P.⁴²

Είναι γεγονός ότι οι «πιέσεις» των οίκων αξιολόγησης για περαιτέρω ολοκλήρωση στην Ευρωπαϊκή Ένωση επιτάχυνε σε σημαντικό βαθμό την συσσωματική διαδικασία.

Όπως προαναφέρθηκε, μετά την μαζική υποβάθμιση, οι διαδικασίες για την κατάρτιση του Δημοσιονομικού Συμφώνου επιταχύνθηκαν, σε μια προσπάθεια να ηρεμήσουν οι ευρωπαίοι πολιτικοί τις παγκόσμιες αγορές.

Ωστόσο παρά την αναγνώριση ότι οι οίκοι αξιολόγησης συνέβαλαν σημαντικά στη δημοσιονομική ολοκλήρωση της ΕΕ, δεν πρέπει να αγνοηθεί ότι επιτάχυναν και την θεσμοποιητική διαδικασία στον τομέα των αξιολογήσεων κρατικών ομολόγων, κάτι που πριν δεν υπήρχε.

Η Κομισιόν άσκησε δριμεία κριτική στους οίκους ότι δεν μπόρεσαν όχι μόνο να προβλέψουν την κατάρρευση της Leeman Brothers αλλά παράλληλα το ξέσπασμα της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Θεώρησε πολλές αξιολογήσεις διαφόρων κρατών μελών της ευρωζώνης ως «υπερβολικές», με αποτέλεσμα να ξεκινήσει τη διαδικασία «ρύθμισής τους» σε ευρωπαϊκό επίπεδο ενώ παράλληλα ξεκίνησε και η μεγάλη συζήτηση για τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού ανεξάρτητου οίκου αξιολόγησης.

⁴¹ Βλ EurActiv.com, *Rehn slams “inconsistent” credit rating downgrades*, <http://www.euractiv.com/euro-finance/rehn-slams-inconsistent-credit-r-news-510151>, [accessed: 04.09.2012].

⁴² Βλ S&P, *Press Statement on downgrades*, <http://www.standardandpoors.com/ratings/articles/en/us/>, [accessed 04.09.2012].

Στις 21 Μαΐου του 2012 η ΕΕ αποφάσισε να αυστηροποιήσει το ρυθμιστικό πλαίσιο στους διεθνείς οίκους αξιολόγησης, εισάγοντας νέους κανόνες που περιορίζουν την επιρροή των αξιολογήσεών τους, αλλά και νομική ευθύνη για τις αποφάσεις τους⁴³.

Οι προτεινόμενοι κανόνες, που θα ενσωματωθούν στο ευρωπαϊκό δίκαιο μετά την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, καθιστά πιο εύκολη την προσφυγή εναντίον των οίκων αξιολόγησης όταν οι τελευταίοι «κάνουν λάθη» στις αξιολογήσεις του δημόσιου χρέους των κρατών.

«Οι προτάσεις... που τίθενται για την τροποποίηση της υπάρχουσας νομοθεσίας για τους οίκους αξιολόγησης προκειμένου να μειωθεί η υπερεξάρτηση των επενδυτών προς αυτούς, μετριάζουν τον κίνδυνο σύγκρουσης συμφερόντων στις δραστηριότητες των οίκων αξιολόγησης και αυξάνει την διαφάνεια και τον ανταγωνισμό στον εν λόγω τομέα», αναφέρει σε δελτίο τύπου το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο.

Η συμφωνία, που κάποιες χώρες σαν την Γαλλία ήθελαν να είναι αυστηρότερη, προσδίδει νέα δυναμική στην αναθεώρηση του ρυθμιστικού πλαισίου, αλλάζοντας τον τρόπο λειτουργίας των τριών οίκων αξιολόγησης- Fitch, Moody's, and Standard & Poor's.

Οι αξιολογήσεις των κρατών θα πρέπει να επανεξετάζονται κάθε 6 μήνες, αντί για κάθε χρόνο, όπως συμβαίνει σήμερα.

Μια σημαντική προτεινόμενη μεταρρύθμιση είναι αυτή που επιβάλλει νομική ευθύνη στους οίκους αξιολόγησης για τις αποφάσεις τους, αν και δεν είναι σαφές πώς θα εφαρμοστεί. «Η δυνατότητα να επικαλεστείς ζημία για παραβίαση κανόνων της ΕΕ... θα πρέπει να υπάρχει η ευελιξία να εφαρμόζεται για όλους», αναφέρει το σχέδιο νόμου.

Μια άλλη επιλογή των Βρυξελλών ήταν η θέσπιση νέων οίκων αξιολόγησης για να ανταγωνιστούν την επιρροή των ήδη υπαρχόντων αμερικανικών ιδιωτικών πιστοληπτικών υπηρεσιών. Για λίγο, η συζήτηση επικεντρώθηκε στη δημιουργία ενός δημόσιου οίκου που θα ειδικεύεται σε συγκεκριμένους τύπους αξιολόγησης.

Ωστόσο αυτή η επιλογή πλέον φαίνεται ότι έχει αποκλειστεί για το μέλλον.

«Ακόμη και εάν ένας δημόσιος οίκος αξιολόγησης έχει κάποια οφέλη στο πλαίσιο της αύξησης των διαφορών απόψεων στις πιστοληπτικές ικανότητες, θα είναι δύσκολο να αντιμετωπίσει τις ανησυχίες που σχετίζονται με τις συγκρούσεις συμφερόντων καθώς και την αξιοπιστία του, ειδικά εάν ένας τέτοιος οίκος θα αξιολογεί δημόσιο χρέος», αναφέρει το σχέδιο κανονισμού⁴⁴.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο που αρχικά υποστήριξε την δημιουργία ενός «Ιδρύματος Οίκου Αξιολόγησης» είναι επίσης διαιρεμένο στην ιδέα αυτή. Οι σοσιαλιστές λένε ότι θα στηρίζουν μια τέτοια ιδέα εάν έχει πιθανότητα επιτυχίας. Οι φιλελεύθεροι ξεκάθαρα

⁴³ Βλ ενδεικτικά Council of the European Union, *Credit rating agencies: General approach agreed ahead of talks with EP*, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ecofin/130297.pdf, [accessed: 04.09.2012].

⁴⁴ Βλ ενδεικτικά European Commission, *Proposal for regulation of the European Parliament and of the Council amending regulation (EC) No 1060-2009 on credit rating agencies*.

αντιτίθενται, ενώ το κεντροδεξιό Ευρωπαϊκό Λαϊκό Κόμμα είναι διαιρεμένο σε εθνικές γραμμές αναφορικά με το θέμα.

Συμπέρασμα κεφαλαίου

Από την ανάλυση που προηγήθηκε διαπιστώνεται ότι η πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον τομέα της οικονομίας και δη της δημοσιονομικής πολιτικής, επιταχύνθηκε σημαντικά ύστερα από τις πιέσεις των διεθνών αγορών και των οίκων αξιολόγησης.

Το ξέσπασμα και η πορεία εξέλιξης την κρίσης χρέους στην ευρωζώνη ακολουθήθηκε από χαρακτηριστική επιτάχυνση της θεσμοποιητικής διαδικασίας προκειμένου να διασωθεί το ενιαίο νόμισμα καθώς και να προσαρμοστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση στις νέες εξελίξεις και δομικές πιέσεις του διεθνούς συστήματος.

Ο αυξανόμενος ρόλος των διεθνών οίκων αξιολόγησης και δη η σχετική επίδρασή τους στις πολιτικές διαδικασίες των κρατών μελών της ΕΕ, αφού «προκάλεσαν» των πτώση πολλών κυβερνήσεων (Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία) τους συνέστησαν ως σημαντικούς παράγοντες της δομής του διεθνούς συστήματος.

Έτσι οι δομικές πιέσεις που δέχθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση την οδήγησαν στην υιοθέτηση του Δημοσιονομικού Συμφώνου προκειμένου να ανταποκριθεί στις σύγχρονες προκλήσεις και κυρίως, να διασώσει το ευρωπαϊκό οικοδόμημα από την πλήρη καταστροφή δίνοντας μια συνολική λύση στο πρόβλημα.

Η παρούσα μελέτη δεν κρίνει την εφικτότητα ή αποτελεσματικότητα της αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας που επιτάσσει η Νέα Συνθήκη για την έξοδο της ΕΕ από την κρίση, αλλά εστιάζει στο γεγονός ότι η θεσμοποιητική διαδικασία της ΕΕ ήταν αποτέλεσμα της κρίσης των νέων παραγόντων του διεθνούς συστήματος.

Πλην της δημοσιονομική ένωσης άρχισαν παράλληλα και οι συζητήσεις για την τραπεζική αλλά και πολιτική ένωση.

Για πρώτη φορά αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων μεγάλων χωρών όπως η Γερμανία αλλά και βαρυσήμαντοι αξιωματούχοι θεσμικών οργάνων της ΕΕ, όπως ο Πρόεδρος της Κομισιόν, μίλησαν ανοιχτά για την αναγκαιότητα τραπεζικής αλλά και πολιτικής ένωσης.

Η γερμανίδα καγκελάρια Angela Merkel αποκάλυψε το όραμά της για την Ευρώπη, λέγοντας ότι η κρίση χρέους αναγκάζει τις χώρες της ευρωζώνης να κινηθούν σε ένα ομοσπονδιακό μοντέλο και ότι βάζει την ίδια «σε διαδικασία σύγκρουσης» με την ευρωσκεπτικιστική Βρετανία.⁴⁵

⁴⁵ Βλ ενδεικτικά EurActiv.gr, Πολιτική Ένωση της Ευρώπης, είναι το όραμα της Merkel, <http://euractiv.gr/thesmika-themata/politiki-enosi-tis-eyropis-einai-orama-tis-merkel>, [accessed: 04.09.2012].

Η εν λόγω εξέλιξη των σχέσεων Βρετανίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης μας καταδεικνύει τον ιδιαίτερο πιεστικό χαρακτήρα που έλαβε η διαδικασία συσσωματώσεως μετά το ξέσπασμα της κρίσης.

Μια Βρετανία που στην μέχρι τώρα επιβραδύνουσα διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης επεδίωκε και πετύχαινε την πολιτική των «εξαιρέσεων» (opt-outs), στην περίπτωση του δημοσιονομικού συμφώνου και μέσω της διαδικασίας της ενισχυμένης συνεργασίας που επεδίωξε ο γαλλογερμανικός άξονας, οδηγήθηκε στην απομόνωση καθώς το opt-out που ζήτησε για το χρηματοπιστωτικό της κέντρο City of London απορρίφθηκε.

Μπροστά στον φόβο ενός βρετανικού δυνητικού βέτο, Γαλλία και Γερμανία προέβησαν σε μια διεθνή συνθήκη (Δημοσιονομικό Σύμφωνο) μέσω ενισχυμένης συνεργασίας, απομονώνοντας τους «αντιρρησίες» σε Λονδίνο και Πράγα.

Αναφορικά με την συζήτηση για τραπεζική ένωση ένας ενιαίος μηχανισμός εποπτείας θα θέσει τις βάσεις μιας ισχυρής αρχιτεκτονικής με τον κυρίαρχο ρόλο να ανατίθεται στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

Ο εισηγητής της πρότασης Μπαρόζο, υπογράμμισε την ανάγκη μιας ενιαίας οικονομικής διακυβέρνησης και την πορεία προς μια δημοσιονομική ένωση. Η Τραπεζική Ένωση ανταποκρίνεται στην αναγκαιότητα μιας ενιαίας αρχής επιτήρησης που θα ελέγχεται από το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, ο ρόλος του οποίου γενικότερα διαφαίνεται ότι θα ενισχυθεί.

Η προτεινόμενη τραπεζική ένωση περιλαμβάνει τρία στάδια:

- 1) Η ΕΚΤ αναλαμβάνει το ρόλο της εποπτείας όλων των τραπεζών της Ευρωζώνης και άλλων τραπεζών στην ΕΕ ευρύτερα
- 2) Δημιουργία ενός ταμείου για τις προβληματικές τράπεζες
- 3) Ένα σχήμα προστασίας των καταθέσεων των πολιτών στην Ευρωζώνη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

Η ενεργειακή «απεξάρτηση» από τη Μόσχα

Ένα καίριο πεδίο δράσης που οδηγεί την ευρωπαϊκή πολιτική σε σημαντικό επίπεδο συνοχής και διάδρασης μεταξύ των κρατών μελών της εξαιτίας «συστημικής πίεσης», είναι αυτό της ενεργειακής πολιτικής και συγκεκριμένα της ενεργειακής επάρκειας και ασφαλούς εφοδιασμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Την τελευταία δεκαετία λαμβάνει χώρα έντονη δραστηριότητα στις πολιτικές αγωγών της Ρωσίας τόσο στην περιοχή της Ευρώπης όσο και στην ευρύτερη περιοχή της Ευρασίας. Τόσο οι ενεργειακές κρίσεις που πάγωσαν κυριολεκτικά την Κεντρική Ευρώπη το 2006 και το 2008⁴⁶ όσο και η εύθραυστη κατάσταση στην ουκρανική πολιτική σκηνή τα τελευταία δύο χρόνια με ένα ισχυρό «μπράντεφερ» μεταξύ Βρυξελλών και Μόσχας, καταδεικνύουν την αυξανόμενη σημασία της ενεργειακής πολιτικής στο νέο διεθνές σύστημα καθώς και την επιρροή της στην διαμόρφωση της κρατικής συμπεριφοράς. Οι επικίνδυνες διαστάσεις που λαμβάνει η κλιματική αλλαγή, η αυξανόμενη εξάρτηση από τις εισαγωγές ενέργειας από τη Ρωσία και η αυξανόμενη ανησυχία για τις ενεργειακές πηγές, ανάγκασαν την Ευρώπη να προβεί σε μια συνολική πολιτική για την ενέργεια, αρχής γενομένης με τη Συνθήκη της Λισαβόνας και συγκεκριμένα με το Άρθρο 194⁴⁷.

Στόχος της ΕΕ είναι η εφαρμογή μιας οικονομίας με χαμηλές εκπομπές άνθρακα, ενώ παράλληλα στοχεύει να καταστήσει τις πηγές ενέργειας πιο βιώσιμες και πιο ασφαλείς, διασφαλίζοντας χαμηλές τιμές για τους καταναλωτές. Παράλληλα η ΕΕ αποσκοπεί να δημιουργήσει εναλλακτικές πηγές ενεργειακού εφοδιασμού για τα κράτη μέλη της, σε μια προσπάθεια απεγκλωβισμού από την πλήρη ενεργειακή εξάρτηση από τη Ρωσία, που για πολλούς αναλυτές χρησιμοποιεί την ενέργεια ως «εργαλείο άσκησης εξωτερικής πολιτικής».

Συγκεκριμένα, το νέο νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει ότι η ΕΕ πρέπει να διασφαλίσει παροχή ενέργειας για τους 27, να προωθήσει τη διασύνδεση των ενεργειακών δικτύων και να βελτιώσει την ενεργειακή απόδοση και την εξοικονόμηση ενέργειας.

⁴⁶ Βλ ενδεικτικά *Pipeline politics: Russia and the EU's battle for energy*, EurActiv.com <http://www.euractiv.com/energy/pipeline-politics-russia-eus-bat-links dossier-188483>, [accessed: 14.08.2012].

⁴⁷ Βλ ενδεικτικά, *Lisbon Treaty*, Article 194, <http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union-and-comments/part-3-union-policies-and-internal-actions/title-xxi-energy/485-article-194.html>, [accessed: 14.08.2012].

Οι φιλοδοξίες της Μόσχας μετά το 2000

Η ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας «εγκαινιάστηκε» με τον ερχομό του Vladimir Putin στα προεδρικά ηνία της χώρας το 2000 έως και το 2008. Λόγω της αδυναμίας βάσει του ρωσικού συντάγματος να διατελέσει τρίτη συνεχόμενη θητεία στην προεδρία της χώρας, την περίοδο 2008-2012 εξελέγη πρωθυπουργός της χώρας με πρόεδρο τον φίλα προσκείμενο προς αυτόν Dmitry Medvedev, ενώ πρόσφατα επέστρεψε στα προεδρικά ηνία μετά τη συντριπτική νίκη του στις εκλογές του Μαρτίου 2012 με ποσοστό 63.75%⁴⁸. Το εκλογικό σύστημα και κυρίως το πολιτικό καθεστώς της Ρωσίας έχει προκαλέσει δριμυία κριτική από τους αναλυτές της Δύσης, με τον Δρ. πολιτικών επιστημών, Θανάση Διαμαντόπουλο, να κάνει λόγο για «φαινόμενο πολιτικού σαλτιμπαγκισμού» στη Ρωσία⁴⁹, λόγω της εναλλαγής στην εξουσία του «διδύμου» Putin-Medvedev.

Η Ρωσία του Putin την τελευταία δεκαετία έχει εντατικοποιήσει τις δραστηριότητές της στον ευρωπαϊκό χώρο και δη στην βαρύνουσα γεωπολιτικής σημασίας περιοχή της Ευρασίας. Με μια «επιθετική» πολιτική αγωγών μεταφοράς φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου στην Ευρώπη, το Κρεμλίνο προσπάθησε να ανακτήσει την επιρροή του στην διαδικασία λήψης αποφάσεων της ΕΕ, εγκαινιάζοντας μια νέα ισορροπία ισχύος στην μεταψυχροπολεμική εποχή.

Εκμεταλλεζόμενη το υψηλό επίπεδο εξάρτησης στον ενεργειακό εφοδιασμό της ΕΕ από τη Ρωσία αλλά και άλλες χώρες εκτός ΕΕ σε συνδυασμό με την έλλειψη πολιτικής συνοχής σε ευρωπαϊκό επίπεδο αναφορικά με την ενεργειακή πολιτική, η Μόσχα έχει ως στόχο να παρεμποδίσει τα σχέδια μεταφοράς φυσικού αερίου απευθείας από την Κεντρική Ασία στην ΕΕ, δη όταν αυτά παρακάμπτουν το ρωσικό έδαφος.

Παράλληλα, το ίδιο το Κρεμλίνο επιδιώκει να αποφύγει «προβληματικές» διαμετακομιστικές χώρες κυρίως του πρώην σοβιετικού μπλοκ όπως πχ η Ουκρανία.

Με μια πολιτική «διμερών προσεγγίσεων» που για πολλούς αναλυτές προσομοιάζει με την πολιτική του «διαίρει και βασίλευε», η Ρωσία ασκεί πολιτικές πιέσεις για διμερείς ενεργειακές συμφωνίες με κράτη μέλη της ΕΕ με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτό το αγωγού Nord Stream, που συνδέει απευθείας τη Ρωσία με την Γερμανία⁵⁰.

«Κλειδί» της Ρωσίας, η ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ

⁴⁸ Βλ ενδεικτικά, *Naftemporiki.gr*, Ρωσία: Άνετη νίκη του Πούτιν στις προεδρικές εκλογές, <http://www.naftemporiki.gr/news/cstory.asp?id=2145812>, [accessed: 14.08.2012].

⁴⁹ Βλ ενδεικτικά Θανάσης Διαμαντόπουλος, *Τα πολιτικά καθεστώτα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008, σελ 95.

⁵⁰ Βλ ενδεικτικά *Nord Stream, The Pipeline*, <http://www.nord-stream.com/pipeline/>, [accessed: 15.08.2012].

Η πολιτική «διαίρει και βασίλευε» της Μόσχας βρίσκει πρόσφορο έδαφος κυρίως, όπως προαναφέρθηκε, στην υψηλή εξάρτηση της ΕΕ από τις εισαγωγές φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου από τη Ρωσία. Σημαντικό στοιχείο της συνεχώς αυξανόμενης εξάρτησης από τα ρωσικά ενεργειακά αποθέματα συνιστά και η σταδιακή απόσυρση της πυρηνικής ενέργειας στην Ευρώπη, δη μετά τις καταστροφικές συνέπειες του πυρηνικού ατυχήματος στην Φουκουσίμα της Ιαπωνίας, με τη Γερμανία μάλιστα να αποφασίζει κλείσιμο όλων των πυρηνικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας μέχρι το 2023⁵¹.

Σύμφωνα με την επίσημη στατιστική υπηρεσία της ΕΕ Eurostat⁵², η Ρωσία αποτελεί τον κύριο πάροχο φυσικού αερίου, αργού πετρελαίου και λιθάνθρακα της ΕΕ κατά την πρώτη δεκαετία του 2000.

⁵¹ Βλ ενδεικτικά The Economist *“Japan and the atom: Nuclearphobia”*, , <http://www.economist.com/blogs/banyan/2012/08/japan-and-atom>, [accessed: 15.08.2012].

⁵² Βλ ενδεικτικά *Main origin of primary energy imports EU-27, 2001-2009*, Eurostat, [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports_EU-27_2001-2009_\(%25_of_extra_EU-27_imports\).png&filetimestamp=20111123174700](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports_EU-27_2001-2009_(%25_of_extra_EU-27_imports).png&filetimestamp=20111123174700), [accessed: 15.08.2012].

Hard coal									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Russia	11.5	13.1	13.5	18.7	24.1	25.4	25.1	26.3	30.2
Colombia	12.5	12.6	12.5	12.1	12.1	12.0	13.0	12.5	17.6
South Africa	27.0	31.4	31.5	26.6	25.7	24.3	20.8	17.1	16.0
United States	11.2	8.2	7.0	7.5	7.8	8.0	9.3	14.3	13.7
Australia	16.3	16.9	17.0	15.3	13.5	12.4	13.5	12.0	7.6
Indonesia	5.7	6.7	7.1	7.0	7.4	9.7	7.9	7.4	7.1
Ukraine	1.6	2.0	1.3	2.0	2.1	1.6	1.7	2.2	1.6
Canada	3.8	3.2	2.9	2.5	3.3	2.8	3.1	2.7	1.4
Norway	0.9	1.0	1.2	0.6	0.6	0.3	0.6	0.6	0.8
Others	9.7	5.0	6.0	7.8	3.5	3.7	5.0	4.8	3.9
Crude oil									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Russia	25.5	29.2	31.1	32.2	32.5	33.4	33.2	31.4	33.1
Norway	20.1	19.4	19.2	18.8	16.9	15.5	15.1	15.1	15.2
Libya	8.2	7.5	8.4	8.8	8.8	9.2	9.8	9.9	9.0
Saudi Arabia	10.8	10.1	11.3	11.3	10.6	9.1	7.2	6.9	5.7
Kazakhstan	1.6	2.4	2.7	3.4	4.5	4.6	4.6	4.8	5.4
Iran	5.9	4.9	6.4	6.3	6.1	6.2	6.2	5.4	4.7
Nigeria	4.8	3.5	4.3	2.6	3.2	3.6	2.7	4.0	4.5
Azerbaijan	0.9	1.0	1.0	0.9	1.3	2.2	3.0	3.2	4.0
Iraq	3.8	3.0	1.6	2.2	2.1	2.9	3.4	3.3	3.8
Others	18.3	18.8	14.2	13.4	14.0	13.2	14.7	16.1	14.6
Natural gas									
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Russia	47.7	45.0	45.1	43.8	40.6	39.3	38.4	37.6	34.2
Norway	22.8	26.2	25.5	25.0	24.4	25.5	28.2	28.9	30.7
Algeria	21.2	21.2	20.0	18.2	18.0	16.4	15.4	14.7	14.1
Qatar	0.3	0.9	0.7	1.4	1.6	1.8	2.2	2.2	4.6
Libya	0.4	0.3	0.3	0.4	1.7	2.5	3.0	2.9	2.9
Nigeria	2.3	2.2	3.1	3.7	3.5	4.3	4.7	4.0	2.4
Trinidad and Tobago	0.3	0.2	0.0	0.0	0.2	1.3	0.8	1.6	2.2
Egypt	0.0	0.0	0.0	0.0	1.6	2.5	1.8	1.7	2.1
Oman	0.4	0.4	0.2	0.5	0.6	0.3	0.1	0.1	0.4
Others	4.6	3.7	5.1	7.0	7.8	6.1	5.4	6.3	6.4

Source: Eurostat (online data codes: nrg_122a, nrg_123a and nrg_124a)

Όπως διαπιστώνεται από τα παραπάνω στοιχεία, η Ρωσία αποτελεί την κύρια πηγή εισαγωγών ενέργειας για την ΕΕ την περίοδο 2001-2009, και συγκεκριμένα σε κρίσιμα ορυκτά καύσιμα όπως ο λιθάνθρακας (30.2%), το αργό πετρέλαιο (33.1%) και το φυσικό αέριο (34.2%).

Συνολικά, οι εισαγωγές αυτών των κρίσιμων ορυκτών καυσίμων από τη Μόσχα αποτελούν το 1/3 των γενικών εισαγωγών ενέργειας της ΕΕ, γεγονός που καθιστά σε μη βιώσιμα επίπεδα, θα έλεγε κανείς, την ενεργειακή εξάρτηση από τη Ρωσία.

Αξιοσημείωτο στον πίνακα είναι επίσης και το στοιχείο ότι από το 2001 μέχρι και το 2009, οι εισαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου δείχνουν σχετικά μικρή πτωτική τάση (47.7% το 2001- 34.2% το 2009) εν αντιθέσει με τη Νορβηγία, που διαπιστώνεται επίσης σχετικά χαμηλή αλλά σταθερή αύξηση. Η εν λόγω τάση εξηγείται από τις πρωτοβουλίες που έλαβε όλο αυτό το διάστημα η ΕΕ σε επίπεδο ενεργειακής πολιτικής έχοντας ως

απώτερο στόχο της μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από τη Ρωσία, βρίσκοντας εναλλακτικούς παρόχους (αναλύεται παρακάτω).

Οι δύο ενεργειακές κρίσεις

Η έντονη εξάρτηση της ΕΕ από τις εισαγωγές ρωσικών ορυκτών καυσίμων ήταν ιδιαίτερα εμφανής κατά τις δύο ενεργειακές κρίσεις που προκλήθηκαν στις αρχές του Ιανουαρίου 2006 και 2009. Σε μια πρωτοφανή κίνηση, η κρατική μονοπωλιακή εταιρεία ενέργειας Gazprom έκλεισε τις στρόφιγγες παροχής φυσικού αερίου στην Κεντρική Ευρώπη, ύστερα από το εκκρεμές ζήτημα διαφωνίας στα συμβόλαια πληρωμής με την Ουκρανία (που αποτελεί τη διαμετακομιστική χώρα)⁵³.

Ο παρακάτω χάρτης απεικονίζει τις χώρες που επηρεάστηκαν από την ενεργειακή κρίση μεταξύ Ουκρανίας και Ρωσίας:

Πηγή BBC

⁵³ Βλ. ενδεικτικά “Russia Cuts Gas, and Europe Shivers”, The New York Times, http://www.nytimes.com/2009/01/07/world/europe/07gazprom.html?_r=1&pagewanted=all, [accessed: 15.08.2012].

Ως εκ τούτου, η Κεντρική Ευρώπη και δη τα Δυτικά Βαλκάνια «πάγωσαν» κυριολεκτικά προκαλώντας σοβαρό πρόβλημα στην ηλεκτροδότηση της Ευρώπης. «Εάν η ΕΕ συνεχίσει να καθίσταται ολοένα και περισσότερο εξαρτώμενη από τη Ρωσία, η τελευταία θα το χρησιμοποιήσει ως εργαλείο πίεσης σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και διαμεσολάβησης [...] αποτελεί συγκεκριμένη και πραγματική απειλή για εκατομμύρια ευρωπαίους, όπως διαπιστώθηκε αυτό τον Ιανουάριο- 2009», τόνισε σε συνέντευξή⁵⁴ του ο γνωστός Ουκρανός διπλωμάτης Boris Tarasyuk.

«Αντί να ψάχνει άλλους διαδρόμους από τη Ρωσία, η ΕΕ πρέπει να εξετάσει εναλλακτικούς διαδρόμους, όχι από τη Ρωσία αλλά αποφεύγοντας τη Ρωσία, καθώς η ευρωπαϊκή εξάρτηση είναι ήδη αρκετά μεγάλη. Για παράδειγμα, πρέπει να εξετάσουμε την περίπτωση της Κεντρικής Ασίας, που έχει τα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου- το Τουρκμενιστάν, το Ουζμπεκιστάν και το Καζακστάν», συνέχισε.

Ρωσία- Γεωργία και NATO

Η σύντομη χρονικά πολεμική σύρραξη μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας το καλοκαίρι του 2008⁵⁵ (Αύγουστος) με την επακόλουθη απόσχιση Νότιας Οσσετίας και Αμπχαζίας, όπως και το αποτέλεσμα της Συνόδου Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι⁵⁶ τον Απρίλιο του 2008, έφεραν στην επιφάνεια το ζήτημα της ενεργειακής εξάρτησης της ΕΕ από τη Ρωσία.

Στην έκτακτη σύνοδο κορυφής την 1^η Σεπτεμβρίου 2008, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ αποφάσισαν να μην επιβάλουν κυρώσεις εναντίον της Ρωσίας, προκειμένου να αποφευχθεί μια δυνητική διατάραξη των σχέσεων «εν καιρώ οικονομικής κρίσης»⁵⁷.

«Καταδικάζουμε απερίφραστα την δυσανάλογη αντίδραση της Ρωσίας και έχουμε τη συνείδηση της ευθύνης μας να διατηρήσουμε τον διάλογο με τους ρώσους γείτονές μας»,

⁵⁴ Βλ. ενδεικτικά "Tarasyuk : la dépendance de l'UE au gaz russe est une «grave erreur»", EurActiv.com <http://www.euractiv.com/node/190563>, [accessed: 15.08.2012].

⁵⁵ Βλ. ενδεικτικά "Special Report: Georgia-Russia conflict", BBC, http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/europe/2008/georgia_russia_conflict/default.stm, [accessed: 15.08.2012].

⁵⁶ Βλ. ενδεικτικά "Bucharest Summit Declaration", NATO, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm, [accessed: 15.08.2012].

⁵⁷ Βλ. ενδεικτικά Press Release of the Council of the EU, EXTRAORDINARY EUROPEAN COUNCIL, BRUSSELS 1 SEPTEMBER 2008, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/102545.pdf, [accessed: 15.08.2012].

δήλωσε ο τότε γάλλος πρόεδρος Nicolas Sarkozy⁵⁸ κατά την συνέντευξη Τύπου που ακολούθησε της Συνόδου. Στο ίδιο μήκος κύματος ο Φιλανδός υπουργός εξωτερικών Alexander Stubb, δήλωσε: «Είναι απλό, οι ρώσοι χρειάζονται την αγορά ενέργειας της Ευρώπης και εμείς χρειαζόμαστε τη ρωσική ενέργεια».

Συνοπτικά, η ΕΕ αποφάσισε να μην επιβάλει κυρώσεις εναντίον της Ρωσίας λόγω του αυξημένου επιπέδου εξάρτησης στο ρωσικό φυσικό αέριο και πετρέλαιο, επομένως η «συμπεριφορά» της καθορίστηκε βασισμένη στο κριτήριο της ενεργειακής επάρκειας και ασφαλούς εφοδιασμού για τα κράτη μέλη της.

Μια άλλη περίπτωση πολιτικής απόφασης εμφανώς με κριτήρια την ενεργειακή εξάρτηση ήταν η Σύνοδος Κορυφής του NATO στο Βουκουρέστι τον Απρίλιο του 2008.

Σε μια Σύνοδο που είχε έντονο ελληνικό ενδιαφέρον λόγω της περίπτωσης της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, η διεύρυνση⁵⁹ της Ατλαντικής Συμμαχίας σε Γεωργία και Ουκρανία⁶⁰ βρήκε αντίθετη την πλειοψηφία των «μεγάλων» ευρωπαϊκών κρατών, των σύμφωνα με τους Timo Noetzel και Benjamin Schreer⁶¹ «δυνάμεων του status quo» εντός της δυτικής συμμαχίας (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία, Ισπανία, Ολλανδία, Βέλγιο), προκαλώντας διπλωματική σύγκρουση με τους αμερικανούς εταίρους⁶².

Οι υποθέσεις Ουκρανίας και Γεωργίας και η ένταξή τους στην Ατλαντική Συμμαχία ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με τις προτεραιότητες της ρωσικής εξωτερικής πολιτικής, που σε καμία περίπτωση δεν επιθυμούσε την εγκόλπωση τους στους δυτικούς θεσμούς.

Από την άλλη πλευρά, η κυβέρνηση του George W. Bush ασκούσε ασφυκτικές πιέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση να δώσει το πράσινο φως για την αποστολή πρόσκλησης ένταξης στην Ατλαντική Συμμαχία, με τον τότε αμερικανό πρόεδρο να επισημαίνει ότι η ένταξη των εν λόγω κρατών στο NATO συνιστά ύψιστη αμερικανική προτεραιότητα.

⁵⁸ Βλ ενδεικτικά Bloomberg, *EU, Dependent on Russian Energy, Balks at Georgia War Sanctions*, , <http://www.bloomberg.com/apps/news?pid=newsarchive&sid=aOEc0FqgXxHg>, [accessed: 15.08.2012].

⁵⁹ Βλ NATO's agenda for Bucharest, North Atlantic Treaty Organization, <http://www.nato.int/docu/update/2008/04-april/e0402b.html>, [accessed: 19.08.2012].

⁶⁰
⁶¹ Βλ ενδεικτικά Timo Noetzel and Benjamin Schreer, *Does a multi-tier NATO matter? The Atlantic alliance and the process of strategic change*, σελ 13.

⁶² Βλ 'Old' and 'new' Europe divided at NATO Summit, EurActiv.com, <http://www.euractiv.com/enlargement/old-new-europe-divided-nato-summ-news-219493>, [accessed: 19.08.2012].

«Η θέση της χώρας μου είναι σαφής: το NATO θα πρέπει να καλωσορίσει το Σχέδιο Δράσης Ένταξης για την Ουκρανία και τη Γεωργία. Και, η ένταξη στο NATO θα πρέπει να παραμείνει ανοιχτή σε όλες τις δημοκρατίες της Ευρώπης που το επιδιώκουν, και είναι έτοιμες να μοιραστούν τις ευθύνες της ένταξης στο NATO», τόνισε ο αμερικανός πρόεδρος.

Τελικά, Ουκρανία και Γεωργία δεν έλαβαν την πολυπόθητη πρόσκληση ένταξης στην Ατλαντική Συμμαχία, με τον Vladimir Putin να εκφράζει την ικανοποίησή του για αυτό⁶³. Οι διαφορές «Παλαιάς» και η «Νέας» Ευρώπη ήρθαν σύντομα στην επιφάνεια, με τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης να εναντιώνονται στην ρωσική πολιτική.

Ο Λετονός ευρωβουλευτής και αντιπρόεδρος της επιτροπής ασφάλειας και άμυνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Girts Valdis Kristovskis, είχε τονίσει ότι η «Παλαιά» Ευρώπη αντιτάχθηκε στην ένταξη Ουκρανίας και Γεωργίας λόγω των αυξημένων εξαρτήσεων από τη Ρωσία και τις πιέσεις του Κρεμλίνου.

«Εξαιτίας του ότι η Ευρώπη δεν είναι στην καλύτερη θέση να μιλήσει με μία φωνή στη Ρωσία, και εξαιτίας της εξάρτησης από τους ρωσικούς φυσικούς πόρους, η Μόσχα προσπαθεί να επιδείξει την αυξανόμενη ισχύ της που έχασε την δεκαετία του '90».

Η πολιτική αγωγών Ρωσίας και η πολυδιάστατη αντίδραση της ΕΕ

Το Κρεμλίνο σύμφωνα με πολλούς αναλυτές την πρώτη δεκαετία του 2000 ακολούθησε την πολιτική «διαίρει και βασίλευε» εκμεταλλευόμενο την ανυπαρξία ενιαίας και μη ολοκληρωμένης ενεργειακής πολιτικής σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα διαφορετικά εθνικά συμφέροντα, η έλλειψη νομικά δεσμευτικού πολιτικού πλαισίου στο ευρωπαϊκό δίκαιο για τα κράτη μέλη της ΕΕ και σε γενικές γραμμές, οι ασφυκτικές πιέσεις της Μόσχας να προωθήσει την δική της ατζέντα στο γεωπολιτικό παιχνίδι της Ανατολικής Ευρώπης, διευκόλυνε τη Ρωσία στην πολιτική της «διμερούς προσέγγισης» με τα κράτη μέλη της ΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη τους «φίλους» και τους «εταίρους».

Σύμφωνα με τους αναλυτές Stefano Braghioli και Caterina Carta⁶⁴, η Ευρώπη μπορεί να διαχωριστεί σε 4 κατηγορίες, με κριτήριο το επίπεδο σχέσεων των κρατών μελών της με τη Μόσχα.

Συγκεκριμένα, η Ευρώπη αποτελείται από:

⁶³ Βλ France 24, Putin 'satisfied' with NATO talks, , <http://www.france24.com/en/20080404-russia-nato-putin-missile-shield-vladimir>, [accessed: 19.08.012].

⁶⁴ Βλ ενδεικτικά Stefano Braghioli and Caterina Carta, *The EU's attitude towards Russia: condemned to be divided? An analysis of the Member States and Members of the European Parliament's preferences*, <http://www.jhubc.it/ecpr-riga/virtualpaperroom/042.pdf>, [accessed: 19.08.2012].

- Τις «διαζευγμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης», που διάκεινται εχθρικά εναντίον της Ρωσίας και των πολιτικών επιλογών της που επηρεάζουν το ευρωπαϊκό επίπεδο (Εσθονία, Λιθουανία, Λετονία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβακία).
- Τις «πιστές συζύγους», που διατηρούν πολύ καλό επίπεδο σχέσεων με τη Ρωσία (Ελλάδα, Ιταλία, Αυστρία).
- Οι σε «επαγρύπνηση επικριτές» (Ρουμανία, Σλοβενία, Σουηδία, Βουλγαρία, Ουγγαρία και Ηνωμένο Βασίλειο).
- Και η μεγαλύτερη ομάδα των «υπάκουων εταίρων» (Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Πορτογαλία και Ισπανία).

Χρησιμοποιώντας την ενέργεια ως πολιτικό εργαλείο, η Μόσχα προωθεί τους δικούς της αγωγούς φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου, ακολουθώντας την πολιτική των διμερών προσεγγίσεων, ανάλογα με τις σχέσεις που διατηρεί με το ενίοτε κράτος μέλος της ΕΕ. Με χώρες όπως η Εσθονία, Λετονία, Πολωνία, Λιθουανία και Φινλανδία να προμηθεύονται 100% το φυσικό τους αέριο από τη Ρωσία, το εν λόγω ορυκτό καύσιμο τείνει να μετατραπεί σε «γεωπολιτικό αγαθό» για το Κρεμλίνο.

Στόχος της Μόσχας είναι μέσω του ενεργειακού της γίγαντα Gazprom που βρίσκεται υπό κρατικό έλεγχο, να αναπτύξει ένα καρτέλ που θα αποφασίζει την τιμολόγηση του φυσικού αερίου καθώς και τα επίπεδα παραγωγής. Σε αυτό το πλαίσιο, στις 8 Οκτωβρίου του 2008, η Gazprom ανακοίνωσε τη δημιουργία της «Μεγάλης Τρόικας Φυσικού Αερίου»⁶⁵, μεταξύ Ρωσίας, Ιράν και Κατάρ, που μαζί οι τρεις χώρες κατέχουν περίπου το 60% των γνωστών αποθεμάτων φυσικού αερίου στον κόσμο.

Ως εκ τούτου, η Ρωσία επιλέγει διαδρόμους μεταφοράς φυσικού αερίου που παρακάμπτουν τις πολιτικά «προβληματικές» χώρες όπως είναι η Ουκρανία και εχθρικές προς αυτήν χώρες της Βαλτικής. Στόχος της Μόσχας είναι να παράσχει απευθείας στην Ευρώπη φυσικό αέριο που δε θα εξαρτάται από το επίπεδο πολιτικών σχέσεων με τα ανωτέρω κράτη.

Nord Stream- Η συμφωνία με τη Γερμανία

Σε αυτό το πλαίσιο ελήφθη η απόφαση κατασκευής του αγωγού φυσικού αερίου Nord Stream μεταξύ Γερμανίας και Ρωσίας στις 4 Οκτωβρίου του 2006. Παρακάμπτοντας την Ουκρανία, την Πολωνία, τη Σλοβακία και την Τσεχία (τις εχθρικές προς αυτήν χώρες), ο

⁶⁵ Βλ ενδεικτικά *Russia, Iran, Qatar Form Natural Gas "Troika"*, Atlantic Council, http://www.acus.org/atlantic_update/russia-iran-and-qatar-form-natural-gas-troika, [accessed: 19.08.2012].

αγωγός φυσικού αερίου Nord Stream είναι ο πρώτος που συνδέει άμεσα την ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας με τα τεράστια αποθέματα φυσικού αερίου της Ρωσίας⁶⁶.

Με μήκος 1,224 χιλιόμετρα, το σύστημα του αγωγού ξεκινά από το ρωσικό λιμάνι Vyborg και διασχίζει υποθαλάσσια την Βαλτική καταλήγοντας στο λιμάνι της Γερμανίας, Lubmin.

Μεταφέροντας μέσο όρο 55 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως, η Ρωσία θα προμηθεύει με ενέργεια τη Γερμανία για τα επόμενα τουλάχιστον 50 χρόνια.

Ο αμφιλεγόμενος αγωγός Μπουργκάς- Αλεξανδρούπολη

Στις 15 Μαρτίου του 2007 η Ρωσία υπέγραψε με Ελλάδα και Βουλγαρία, τον αμφιλεγόμενο αγωγό αργού πετρελαίου Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη⁶⁷. Προκαλώντας δριμύεις αντιδράσεις στις ΗΠΑ και έχοντας την συγκρατημένη στήριξη των Βρυξελλών, ο εν λόγω αγωγός δεν έχει υλοποιηθεί ακόμη λόγω της άρνησης από την πλευρά της βουλγαρικής κυβέρνησης του Borissov⁶⁸.

Ο Putin - μαζί με το Βούλγαρο Πρωθυπουργό Sergey Stanishev και τον Έλληνα Πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή - υπέγραψαν διακυβερνητική συμφωνία για την έναρξη του αγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη. Ο αγωγός Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη είναι ένας διαβαλκανικός τεχνητός αγωγός μεταφοράς ρωσικού αργού

⁶⁶ Βλ ενδεικτικά *The Pipeline*, Nord Stream- The new gas supply route for Europe, <http://www.nord-stream.com/pipeline/>, [accessed: 19.08.2012].

⁶⁷ Βλ ενδεικτικά Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής, «Η γεωπολιτική σημασία του αγωγού Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη», Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, http://www.e-logos.gr/articles.asp?subject_id=33&subject2_id=51&article=474&lang=GR, [accessed: 19.08.2012]

⁶⁸ Βλ ενδεικτικά *The secrets of Burgas- Alexandroupoli Pipeline*, SKAI.gr, <http://folders.skai.gr/main/theme?locale=en&id=101>, [accessed: 19.08.2012].

πετρελαίου από το ρωσικό λιμάνι του Νοβόροσισκ στη Μαύρη Θάλασσα⁶⁹. Το σχέδιο προβλέπει ότι θα μεταφέρεται κατ' αρχάς, με δεξαμενόπλοια το αργό πετρέλαιο από το λιμάνι Νοβόροσισκ στο λιμάνι Μπουργκάς στη Βουλγαρία και από εκεί, μέσω ενός αγωγού θα διαμετακομίζεται στο λιμάνι της Αλεξανδρούπολης. Ο αγωγός προβλέπεται να μεταφέρει 35-50 εκατομμύρια τόνων αργού πετρελαίου ετησίως και γεωπολιτικά, έχει ως στόχο την παράκαμψη των Στενών των Δαρδανελίων και του Βοσπόρου, δηλαδή της Τουρκίας.

Τεχνικά χαρακτηριστικά του έργου

Ο κύριος αγωγός θα έχει συνολικό μήκος περίπου 279/288 χλμ εκ των οποίων, τα 118-135 θα καλύπτουν ελληνικό έδαφος, ενώ 145-161 χλμ θα εκτείνονται σε βουλγαρικό. Βάσει του τελικού κειμένου για την κατασκευή του αγωγού, προβλέπεται η σύσταση διεθνούς εταιρίας (Trans-Balkan Pipeline B.V) ότι η Ρωσία θα συμμετέχει σε ποσοστό 51% (Gaspromneft, Rosneft, Transneft), ενώ οι Βουλγαρία (BULGARGAZ, TECHNOEXPORTSTROY) και Ελλάδα θα μοιράζονται ισόποσα ποσοστό 49%. Στην ελληνική πλευρά θα συμμετέχει σε ποσοστό 23,5% η κοινοπραξία «ΕΛ.ΠΕ. (Ελληνικά Πετρέλαια) Α.Ε. – ΘΡΑΚΗ Α.Ε.», ενώ με 1% το ελληνικό δημόσιο. Όσον αφορά στην Ελλάδα, αρμόδιο τμήμα επιτήρησης του έργου ανέλαβε το Υπουργείο Ανάπτυξης. Βάσει της συμφωνίας, αναμενόταν η ολοκλήρωσή του στα τέλη του 2011, με χαρακτηριστική έκφραση βούλησης και των τριών μερών για σχετική επίσπευσή του, κάτι το οποίο όμως δεν έγινε⁷⁰.

⁶⁹ Βλ ενδεικτικά Konstantin KALINKOV, *REGIONAL ASPECTS OF BOURGAS-ALEXANDROUPOLIS PETROL PIPELINE*, University of Economics-Varna, Bulgaria, <http://anale.feaa.uaic.ro/anale/resurse/ec1kalinkov.pdf>, [accessed: 19.08.2012].

⁷⁰ Βλ ενδεικτικά Καθημερινή, «Ρωσία: Πρωτοσέλιδο η αποχώρηση από τον Μπουργκάς-Αλεξανδρούπολη», http://www.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_kathremote_1_16/02/2011_378734, [accessed: 07.01.2011]

South Stream- Η ρωσική «μητέρα των μαχών»

Κατά τις τελευταίες ημέρες της θητείας του, στις 29 Απριλίου 2008, ο Ρώσος Πρόεδρος Vladimir Putin υπέγραψε συμφωνία με τον Έλληνα πρωθυπουργό Κωνσταντίνο Καραμανλή για τον αγωγό φυσικού αερίου South Stream, ένα έργο που θεωρείται αντίπαλο στο εμβληματικό έργο της ΕΕ, τον αγωγό Nabucco.

Ο South Stream ξεκίνησε το 2007 από την ιταλική ENI και τη ρωσική Gazprom⁷¹. Έχει σχεδιαστεί για να αντλεί 30 δισ. κυβικά μέτρα ρωσικού αερίου ετησίως στην Ευρώπη: κάτω από τη Μαύρη Θάλασσα μέσω της Βουλγαρίας, Ελλάδας, Σερβίας και της Κροατίας προς την Ιταλία.

Ο **South Stream**⁷² είναι ένας προγραμματισμένος αγωγός φυσικού αερίου που παρακάμπτει την Ουκρανία, διαχέεται κάτω από τη Μαύρη Θάλασσα στη Βουλγαρία, με ένα παρακλάδι του να κατευθύνεται από την Ελλάδα προς την Ιταλία, και ένα επόμενο προς τη Ρουμανία, τη Σερβία, την Ουγγαρία, τη Σλοβενία και την Αυστρία. Η Ρωσία ανακοίνωσε πρόσφατα πως θα μπορούσε να υπερδιπλασιάσει την προγραμματισμένη δυναμικότητά του από 31 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως (bcm/y) σε 63 bcm/y.

Σύμφωνα με τον επίσημο δικτυακό τόπο του σχεδίου, ο South Stream «αποσκοπεί στην ενδυνάμωση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ» με την εξάλειψη των «κινδύνων

⁷¹ Βλ ενδεικτικά *What is South Stream?*, South Stream- Europe's Energy Security, <http://south-stream.info/index.php?id=8&L=1>, [accessed: 19.08.2012].

⁷² Βλ *South Stream- Europe's Energy Security*, South Stream Website, <http://south-stream.info/index.php?id=2&L=1>, [accessed: 25.08.2012].

διέλευσης», ως «ένα άλλο πραγματικό βήμα προς την υλοποίηση της στρατηγικής της Gazprom για τη διαφοροποίηση των οδών εφοδιασμού του φυσικού αερίου».

Ως εκ τούτου, η Gazprom δε βλέπει ανταγωνιστικά τον South Stream, αλλά θεωρεί πως αποτελεί το καλύτερο έργο στο πλαίσιο του νοτίου διαδρόμου διέλευσης φυσικού αερίου στην Ευρώπη.

Η προγραμματισμένη διαδρομή του South Stream ξεκινά από τον σταθμό συμπίεσης Pochinki στη ρωσική ακτή της Μαύρης Θάλασσας. Το υποθαλάσσιο τμήμα του αγωγού, που είναι μήκους περίπου 900 χιλιομέτρων και έχει μέγιστο βάθος 2,000 μέτρα, θα συνδέσει τις ακτές της Ρωσίας και τη Βουλγαρίας κάτω από τη Μαύρη Θάλασσα. Η ιταλική εταιρεία πετρελαίου ENI δρα ως συνέταιρος της Gazprom στην κατασκευή του υποθαλάσσιου τμήματος του South Stream. Όσον αφορά το χερσαίο τμήμα, η Gazprom αναφέρει πως «διάφορες πιθανές διαδρομές του χερσαίου τμήματος σε όλα τα μέλη της ΕΕ έχουν ληφθεί επί του παρόντος υπόψη».

Όπως και για ο Nabucco, η ολοκλήρωση του South Stream έχει προγραμματιστεί για το 2015.

Τον Μάρτη του 2010, η ιταλική ENI πρότεινε πως ο South Stream και ο Nabucco θα πρέπει να ενώσουν τις δυνάμεις τους σε μια κοινή προσπάθεια περικοπής δαπανών. Ωστόσο, η ιδέα αυτή γρήγορα απορρίφθηκε από τον Υπουργό Ενέργειας της Ρωσίας Sergei Shmatko, ο οποίος δήλωσε πως η South Stream ήταν περισσότερο ανταγωνιστική σε σχέση με τον ανταγωνιστή της.

Ο αγωγός φυσικού αερίου South Stream θεωρείται ανταγωνιστικός του προτεινόμενου από τις Βρυξέλλες και Ουάσιγκτον, αγωγού Nabucco⁷³ (αναλύεται παρακάτω).

Ολοκλήρωση της ενεργειακής πολιτικής της ΕΕ εν μέσω «πιέσεων»

Σύμφωνα με την έκθεση για την Παγκόσμια Προοπτική της Ενέργειας για το 2011 που δημοσιεύθηκε από το τμήμα πληροφοριών της αμερικανικής κυβέρνησης⁷⁴, τα αποθέματα φυσικού αερίου παγκοσμίως είναι το ανώτατο 6.609 τρις κυβικά πόδια. Οι χώρες με τα μεγαλύτερα αποθέματα είναι η Ρωσία, με 25.4% των παγκόσμιων αποθεμάτων ή διαφορετικά 1.680 τρις κυβικά πόδια, μετά το Ιράν (15.8% ή 1.046 τρις κυβικά πόδια), το Κατάρ (13.6% ή 899 τρις κυβικά πόδια), το Τουρκμενιστάν (4% ή 265 τρις κυβικά πόδια) και η Σαουδική Αραβία (4% ή 263 τρις κυβικά πόδια).

Το Ιράκ είναι στην 11^η θέση με ποσοστό 1.7% ή 112 τρις κυβικά πόδια. Το Καζακστάν κατετάγη 15^ο με ποσοστό 1.3% και 85 τρις κυβικά πόδια εκτιμώμενων αποθεμάτων.

Το Αζερμπαϊτζάν βρίσκεται μεταξύ των 20 κορυφαίων χωρών με τα μεγαλύτερα αποθέματα φυσικού αερίου. Σύμφωνα με την αμερικανική κυβέρνηση, το Αζερμπαϊτζάν

⁷³ Βλ ενδεικτικά EurActiv.gr, «Κλιμακώνεται η διαμάχη Ρωσίας-Ουκρανίας για το φυσικό αέριο», <http://euractiv.gr/energeia/klimakonetai-i-diamaxi-rosias-oykranias-gia-fysiko-aerio>, [accessed: 19.08.2012].

⁷⁴ Βλ ενδεικτικά US Energy Information Administration, International Energy Outlook, http://www.eia.gov/forecasts/ieo/more_highlights.cfm#world, [accessed: 25.08.2012].

παράγει 572δς κυβικά πόδια φυσικού αερίου και καταναλώνει 376δς κυβικά πόδια. Σχεδόν όλο το αζέρικο φυσικό αέριο παράγεται σε υπεράκτια πεδία.

Οι σημαντικές αυξήσεις στην παραγωγή φυσικού αερίου του Αζερμπαϊτζάν μελλοντικά αναμένονται με τη συνεχιζόμενη ανάπτυξη του πεδίου Shah Deniz. Αναλυτές του βιομηχανικού κλάδου, εκτιμούν ότι το πεδίο Shah Deniz αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες ανακαλύψεις στον τομέα του φυσικού αερίου τα τελευταία 20 χρόνια.

Το Αζερμπαϊτζάν υπέγραψε συμφωνία με τον Πρόεδρο της Επιτροπής τον Ιανουάριο του 2011⁷⁵.

Αντιμέτωποι τόσο με την συνεχώς αυξανόμενη τιμολόγηση που επέβαλε το μονοπώλιο του ρωσικού γίγαντα Gazprom όσο και με την υψηλή ενεργειακή εξάρτηση από τη Μόσχα, η οποία την χρησιμοποιεί ως πολιτικό εργαλείο, οι ηγέτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισαν να αλλάξουν την πορεία της αγοράς ενέργειας της ΕΕ διαφοροποιώντας τον εφοδιασμό της και «πλήττοντας» τα επιχειρηματικά συμφέροντα της κρατικής Gazprom μέσω του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου. Η πολιτική «διαίρει και βασίλευε» της Μόσχας βρίσκει πλέον πολιτικά εμπόδια στις ρήτρες του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτου της ΕΕ, που έχει ως στόχο να μειώσει την ενεργειακή εξάρτηση της ΕΕ από το Κρεμλίνο και παράλληλα να ενισχύσει τη συνοχή των κρατών μελών της ΕΕ στον ενεργειακό τομέα, εξασφαλίζοντας όχι μόνο τα μεμονωμένα εθνικά συμφέροντα αλλά αντίθετα, «το κοινοτικό συμφέρον».

Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου⁷⁶

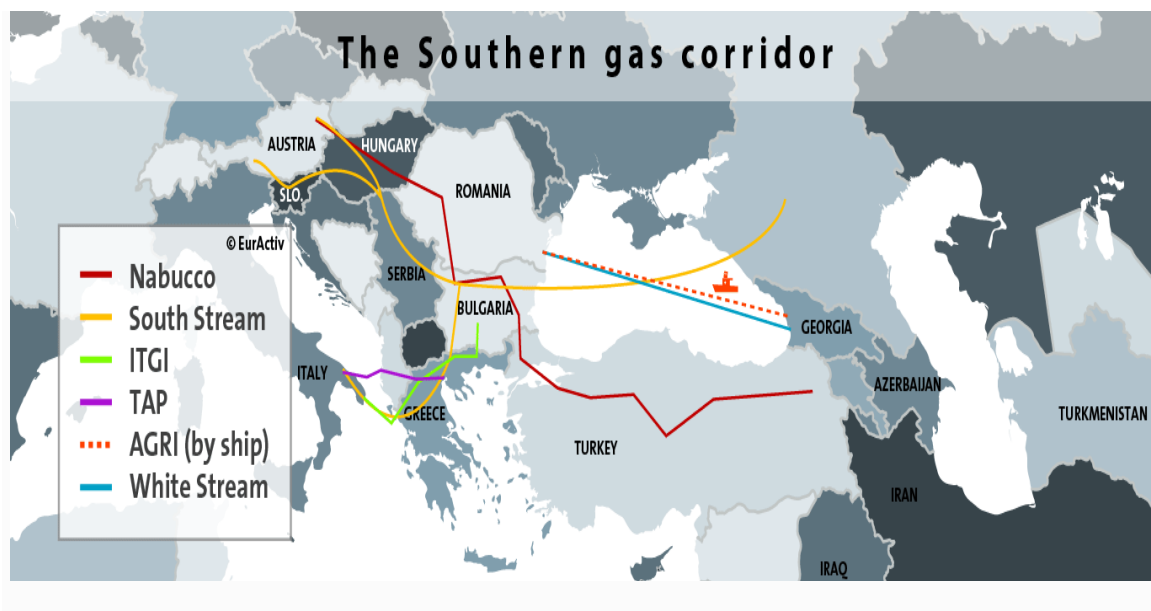
Ο Νότιος Διάδρομος Φυσικού Αερίου θεωρείται μέρος του «Νέου Δρόμου του Μεταξιού» των συνδέσμων ενέργειας και μεταφορών μεταξύ Ευρώπης και Κασπίας. Ονομάστηκε έτσι από τους ευρωπαίους πολιτικούς, ενώ οι εταιρείες ενέργειας και οι κυβερνήσεις προσπαθούν να του «δώσουν ζωή» προωθώντας συγκεκριμένα έργα.

Ο πιο γνωστός σχεδιαζόμενος αγωγός του Νοτίου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου είναι ο Nabucco. **Αλλά μικρότερα έργα, όπως ο TAP (Αδριατικής), ο ITGI (Τουρκία - Ελλάδα - Ιταλία), ή ο AGRI (Αζερμπαϊτζάν- Γεωργία - Ρουμανία)** έχουν προοπτικές να αποκτήσουν σημαντικό μερίδιο στον Νότιο Διάδρομο και ακόμα να απειλήσουν το μέλλον του Nabucco.

Ο χάρτης του Νοτίου Διαδρόμου

⁷⁵ Βλ ενδεικτικά Barroso tops Azeri gas deal with visa facilitation, EurActiv.com, <http://www.euractiv.com/energy/barroso-tops-azeri-gas-deal-visa-news-501255>, [accessed: 25.08.2012].

⁷⁶ Βλ Νότιος Διάδρομος: η ΕΕ και οι συνεργαζόμενες χώρες δεσμεύονται να προχωρήσουν, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/716&format=HTML&aged=1&language=EL&guiLanguage=el>, [accessed: 25.08.2012].

Μέσω του Νοτίου Διαδρόμου Φυσικού Αερίου η ΕΕ αποσκοπεί να εξασφαλίσει απευθείας φυσικό αέριο από τις χώρες της Κασπίας Θάλασσας παρακάμπτοντας το ρωσικό έδαφος μειώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την ενεργειακή της εξάρτηση από τη Μόσχα. Χώρες όπως το Καζακστάν, το Αζερμπαϊτζάν και το Τουρκμενιστάν αποκτούν για την ΕΕ νέο ειδικό ενεργειακό και γεωπολιτικό βάρος, προωθώντας νέα επίπεδα σχέσεων τόσο σε πολιτικό όσο και σε ενεργειακό επίπεδο.

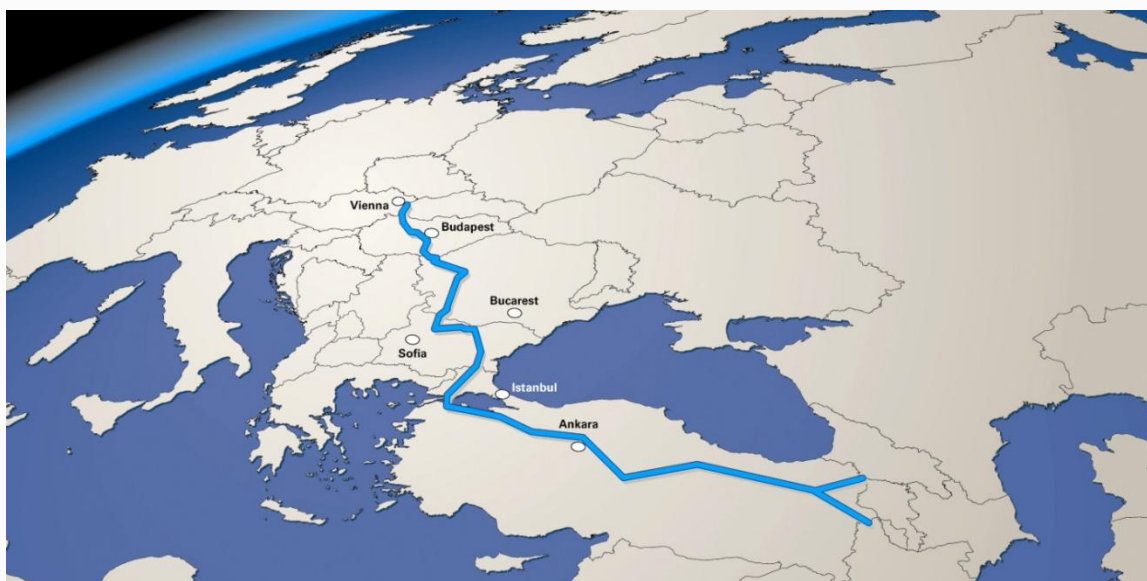
Nabucco: Η ευρωπαϊκή απάντηση στο ρωσικό South Stream

Η κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου Nabucco προτάθηκε αρχικά από τις ΗΠΑ ακριβώς μετά την κατάρρευση του τείχους του Βερολίνου. Στόχος ήταν η σταδιακή απεξάρτηση της Ευρώπης από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Έκτοτε, ο Nabucco δεν έχει λάβει την εύνοια της Ρωσίας ή της κρατικής μονοπωλιακής εταιρίας της, Gazprom⁷⁷.

⁷⁷ Βλ The Moscow Times, *Gazprom's Debts, Costs Are Becoming a Liability*, <http://www.themoscowtimes.com/business/article/gazproms-debts-costs-are-becoming-a-liability/224964.html>, [accessed: 25.08.2012].

Ο χάρτης της διαδρομής του αγωγού Nabucco

Πηγή: Eurodialogue.org

Η κοινοπραξία του Nabucco θα αποτελείται από υψίστης σημασίας ευρωπαϊκές ενεργειακές εταιρίες: την αυστριακή OMV, την ουγγρική MOL, τη γερμανική RWE, τη βουλγαρική Bulgargaz, τη ρουμανική Transgaz και την τουρκική Botas. Όμως τρεις από αυτές τις εταιρίες – οι OMV, MOL και Bulgargaz – έχουν ήδη υπογράψει με την Gazprom για τη διεκπεραίωση του έργου του αγωγού South Stream, εγείροντας έτσι αμφιβολίες σχετικά με τα εμφανιζόμενα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα ή ακόμη και την πραγματική δέσμευσή τους προς το Nabucco.

Ο αγωγός Nabucco θα τροφοδοτείται από δύο ξεχωριστά σημεία στα σύνορα της Τουρκίας με τη Γεωργία και το Ιράκ, και θα διέρχεται από Τουρκία, Βουλγαρία,

Ρουμανία και Ουγγαρία για να καταλήξει στο κέντρο φυσικού αερίου, Baumgarten, στην Αυστρία. Η διάρκεια ζωής του αγωγού εκτιμάται στα 50 χρόνια.

Η χωρητικότητά του αγγίζει τα 38 δις κυβικά μέτρα ετησίως. Η κατασκευή αναμένεται να ξεκινήσει το 2012, ενώ η λειτουργία του υπολογίζεται λίγο πριν το 2015.

Η κοινοπραξία για την κατασκευή του αγωγού ανακοίνωσε στις 6 Σεπτεμβρίου ότι τρεις διεθνείς δημόσιες τράπεζες θα επιμεληθούν για δανειοδότηση ύψους μέχρι 4 δις ευρώ. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της κοινοπραξίας⁷⁸, η συνολική επένδυση στο Nabucco εκτιμάται στα 7.9 δις ευρώ, 70% της οποίας θα χρηματοδοτηθεί από δάνεια χρηματοπιστωτικών οργανισμών.

Το καλοκαίρι του 2010, ο Nabucco έκανε άλλο ένα μεγάλο βήμα μπροστά με την εντολή κατασκευής δύο γραμμών τροφοδοσίας από την Τουρκία στο Ιράκ και τη Γεωργία. Όμως, μία τρίτη γραμμή τροφοδοσίας από την Τουρκία στο Ιράν έχει μείνει στάσιμη εξαιτίας πολιτικών καθυστερήσεων, σύμφωνα με ανακοίνωση της κοινοπραξίας.

⁷⁸ Βλ Nabucco Gas Pipeline, Nabucco Official Website, <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en>, [accessed: 25.08.2012].

Η εφημερίδα Economist περιγράφει το Nabucco ως «μία απάντηση στο πρόβλημα όπου η τεχνολογία και η αγορά μπορούν ήδη να επιλύσουν»⁷⁹.

Επίσης αναφέρει την πιθανότητα χρήσης τεχνολογίας συμπίεσης για τη μεταφορά φυσικού αερίου μέσω ενός υπάρχοντος αγωγού από τον Καύκασο ο οποίος διασχίζει τη Μαύρη Θάλασσα. Στη συνέχεια τονίζει την πίεση που ασκεί η Επιτροπή στην απελευθέρωση της αγοράς φυσικού αερίου έτσι ώστε να χρησιμοποιηθούν οι αγωγοί όχι μόνο για εισαγωγές αλλά και για διασπορά σε όλη την ΕΕ.

Τον Σεπτέμβριο του 2010 το έργο Nabucco κέρδισε 5 δις δολάρια από δάνεια της Παγκόσμιας Τράπεζας, της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, σύμφωνα με την εφημερίδα.

Τον Φεβρουάριο του 2011 προέκυψε ότι τελικά ο αγωγός θα κοστίσει περισσότερο και ότι η διάρκεια υλοποίησής του θα είναι μεγαλύτερη από την αρχικά προγραμματισμένη, ίσως μάλιστα καθυστερήσει και μέχρι το τέλος του 2015. Αυτό οφείλεται στη διεθνή ανησυχία σχετικά με το αμφιλεγόμενο πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Ως εκ τούτου η κοινοπραξία του Nabucco αποφάσισε να εκτρέψει ένα τμήμα του αγωγού στο Ιράκ, το οποίο όμως θα προσθέσει άλλα 550 χμ.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλεί τις εταιρίες που συμμετέχουν στην κατασκευή του Nabucco και του μικρότερου ITGI να συνεργαστούν ή ακόμη και να ενώσουν τα έργα τους στο Νότιο Διάδρομο Φυσικού Αερίου⁸⁰.

Η έναρξη της κατασκευής του αγωγού Nabucco, αρχικά σχεδιασμένη για το 2012, αναμένεται τελικά να πραγματοποιηθεί το 2013. Η κοινοπραξία που είναι υπεύθυνη για τον αγωγό ισχυρίζεται ότι η καθυστέρηση οφείλεται στην ευθυγράμμιση του χρονοδιαγράμματος του Nabucco με τους προμηθευτές φυσικού αερίου. Όμως, εξειδικευμένα μέσα ενημέρωσης αναφέρουν ότι οι καθυστερήσεις είναι αποτέλεσμα άλλων προβλημάτων, όπως εικαζόμενες υπερβάσεις κόστους και η έλλειψη συμφωνίας για το έργο από την πλευρά της συγγραφικής κυβέρνησης.

Γραμμή Διασύνδεσης Τουρκία-Ελλάδα-Ιταλία (ITGI)⁸¹

Η γραμμή διασύνδεσης Ελλάδας-Τουρκίας-Ιταλίας (ITGI), το μεταγενέστερο τμήμα του South Stream που συνδέει την Ελλάδα με την Ιταλία, είναι ένα σχέδιο της ιταλικής

⁷⁹ Βλ *The abominable gas man*, The Economist, http://www.economist.com/node/17260657?story_id=17260657, [accessed: 25.08.2012].

⁸⁰ Βλ Statement of President Barroso following the Southern Corridor Summit, Press Release European Commission, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/09/230&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, [accessed: 25.08.2012].

⁸¹ Βλ ITGI (Interconnector Turkey-Greece-Italy), ITGI, <http://www.edison.it/en/company/gas-infrastructures/itgi.shtml>, [accessed: 25.08.2012].

εταιρείας Edison. Η ITGI χαρακτηρίζει το Έργο του Ποσειδώνα: μια έκταση 200 χιλιομέτρων του υποθαλάσσιου αγωγού στο Ιόνιο Πέλαγος.

Ο αγωγός Ποσειδών βρίσκεται υπό ανάπτυξη από την IGI Poseidon SA, μια κοινοπραξία μεταξύ της Edison και της ελληνικής εταιρείας ΔΕΠΑ⁸².

Η διαδρομή του ITGI

Παρά την ομοιότητα του με τον South Stream, οι υποστηρικτές του ITGI παρουσιάζουν αντίθετα το σχέδιο σα να παρουσιάζουν την «πρώτη φάση» του Nabucco.

Υποθέτοντας ότι η ζήτηση φυσικού αερίου στην Ευρώπη θα παραμένει σε χαμηλά επίπεδα μέχρι το 2015, η Edison προβλέπει ότι το Azerbaijan θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως ο μόνος προμηθευτής φυσικού αερίου από την περιοχή αυτή, μέσω της Τουρκίας. Ως εκ τούτου, οι υποστηρικτές της ITGI θεωρούν πως ένας μεσαίου μεγέθους αγωγός είναι περισσότερος προσαρμοσμένος στις ανάγκες της Ευρώπης από ότι ο Nabucco σε μεσοπρόθεσμη βάση.

Όταν θα τεθεί σε λειτουργία το 2015, η ITGI θα έχει δυναμικότητα μεταφοράς μέχρι 10κ.μ./έτος.

Παραμερίζοντας τον Ποσειδώνα, επιπρόσθετες προτάσεις για την κατασκευή της ITGI περιλαμβάνουν την υλοποίηση της διασύνδεσης Ελλάδας-Ιταλίας (IGI), που περιλαμβάνει έναν αγωγό 600 χιλιομέτρων μέσα από την ελληνική επικράτεια, και την υλοποίηση του αγωγού διασύνδεσης Ελλάδας-Βουλγαρίας (IGB, γνωστή κι ως Stara Zagora-Komotini, μερικώς χρηματοδοτούμενη από ευρωπαϊκά κονδύλια). Η IGB θα έχει δυναμικότητα μεταφοράς 3-5 κ.μ./έτος και αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία μέχρι το 2013.

Για το υπόλοιπο της διαδρομής προς τον Καύκασο, η ITGI θα χρησιμοποιήσει τους ήδη υπάρχοντες αγωγούς. Αξιωματούχοι της ITGI παραδέχονται ότι το ρωσικό φυσικό αέριο θα μπορούσε, επίσης, να εισαχθεί από τον ήδη υπάρχον αγωγό Blue Stream σε όλη τη Μαύρη Θάλασσα.

⁸² Βλ Agreement accelerates Turkey – Greece – Italy Pipeline, Pipelines International, http://pipelinesinternational.com/news/agreement_accelerates_turkey_greece_italy_pipeline/041564/, [accessed: 25.08.2012].

Η ιστοσελίδα του σχεδίου τονίζει πως η ΕΕ έχει αποδεχθεί το σχέδιο της ITGI ως ένα Σχέδιο ευρωπαϊκού Ενδιαφέροντος και το συμπεριέλαβε ανάμεσα στα σχέδια του νοτίου διαδρόμου φυσικού αερίου του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Ανάκαμψης, με χρηματοδότηση ύψους 100 εκατομμυρίων ευρώ.

Διαδριατικός Αγωγός- TAP⁸³

Οι εταιρίες που συμμετέχουν στην κατασκευή του αγωγού TAP, η ελβετική **EGL** και οι νορβηγικές Statoil και **E.ON Ruhrgas** περιγράφουν τον αγωγό ως τον πλέον μικρότερο και την παροχή φυσικού αερίου που θα προσφέρει στην Ιταλία και στις ευρωπαϊκές αγορές ως την πλέον αποδοτική.

Με προϋπολογισμό ύψους 1.5 δις ευρώ (1.8 δις δολάρια), το έργο TAP έχει σχεδιαστεί με τέτοιον τρόπο ώστε να προσφέρει το συντομότερο και φθηνότερο τρόπο στη μεταφορά αερίου από το κοίτασμα Shah Deniz II του Αζερμπαϊτζάν στην Ευρώπη.

Συγκριτικά με το αντίστοιχο του TAP, το έργο κατασκευής του Nabucco εκτιμάται στα 9.7 δις ευρώ. Οι αξιωματούχοι έχουν αρνηθεί μέχρι στιγμής να παραθέσουν ανάλογες εκτιμήσεις για τον ITGI

Ο TAP θα ανοίξει τον επονομαζόμενο «Νότιο Διάδρομο Φυσικού Αερίου» στην Ευρώπη και θα προσφέρει διέξοδο στην αγορά, για την προμήθεια φυσικού αερίου από την Κασπία θάλασσα και τη Μέση Ανατολή. Το έργο έχει σχεδιαστεί με στόχο να αυξήσει τη μεταφορική ικανότητα από 10 σε 20 κυβικά μέτρα ετησίως, ανάλογα με την απόδοση, αναφέρει η κοινοπραξία του TAP στην ιστοσελίδα της.

Η TAP θα έχει εκτείνεται στα 10 δις κυβικά μέτρα ετησίως. Η μεταφορική ικανότητα του αγωγού μπορεί όμως να αυξηθεί στα 20 κυβικά μέτρα/έτος. Επιπρόσθετα, ο TAP θα προσφέρει έναν υπόγειο χώρο αποθήκευσης, η δυνατότητα εγκατάστασής του οποίου ερευνάται προς το παρόν στην Αλβανία, όπως επίσης και αντίστροφη δυνατότητα ροής ύψους 8.5 κυβικών μέτρων, προοπτικές οι οποίες θα καλύπτουν τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και στα Βαλκάνια τις ενεργειακές τους απαιτήσεις.

Η πορεία του TAP

⁸³ Βλ Trans Adriatic pipeline, <http://www.trans-adriatic-pipeline.com/>, [accessed: 25.08.2012].

Ο αγωγός TAP, μήκους 520χμ, θα ξεκινά τη διαδρομή του από τη Θεσσαλονίκη διασχίζοντας έπειτα την Αλβανία για να εισέλθει στα βάθη της Αδριατικής και για απόσταση 115 χμ μέχρι το Brindisi της Ιταλίας. Υποθαλάσσιο τμήμα του TAP συνδέει την Ιταλία με την Αλβανία, και όχι με την Ελλάδα, όπως θα κάνει ο ITGI. Ένα από τα πλεονεκτήματα του TAP φαίνεται να είναι το γεγονός ότι η Statoil ελέγχει το 25% των πόρων στο Shah Deniz.

«Ο αγωγός TAP θα είναι έτοιμος μόλις ξεκινήσει η φάση II στο Shah Deniz,» δήλωσε πρόσφατα ο Kjetil Tungland, διευθύνων σύμβουλος του έργου TAP.

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της Statoil, η φάση II στο Shah Deniz για την παραγωγή φυσικού αερίου αναμένεται να ξεκινήσει το 2016. Ενώ η κορυφαία παραγωγή στη φάση II κυμαίνεται μεταξύ 8.9 και 9 δις κυβικών μέτρων, αναμένεται ότι θα αυξηθεί άλλα 16 δις κυβικά μέτρα ετησίως κατά τη διάρκεια της φάσης II.

«Ο αγωγός δε θα μεταφέρει φυσικό αέριο από το Ιράν, δεδομένων των σημερινών πολιτικών συνθηκών,» ξεκαθάρισε η κοινοπραξία του TAP., αναφερόμενος στη σύγκρουση Ιράν και Δύσης για τον εμπλουτισμό με ουράνιο του πυρηνικού προγράμματος της Τεχεράνης.

Σύμφωνα με αναφορές των μέσων ενημέρωσης, οι εταιρίες που συμμετέχουν στην κατασκευή του TAP και του ITGI ετοιμάζονται να αρχίσουν συνομιλίες για πιθανή συνεργασία⁸⁴. Όμως, τα στελέχη των εταιριών δεν έχουν διευκρινίσει τι μπορεί να περιλαμβάνει η συνεργασία αυτή.

Τον περασμένο Φεβρουάριο ο TAP συνεργάστηκε με την Plinacro Ltd, κρατική κροατική εταιρία μεταφοράς φυσικού αερίου, συναινώντας να επεκτείνει τον αγωγό μέχρι το Μαυροβούνιο, τη Βοσνία και την Κροατία. Τον Απρίλιο, ο TAP επίσης υπέγραψε συμφωνία με την βοσνιακή εταιρία BH-Gas για επέκταση του αγωγού προς τη χώρα αυτή.

Τον Μάιο, οι εταιρίες που συμμετέχουν στην κατασκευή του TAP υπέγραψαν ένα «Μνημόνιο Συναντίληψης και Συνεργασίας» με το οποίο σύμφωνα με τον αναπληρωτή υπουργό οικονομίας του Μαυροβουνίου, Vladan Djubjanić, «τίθενται τα θεμέλια για το μέλλον της προώθησης του φυσικού αερίου στη χώρα.»

Τρίτο Ενεργειακό Πακέτο- Η Δεύτερη ευρωπαϊκή απάντηση⁸⁵

Μετά την επιδίωξη εξεύρεσης εναλλακτικών παρόχων ενέργειας που θα παρακάμπτουν τη Ρωσία, η ΕΕ υιοθέτησε το Τρίτο Ενεργειακό Πακέτο⁸⁶, που αποτελεί σημαντικό βήμα

⁸⁴ Βλ *TAP ready to join forces with ITGI*, Upstream- The International oil & gas news source, <http://www.upstreamonline.com/live/article219105.ece>, [accessed: 25.08.2012].

⁸⁵ Βλ European Commission, *DIRECTIVE OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL amending Directive 2003/54/EC of the European Parliament and of the Council of 26 June 2003 concerning common rules for the internal market in electricity*, http://ec.europa.eu/energy/electricity/package_2007/doc/2007_09_19_explanatory_memo_en.pdf, [accessed: 26.08.2012].

στην ολοκλήρωση της αγοράς ενέργειας της ΕΕ. Οι ρήτρες που περιλαμβάνει, όχι μόνο ενισχύουν τον ανταγωνισμό στην αγορά ενέργειας, αλλά επίσης θέτει όρους στην παρέμβαση τρίτων μερών στην αγορά ενέργειας της ΕΕ και των κρατών μελών της.

Ο διαχωρισμός της ιδιοκτησίας «πλήγμα» για την Gazprom

Σύμφωνα με αυτή την πρόβλεψη, οι εταιρείες που έχουν τον έλεγχο τόσο της παραγωγής ενέργειας όσο και της μεταφοράς της (πχ Gazprom) θα υποχρεώνονται να πουλήσουν μέρος της ιδιοκτησίας τους, διαχωρίζοντας πλήρως το καθεστώς της παραγωγής αλλά και παροχής/ μεταφοράς της ενέργειας, σε μια προσπάθεια αύξησης του ανταγωνισμού στην αγορά ενέργειας και ως εκ τούτου, δυνητικής μείωσης στην τελική τιμή που πληρώνουν οι καταναλωτές.

Η αιτιολογική βάση της πρότασής αυτής είναι το γεγονός ότι αν ο φορέας παροχής ανήκει στην ίδια εταιρία με το φορέα παραγωγής, φυσικό είναι να υπερασπιστεί τα συμφέροντα της εταιρίας του, μια πρόταση που έχει άμεσο στόχο τη «διάλυση» του μονοπωλίου της Gazprom καθώς και την προσέλκυση νέων επενδύσεων σε υποδομές ενέργειας από ευρωπαϊκές εταιρείες.

Όπως ήταν προφανές, η ρωσική δυσaráσκεια για αυτή την πρόβλεψη ήταν άμεση.

«Το Τρίτο Ενεργειακό Πακέτο [...] που έχει ως στόχο τον αποκλεισμό των ρωσικών εταιρειών, ειλικρινά δεν είναι ευνοϊκό για ισχυρότερες σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και ΕΕ», ισχυρίστηκε σε άρθρο του με τίτλο «Η Ρωσία και ο μεταβαλλόμενος κόσμος», ο Ρώσος Πρόεδρος Vladimir Putin⁸⁷.

Συνέχισε λέγοντας ότι το πακέτο «επιδεινώνει τους συστημικούς κινδύνους στον ευρωπαϊκό τομέα ενέργειας και φοβίζει τους δυνητικούς επενδυτές σε νέα έργα υποδομών».

Ρήτρα αμοιβαιότητας

Σύμφωνα με το Τρίτο Ενεργειακό Πακέτο, όλες οι χώρες εκτός ΕΕ θα πρέπει να συμμορφωθούν με τις ίδιες απαιτήσεις αναφορικά με το ιδιοκτησιακό καθεστώς όπως και οι εταιρείες της ΕΕ, πριν τους δοθεί το πράσινο φως να δραστηριοποιηθούν στην ενιαία αγορά της ΕΕ. Ακόμη, τα κράτη μέλη θα πρέπει να αρνηθούν την πιστοποίηση ενός έργου υποδομών στον τομέα της ενέργειας, σε περίπτωση «θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια παροχής ενέργειας του κράτους μέλους ή της Κοινότητας».

Και αυτή η ρήτρα είναι σαφές ότι αναφέρεται στην επιδίωξη της Gazprom να αυξήσει το μερίδιο συμμετοχής της στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας, αυξάνοντας έτσι την

⁸⁶ Βλ ενδεικτικά Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, *Το τρίτο ενεργειακό πακέτο εγκρίνεται από τους ευρωβουλευτές κατά την δεύτερη ανάγνωση*, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=el&type=IM-PRESS&reference=20080616FCS31737>, [accessed: 26.08.2012].

⁸⁷ Βλ Vladimir Putin, Russia and the changing world, RT, <http://rt.com/politics/official-word/putin-russia-changing-world-263/>, [accessed: 26.08.2012].

ευρωπαϊκή εξάρτηση. Ενώ τα κράτη μέλη έχουν την ελευθερία και το δικαίωμα να επιτρέψουν σε τρίτη χώρα να έχει πρόσβαση στην εγχώρια αγορά ενέργειας, τονίζεται επίσης ότι πρέπει να κοινοποιηθεί και να εγκριθεί από την Κομισιόν καθώς να υπάρξουν «έλεγχοι για την προστασία του νόμιμου συμφέροντος δημόσιας ασφάλειας».

Οι εθνικές αρχές μπορούν να ζητήσουν εξαιρέσεις από την Πρόσβαση Τρίτων Μερών⁸⁸. Σύμφωνα με τις οδηγίες φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού της ΕΕ, η εθνική διαχειριστική αρχή αξιολογεί το αίτημα εξαίρεσης και η απόφαση αυτή εν συνεχεία πρέπει να εγκριθεί από την Κομισιόν. Η γνώμη της Κομισιόν είναι δεσμευτική.

Ανεξάρτητος Ευρωπαϊκός Οργανισμός

Η πρόταση προβλέπει επίσης και τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου ευρωπαϊκού οργανισμού επιτήρησης των διασυνοριακών μεταφορών ενέργειας μεταξύ των κρατών μελών. ο οργανισμός δε θα έχει άμεση διαχειριστική αρχή, αλλά θα παρεμβαίνει σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο σε περίπτωση που παραβιάζονται οι κανόνες του Τρίτου Πακέτου.

Προϊόν της εξωτερικής ενεργειακής εξάρτησης της ΕΕ σε φυσικό αέριο και αργό πετρέλαιο και η θέσπιση των δεσμευτικών κανόνων «Προς μια οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα» για το 2020⁸⁹.

Σύμφωνα με τον εν λόγω Οδικό Χάρτη, η Ευρωπαϊκή Ένωση υποχρεώνει τα κράτη μέλη της να μειώσουν τις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα κατά 20% (ή ακόμη και 30% εάν το επιτρέπουν οι συνθήκες), να αυξήσουν την ενεργειακή κατανάλωση από τις λεγόμενες «καθαρές» ενέργειες, δηλαδή τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (αιολική, ηλιακή), σε ποσοστό 20% ενώ ζητά επίσης και αύξηση της τάξεως του 20% στην ενεργειακή απόδοση.

Πέραν από τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο του Οδικού Χάρτη που έχει ως στόχο την διατήρηση της παγκόσμιας υπερθέρμανσης του πλανήτη κάτω από τους 2°C, η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της ανάπτυξης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας κατά 20% της τελικής ενεργειακής κατανάλωσης επιτυγχάνει και την μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο και αργό πετρέλαιο.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τους στόχους σε εθνικό επίπεδο όπως έχουν καθοριστεί βάσει των δυνητικών δυνατοτήτων των κρατών μελών:

⁸⁸ Βλ EurActiv.com, *Linkdossier- Liberalising the EU energy sector*, <http://www.euractiv.com/energy/liberalising-eu-energy-sector-links dossier-188362>, [accessed: 26.08.2012].

⁸⁹ Βλ ενδεικτικά European Commission, *Europe 2020*, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/targets/index_en.htm, [accessed: 04.09.2012].

Κράτη Μέλη	Μερίδιο στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας το 2005	Μερίδιο που απαιτείται μέχρι το 2020
Austria	23.3%	34%
Belgium	2.2%	13%
Bulgaria	9.4%	16%
Cyprus	2.9%	13%
Czech Republic	6.1%	13%
Denmark	17%	30%
Estonia	18%	25%
Finland	28.5%	38%
France	10.3%	23%
Germany	5.8%	18%
Greece	6.9%	18%
Hungary	4.3%	13%
Ireland	3.1%	16%
Italy	5.2%	17%
Latvia	32.6%	40%
Lithuania	15%	23%
Luxembourg	0.9%	11%
Malta	0%	10%
The Netherlands	2.4%	14%
Poland	7.2%	15%

Portugal	20.5%	31%
Romania	17.8%	24%
Slovak Republic	6.7%	14%
Slovenia	16%	25%
Spain	8.7%	20%
Sweden	39.8%	49%
United Kingdom	1.3%	15%

Πηγή EurActiv

Έτσι λοιπόν, πέρα από την προστασία του περιβάλλοντος, εξασφαλίζεται και η αύξηση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ μακροπρόθεσμα μειώνοντας σταδιακά την ενεργειακή εξάρτηση από τη Ρωσία.

Συμπέρασμα κεφαλαίου

Από τους παραπάνω προτεινόμενους αγωγούς μεταφοράς φυσικού αερίου, που τις περισσότερες φορές έχουν περισσότερο πολιτικό παρά επιχειρηματικό χαρακτήρα βασισμένο στη σχέση κόστους-οφέλους, παρατηρείται μια προσπάθεια της ΕΕ να απαγκιστρωθεί από τα εκβιαστικά διλήμματα της Ρωσίας και να απεξαρτηθεί από τον ενεργειακό εφοδιασμό της.

Καταρτίζοντας τον χάρτη πορείας του Νοτίου Διαδρόμου φυσικού αερίου, η ΕΕ επιδιώκει να εξασφαλίσει έναν πιο ασφαλή ενεργειακό εφοδιασμό, χωρίς να της στοιχίζει «πολιτικά», παρακάμπτοντας τις «προβληματικές χώρες».

Διαπιστώνεται έτσι, ότι η εξωτερική πίεση που προκλήθηκε από την ενεργειακή της εξάρτηση, οδήγησε τις Βρυξέλλες στην διαμόρφωση εναλλακτικών γεωπολιτικών προτεραιοτήτων, απευθείας εξασφάλισης ενέργειας στην Κεντρική, Νότια και Βόρεια Ευρώπη.

Στο ίδιο μήκος κύματος, το Τρίτο Ενεργειακό Πακέτο της ΕΕ σε επίπεδο οικονομίας αποσκοπεί μεν στην ενίσχυση του ανταγωνισμού και τη μείωση της τελικής τιμής για τον καταναλωτή, ωστόσο σε επίπεδο πολιτικό, συνιστά σημαντικό πλήγμα για το μερίδιο της ρωσικής Gazprom στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας. Τόσο ο διαχωρισμός του

ιδιοκτησιακού καθεστώτος όσο και η παρέμβαση της Κομισιόν στα νέα συμβόλαια αγωγών των κρατών μελών της ΕΕ, καταδεικνύει τα μεγάλα βήματα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον τομέα της ενέργειας.

Η περαιτέρω ολοκλήρωση φαίνεται να αποτέλεσε προϊόν της πίεσης εξωτερικών συστημικών παραγόντων, της ενεργειακής ανασφάλειας και παράλληλα των πολιτικών παιχνιδιών του Κρεμλίνου. Η πίεση τρίτων παραγόντων στον τομέα της ενέργειας οδήγησε σε περισσότερη Ευρώπη, σε περαιτέρω σύγκλιση των εθνικών συμφερόντων των κρατών μελών της ΕΕ και εν τέλει, σε μεγάλο βαθμό κοινής προσέγγισης απέναντι σε τρίτα μέρη.

Η μονοπωλιακή λογική της Gazprom, τα πολιτικά παιχνίδια της Μόσχας και η διμερής προσέγγιση των κρατών μελών της ΕΕ στη λογική του «διαίρει και βασίλευε», τίθενται πλέον υπό αμφισβήτηση ύστερα από την πολυδιάστατη αντίδραση της ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III

Η διεθνής τρομοκρατία «κινητήριος δύναμη» ευρωπαϊκής ενοποίησης

Ένα εξίσου σημαντικό πεδίο όπου οι εξελίξεις στο διεθνές σύστημα επιτάχυναν σημαντικά τη θεσμοποιητική διαδικασία και συγκεκριμένα τη διαδικασία συσσωματώσεως είναι η διεθνής τρομοκρατία. Είτε λαμβάνοντας υπόψη την επιχειρηματολογία της φιλελεύθερης θεωρίας είτε της ρεαλιστικής πάνω στο ζήτημα της ενοποίησης στον αντιτρομοκρατικό τομέα, διαπιστώνεται ότι η εν λόγω ενοποίηση πολιτικών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας αποτέλεσε προϊόν εξωτερικής «απειλής» - «πίεσης», με την εμφάνιση νέων μη κρατικών δρώντων στο διεθνές σύστημα, η δράση των οποίων επηρεάζει και «συνδιαμορφώνει» την κρατική συμπεριφορά.

Τα τρομοκρατικά χτυπήματα κατά των ΗΠΑ δημιούργησαν στα κράτη πολύ μεγαλύτερες παραστάσεις απειλής από το συνηθισμένο, και ως εκ τούτου το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ενέκρινε ομόφωνα την επέμβαση στο Αφγανιστάν, όπου το καθεστώς Ταλιμπάν κατηγορήθηκε ότι συντηρούσε την Αλ Κάιντα στο έδαφος του Αφγανιστάν⁹⁰.

Οι μεν ρεαλιστές επικεντρώνονται στην αναγκαιότητα που προέκυψε από τις διεθνείς εξελίξεις και οδήγησε σε σύγκλιση πολιτικών για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, πάντα σε διακυβερνητικό επίπεδο (μέσω αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου που συνιστά διακυβερνητικό όργανο με εκπροσώπους των κρατών μελών). Από την άλλη

⁹⁰ Βλ ενδεικτικά Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα*, σελ 176

πλευρά οι φιλελεύθεροι, εστιάζουν στην έμφυτη πολιτική βούληση των κρατών μελών της ΕΕ να επεκτείνουν το πεδίο συνεργασίας τους με βάση τη νεολειτουργική θεωρία ολοκλήρωσης, δηλαδή η επιτυχής συνεργασία σε ένα πεδίο θα οδηγήσει αναπόφευκτα στην πολιτική απόφαση για συνεργασία σε ένα άλλο επίπεδο μέσω της διαδικασίας του spill-over (διάχυσης).

Δεδομένου του ότι η απειλής της διεθνούς τρομοκρατίας στις περισσότερες περιπτώσεις δεν μπορεί να καταστεί υπολογίσιμη και μετρήσιμη και εξαιτίας των τεραστίων διαστάσεων που έχει λάβει το δίκτυό της, τα κράτη μέλη της ΕΕ συνειδητοποίησαν ότι η μεμονωμένη αντιμετώπισή της δεν είναι εφικτή, ενώ η σύγκλιση πολιτικών για την καταπολέμησή της θα προσέδιδε μεγαλύτερες πιθανότητες επιτυχίας.

Οι νέοι δρώντες – τρομοκρατικές οργανώσεις- έχοντας δραστηριότητα σε διεθνές επίπεδο αλλά και εγχώριο (εγχώρια τρομοκρατία σε κράτη μέλη της ΕΕ) καθώς και διασυνδέσεις μεταξύ των διαφορετικών δικτύων, επιτάχυνε τη διαδικασία ενοποίησης στον εν λόγω τομέα στην ΕΕ.

Μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα που άλλαξαν τον κόσμο την 11^η Σεπτεμβρίου, παρατηρήθηκαν τα πρώτα σπέρματα συνεργασίας των κρατών μελών της ΕΕ στην αντιτρομοκρατική πολιτική. Αξίζει να σημειωθεί ωστόσο, ότι όσο η απειλή της τρομοκρατίας πλησίαζε τη Γηραιά Ήπειρο τόσο η διαδικασία συσσωματώσεως επιταχυνόταν, με αποκορύφωμα τα τρομοκρατικά χτυπήματα που στοίχισαν σημαντικό αριθμό ανθρώπινων απωλειών σε Μαδρίτη και Λονδίνο.

Οι δύο τελευταίες περιπτώσεις σήμαναν και την επιτάχυνση των διαδικασιών συσσωματώσεως σε θεσμικό και πολιτικό επίπεδο στην ΕΕ για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Όπως θα διαπιστωθεί παρακάτω, τα τρομοκρατικά χτυπήματα εκτός ευρωπαϊκού εδάφους αρχικά έκρουσαν τον κώδωνα του κινδύνου στην ΕΕ, ενώ όταν αυτά συνάντησαν ευρωπαϊκό έδαφος, οδήγησαν και σε αποφασιστική κοινή δράση τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^η Σεπτεμβρίου

Οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου στη Νέα Υόρκη και στην Ουάσιγκτον (Πεντάγωνο) άλλαξαν κυριολεκτικά τον κόσμο όπως τον γνωρίζαμε μέχρι τότε⁹¹. Η σφοδρότητα των επιθέσεων και η απώλεια άμαχου πληθυσμού κινητοποίησε τις δυνάμεις της Δύσης σε συνδυασμό με την πολυπλοκότητα της φύσης της απειλής.

Η αμερικανική κυβέρνηση υπό τον G. W. Bush εξαπέλυσε τον «Πόλεμο κατά της διεθνούς τρομοκρατίας» θεωρώντας υπεύθυνη για τις τρομοκρατικές επιθέσεις την Αλ Κάιντα, η οποία παρά τις αρχικές της αντιρρήσεις, παραδέχτηκε ότι βρισκόταν πίσω από τα χτυπήματα τον Οκτώβριο του 2004.

Σε τηλεοπτική του εμφάνιση ο Osama Bin Laden παραδέχτηκε για πρώτη φορά ότι η Αλ Κάιντα ευθύνεται για τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου λέγοντας ότι «είμαστε ελεύθεροι... και θέλουμε να ανακτήσουμε την ελευθερία του λαού μας [...] έπρεπε να καταστρέψουμε τους δίδυμους πύργους στην Αμερική», τόνισε⁹².

«Όποιος δεν αναμειγνύεται στην δική μας ασφάλεια, φυσικά έχει εγγυηθεί τη δική του ασφάλεια», επεσήμανε απευθυνόμενος στον αμερικανικό λαό.

«Οι αμερικανοί δε θα φοβηθούν ούτε θα επηρεαστούν από έναν εχθρό του κράτους [...] είμαστε σε πόλεμο με αυτούς τους τρομοκράτες και είμαι βέβαιος ότι θα επικρατήσουμε», απάντησε ο αμερικανός πρόεδρος G. W. Bush.

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου προκάλεσαν σοκ στους κύκλους των Βρυξελλών, οι οποίοι καταδίκασαν ρητά τις τρομοκρατικές επιθέσεις προβαίνοντας σε άμεση δράση για την ενίσχυση της εσωτερικής ασφάλειας της ΕΕ. Έτσι, τα πρώτα σπέρματα συνεργασίας των κρατών μελών για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας χρονολογούνται μετά την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και εστιάζουν στο πεδίο της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων αποσκοπώντας στη δημιουργία ενός ενιαίου χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (Area of Freedom, Security and Justice-AFSJ)⁹³ με την ενισχυμένη συνεργασία και των τριών κοινοτικών πυλώνων (πριν την εφαρμογή της Συνθήκης της Λισαβόνας).

Πρώτη θεσμική αντίδραση- Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης

⁹¹ Βλ. ενδεικτικά [Globalsecurity.org, World Trade Center - New York City 9-11 Terrorist Attacks, http://www.globalsecurity.org/world/trade_center/new_york_city_9-11_terrorist_attacks.htm](http://www.globalsecurity.org/world/trade_center/new_york_city_9-11_terrorist_attacks.htm), [accessed: 26.08.2012].

⁹² Βλ. ενδεικτικά CNN World, Bin Laden: Al Qaeda motivated to strike U.S. again, http://articles.cnn.com/2004-10-29/world/binladen.tape_1_bush-or-al-qaeda-bin-terror-attacks?_s=PM:WORLD, [accessed: 26.08.2012].

⁹³ Βλ. Kaunert, Christian (2010) 'The external Dimension of EU Counter-terrorism Relations: Competences, Interests and Institutions', Terrorism and Political Violence, p. 46

Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης (European Arrest Warrant-EAW)⁹⁴ αποτέλεσε προϊόν πολιτικής απόφασης-πλαίσιο κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 13 Ιουνίου του 2002. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, επιβάλλεται σε κάθε εθνική δικαστική αρχή κράτους μέλους της ΕΕ να αναγνωρίσει, και μέσω ελάχιστων ελέγχων, την αίτηση παράδοσης προσώπου που επιβάλει άλλη δικαστική αρχή κράτους μέλους της ΕΕ⁹⁵.

Συγκεκριμένα η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου ορίζει ότι «*Τα αδικήματα, υπό τον όρο ότι τιμωρούνται στο κράτος μέλος έκδοσης με μέγιστη ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριετή, τα οποία μπορούν να οδηγήσουν σε παράδοση χωρίς έλεγχο του διττού αξιόποινου της πράξης είναι μεταξύ άλλων: η τρομοκρατία, η εμπορία ανθρώπων, η διαφθορά, η συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, η παραχάραξη, η ανθρωποκτονία, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία, ο βιασμός, η εμπορία κλεμμένων οχημάτων, η καταδολίευση συμπεριλαμβανομένης και της απάτης κατά των οικονομικών συμφερόντων της Κοινότητας*».

Η απόφαση προβλέπει επίσης στενή συνεργασία των εθνικών δικαστικών αρχών με την Ιντερπόλ καθώς και με το Σύστημα Πληροφοριών Σένγκεν για την καλύτερη δυνατή

απλοποίηση και διευκόλυνση των διαδικασιών. Έτσι λοιπόν, η ΕΕ μπροστά στην τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αντιδρά «θεσμικά», ενισχύοντας τη συνεργασία των δικαστικών αρχών των κρατών μελών της ΕΕ με απώτερο στόχο τη διευκόλυνση εντοπισμού και σύλληψης πιθανών τρομοκρατών.

Ενίσχυση της συνεργασίας των διωκτικών αρχών- Eurojust

Παράλληλα με τις δικαστικές αρχές η ΕΕ προέβη και σε ενίσχυση της συνεργασίας των διωκτικών αρχών με τη σύσταση της Eurojust⁹⁶.

Η Eurojust ιδρύθηκε με απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου την 28^η Φεβρουαρίου του 2002⁹⁷, και αποτελείται από έναν εκπρόσωπο για κάθε κράτος μέλος της ΕΕ στη Χάγη. Ο εκπρόσωπος μπορεί να είναι δικαστής, εισαγγελέας ή και αστυνομικός.

⁹⁴ Βλ. Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, Europa, http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/judicial_cooperation_in_criminal_matters/l33167_el.htm, [accessed: 28.08.2012].

⁹⁵ Βλ. Jan Wouters & Frederik Naert, *Of Arrest Warrants, Terrorist Offences and Extradition Deals. An Appraisal of the EU's Main Criminal Law Measures against Terrorism after '11 September'*, Institute for International Law Working Paper No 56 – June 2004, Page 5, <http://www.law.kuleuven.be/iir/nl/onderzoek/wp/WP56e.pdf>, [accessed: 28.08.2012].

⁹⁶ Βλ. Eurojust- The European Union's Judicial Cooperation Unit, <http://eurojust.europa.eu/Pages/languages/el.aspx#>, [accessed: 28.08.2012].

Η Eurojust «διεξάγει περίπου 140 συντονιστικές συναντήσεις ετησίως. Στις συναντήσεις αυτές έρχονται σε επαφή οι εθνικές δικαστικές και διωκτικές αρχές από τα κράτη μέλη και, εφόσον συντρέχει περίπτωση, από τρίτες χώρες. Κατά τη διάρκεια των συναντήσεων αυτών, επιλύονται ζητήματα που σχετίζονται με υποθέσεις και αναπτύσσονται σχέδια επιχειρησιακών δράσεων, όπως ταυτόχρονες συλλήψεις και έρευνες».

Οι συντονιστικές συναντήσεις εστιάζουν σε συγκεκριμένα παραδείγματα εγκλημάτων τα οποία προσδιορίζονται ως προτεραιότητες από το Συμβούλιο της ΕΕ: **τρομοκρατία**, διακίνηση ναρκωτικών, εμπορία ανθρώπων, απάτη, διαφθορά, έγκλημα στον κυβερνοχώρο (cybercrime), νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (ξέπλυμα βρώμικου χρήματος) και άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται με την ύπαρξη ομάδων οργανωμένου εγκλήματος στην οικονομία».

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας του 2003

Όλα τα προαναφερθέντα συμπεριελήφθησαν στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφάλειας που καταρτίστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της 12^{ης} Δεκεμβρίου του 2003 στις Βρυξέλλες.

Σύμφωνα με τη νέα στρατηγική ασφάλειας της ΕΕ που είχε τίτλο «Μια Ασφαλής Ευρώπη σε ένα Καλύτερο Κόσμο» (*A SECURE EUROPE IN A BETTER WORLD*), όπου αναφέρεται ρητά ότι τρομοκρατία αποτελεί την πρωταρχική σύγχρονη απειλή της ΕΕ.

«Μια επίθεση μεγάλης κλίμακας εναντίον κράτους μέλους της ΕΕ δεν είναι πλέον πιθανή. Αντίθετα η ΕΕ είναι αντιμέτωπη με νέες απειλές που είναι πολύ διαφορετικές, λιγότερο ορατές και λιγότερο προβλέψιμες», αναφέρει το κείμενο του Συμβουλίου⁹⁷.

Αξιοσημείωτη πολιτική τοποθέτηση είναι επίσης η φράση στην εισαγωγή της απόφασης του Συμβουλίου όπου τονίζει ότι «κανένα κράτος μέλος δεν είναι σε θέση πλέον να αντιμετωπίσει από μόνο του τα σημερινά σύνθετα προβλήματα», αναφερόμενη προφανώς στην πολύπλοκη φύση της τρομοκρατίας.

Οι ηγέτες της ΕΕ σημείωσαν επίσης ότι η Ευρώπη αποτελεί στόχο «αλλά και βάση» της τρομοκρατίας.

Η διεθνής τρομοκρατία «συναντά» ευρωπαϊκό έδαφος

⁹⁷ Βλ Επίσημη Εφημερίδα Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ της 28ης Φεβρουαρίου 2002 σχετικά με τη σύσταση της Eurojust προκειμένου να ενισχυθεί η καταπολέμηση των σοβαρών μορφών εγκλήματος, [http://eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/ejdecision/Eurojust%20Decision%20\(Council%20Decision%202002-187-JHA\)/Eurojust-Council-Decision-2002-187-JHA-EL.pdf](http://eurojust.europa.eu/doclibrary/Eurojust-framework/ejdecision/Eurojust%20Decision%20(Council%20Decision%202002-187-JHA)/Eurojust-Council-Decision-2002-187-JHA-EL.pdf), [accessed: 28.08.2012].

⁹⁸ Βλ σχετικά European Council, *EUROPEAN SECURITY STRATEGY* Brussels, 12 December 2003, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, [accessed: 28.08.2012].

Το πρωί της 11^{ης} Μαρτίου του 2004 η τρομοκρατία χτύπησε την πόρτα της Ευρώπης. Τρεις ημέρες πριν τις γενικές εκλογές της Ισπανίας, παρακλάδι της Αλ Κάιντα προέβη σε τρομοκρατικό χτύπημα στον προαστιακό σιδηρόδρομο της Μαδρίτης, προκαλώντας σοβαρές καταστροφές στις υποδομές στοιχίζοντας παράλληλα τη ζωή σε περίπου 200 άτομα και τραυματίζοντας σχεδόν 1,800⁹⁹.

Η ΕΕ αντέδρασε έντονα στην τρομοκρατική επίθεση στην ισπανική πρωτεύουσα, κάτι που εκφράστηκε χαρακτηριστικά στην «Κοινή Δήλωση για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας»¹⁰⁰.

Στην εν λόγω δήλωση οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων της ΕΕ δεσμεύονται να ακολουθήσουν πιστά τη ρήτρα αλληλεγγύης (άρθρο 42) του Ευρωσυντάγματος (που εν συνεχεία απερρίφθη από Γαλλία και Ολλανδία)¹⁰¹ προκειμένου να δράσουν συλλογικά και «σε πνεύμα αλληλεγγύης» εάν κάποιο κράτος μέλος της ΕΕ δεχθεί τρομοκρατική επίθεση, κινητοποιώντας όλα τα διαθέσιμα μέσα «συμπεριλαμβανομένων των στρατιωτικών μέσων».

Συγκεκριμένα το διακυβερνητικό όργανο της ΕΕ αποφάσισε κοινή δράση των κρατών μελών της ΕΕ για:

- Την αποτροπή τρομοκρατικής απειλής στο έδαφος κάποιου κράτους μέλους
- prevent the terrorist threat in the territory of one of them;
- Την προστασία των δημοκρατικών θεσμών και του πληθυσμού από τις τρομοκρατικές επιθέσεις
- Την βοήθεια προς κράτος μέλος ύστερα από αίτημα των πολιτικών αρχών της χώρας που έπεσε θύμα τρομοκρατικής επίθεσης.

Στο ίδιο κείμενο οι αρχηγοί κρατών της ΕΕ αποφάσισαν να θεσπίσουν τη θέση του Συντονιστή Κατά της Τρομοκρατίας, ορίζοντας για αυτό το πόστο τον Gijs de Vries. Το σχέδιο δράσης θα επικαιροποιείται κάθε 6 μήνες ενώ θα παρακολουθούνται στενά από την ΕΕ η πορεία της εφαρμογής του¹⁰².

⁹⁹ Βλ σχετικά El Mundo.es, Έγγραφο του Υπουργείου Δικαιοσύνης- *Atentados terroristas del día 11 de Marzo de 2004 en Madrid*, <http://www.elmundo.es/documentos/2006/04/11/autohtml/>, [accessed: 29.08.2012].

¹⁰⁰ Βλ European Council, *Declaration on Combating Terrorism*, <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/DECL-25.3.pdf>, [accessed: 29.08.2012].

¹⁰¹ Η ρήτρα αλληλεγγύης ωστόσο ενσωματώθηκε στη Συνθήκη της Λισαβόνας

¹⁰² Βλ European Council, *Implementation of the Action Plan to Combat Terrorism – Scoreboard*, http://ue.eu.int/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/jha/87255.pdf, [accessed: 29.08.2012].

Τα τρομοκρατικά χτυπήματα στο Λονδίνο

Ένα χρόνο μετά και παρά τα αντιτρομοκρατικά μέτρα που έλαβε η ΕΕ και τα κράτη μέλη της, η τρομοκρατία χτύπησε στην καρδιά του Λονδίνου¹⁰³. Οι βομβιστικές επιθέσεις στα μέσα μεταφοράς στο Λονδίνο τον Ιούλιο του 2005, έδειξαν την κρισιμότητα και σοβαρότητα της τρομοκρατικής απειλής, η οποία πλέον στόχευε σαφώς και σε χώρες της ΕΕ.

Η τρομοκρατική επίθεση στο Λονδίνο αποτέλεσε ορόσημο στην επιτάχυνση της θεσμοποιητικής διαδικασίας της ΕΕ πάνω στην χάραξη κοινών πολιτικών για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της τρομοκρατίας¹⁰⁴.

«Γνωρίζουμε ότι η απειλή που χτύπησε το Λονδίνο θα ξαναχτυπήσει. Μπορεί να χτυπήσει οπουδήποτε και οποτεδήποτε στα κράτη μέλη μας. Σε απάντηση σε αυτή την απειλή εναντίον των κοινών αξιών μας, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα μείνει ενωμένη ακόμη περισσότερο και θα εντατικοποιήσουμε της αμοιβαία στήριξη και βοήθειά μας», δήλωσε μετά τις επιθέσεις ο Πρόεδρος της Κομισιόν, Jose Manuel Barroso.

Σχέδιο Δράσης και πρώτος Αντιτρομοκρατικός Οδικός Χάρτης¹⁰⁵

Το πρώτο κοινό Σχέδιο Δράσης και ο Οδικός Χάρτης κατά της Τρομοκρατίας αποφασίστηκε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο 1-2 Δεκεμβρίου 2005 στις Βρυξέλλες¹⁰⁶. Το σχέδιο δράσης περιλαμβάνει όλα τα προαναφερθέντα και θέτει 4 στόχους- πολιτικές προτεραιότητες για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και πρόληψης επίθεσης σε ευρωπαϊκό έδαφος:

- ΠΡΟΛΗΨΗ: πρόληψη της στροφής προς την τρομοκρατία με την αντιμετώπιση των θεμελιακών παραγόντων και αιτίων που οδηγούν στη ριζοσπαστικοποίηση και τη στρατολόγηση στην Ευρώπη και διεθνώς

¹⁰³ Βλ BBC News, *London attacks in depth*, http://news.bbc.co.uk/2/hi/in_depth/uk/2005/london_explosions/default.stm, [accessed: 29.08.2012].

¹⁰⁴ Βλ Bendiek, Annegret (2006) 'EU Strategy on Counter-terrorism: Steps towards a coherent Network Policy', Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs, p. 7

¹⁰⁵ Βλ European Council, *The European Union Counter-Terrorism Strategy Justice and Home Affairs Council meeting, Brussels 1 December 2005*, http://ue.eu.int/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/jha/87257.pdf [accessed: 29.08.2012].

¹⁰⁶ Βλ 2696η σύνοδος του Συμβουλίου Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις Βρυξέλλες, 1-2 Δεκεμβρίου 2005, Δελτίο Τύπου Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, σελ 7.

- ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ: προστασία του κοινού και των υποδομών και μείωση της τρωτότητάς μας σε επιθέσεις, και μέσω της βελτίωσης της ασφάλειας των συνόρων, των μεταφορών και των υποδομών ζωτικής σημασίας
- ΚΑΤΑΔΙΩΞΗ: διενέργεια ερευνών για τρομοκράτες και καταδίωξή τους στο εσωτερικό των ευρωπαϊκών συνόρων και πέραν αυτών• παρεμπόδιση των σχεδίων, των ταξιδιών και των επικοινωνιών τους, παρακώλυση των δικτύων υποστήριξης, διακοπή της χρηματοδότησής και της πρόσβασης σε υλικά για τη διενέργεια επιθέσεων, και προσαγωγή των τρομοκρατών στη δικαιοσύνη, και
- ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ: προετοιμασία μας, με πνεύμα αλληλεγγύης, για τη διαχείριση και την ελαχιστοποίηση των συνεπειών από τρομοκρατικές επιθέσεις, με τη βελτίωση των ικανοτήτων αντιμετώπισης τους- τα επακόλουθα, ο συντονισμός της αντίδρασης και η αντιμετώπιση των αναγκών των θυμάτων.

Τέλος, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, που τέθηκε σε ισχύ στα τέλη του 2009, τα κράτη-μέλη αποσκοπούσαν στην καθιέρωση της νομικής προσωπικότητας της ΕΕ (άρα και στην εδραίωσή της ως ενιαίου δρώντα) στον τομέα της αντιτρομοκρατικής δράσης¹⁰⁷, ενισχύοντας, παράλληλα, την αρμοδιότητα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου¹⁰⁸.

Συμπέρασμα κεφαλαίου

Η υπόθεση της διεθνούς τρομοκρατίας στη διεθνή πολιτική σκηνή συνιστά άλλη μία περίπτωση ενός μη κρατικού δρώντα, ο αυξανόμενος ρόλος του οποίου επηρεάζει τη θεσμοποιητική διαδικασία στην ΕΕ. Αρχής γενομένης με την 11^η Σεπτεμβρίου του 2001 και όσο η παράσταση απειλής γινόταν ολοένα και πιο έντονη στις Βρυξέλλες, τα συμφέροντα των κρατών μελών της ΕΕ συνέκλιναν περισσότερο και μεταβίβαζαν ως εκ τούτου περισσότερες αρμοδιότητες, που κάποτε ανήκαν στον σκληρό πυρήνα της εθνικής κυριαρχίας, σε κοινοτικό επίπεδο.

Η εμφάνιση και η αυξανόμενη επιρροή νέων δρώντων στο διεθνές σύστημα, προσέδωσε νέες διαστάσεις στο ζήτημα της ευρωπαϊκής εξωτερικής και εσωτερικής ασφάλειας, ενώ τα κράτη μέλη συνειδητοποίησαν ότι η μεμονωμένη και στα εθνικά πλαίσια αντιμετώπιση της διεθνούς τρομοκρατικής απειλής, δεν θα επέφερε τα επιθυμητά επίπεδα ασφάλειας.

¹⁰⁷ Kaunert, Christian (2010) *'The external Dimension of EU Counter-terrorism Relations: Competences, Interests and Institutions'*, Terrorism and Political Violence, σελ 44.

¹⁰⁸ Lisbon Treaty at a glance, http://europa.eu/lisbon_treaty/glance/index_en.htm, [accessed: 29.08.2012].

Έτσι λοιπόν από το 2001 μέχρι και το 2009, η θεσμική οικοδόμηση της ευρωπαϊκής πολιτικής για την καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας προσαρμόστηκε στις νέες μορφές απειλής της ισορροπίας του διεθνούς συστήματος

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Συμπερασματικά η παρούσα μελέτη με την ανάλυση που προηγήθηκε έχει ως στόχο να καταδείξει εκείνους τους δομικούς παράγοντες του διεθνούς συστήματος που διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο στη συσσωματική διαδικασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ακόμη και σε τομείς «ευαίσθητης» κρατικής κυριαρχίας.

Από την οικονομική κρίση και τον αυξανόμενο ρόλο των αγορών στην διαμόρφωση της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής, την αυξανόμενη ενεργειακή ανασφάλεια λόγω των πολιτικών παιχνιδιών του Κρεμλίνου, μέχρι και την εμφάνιση του μη κρατικού παράγοντα της διεθνούς τρομοκρατίας το δίκτυο της οποίας έχει επεκταθεί σημαντικά, διαπιστώνεται ότι η διαδικασία ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στους ανωτέρω κρίσιμους τομείς κρίθηκε καθοριστική.

Η άνοδος των BRIC (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα), η ανακατανομή της παγκόσμιας ισχύος, και δη στο ανατολικό ημισφαίριο που ανήκει και η Ευρωπαϊκή Ένωση, η μετάβαση από ένα μονοπολικό σε ένα πολυπολικό διεθνές σύστημα, η συνεχώς αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των οικονομιών των κρατών μελών της ΕΕ, όλα αυτά διαμορφώνουν τις κατάλληλες συνθήκες για την επιτάχυνση της συσσωματικής διαδικασίας.

Η οικονομική κρίση και συγκεκριμένα οι πιέσεις των διεθνών αγορών οδήγησαν στην υιοθέτηση του Δημοσιονομικού Συμφώνου (Fiscal Compact), ουσιαστικά δηλαδή στην δημοσιονομική ένωση των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι εξωτερικές πιέσεις της συνεχούς αυξανόμενης επιρροής των αγορών ανέδειξαν τις θεσμικές αδυναμίες της ΕΕ στον τομέα της οικονομίας και έτσι επιτάχυναν τη θεσμοποιητική της διαδικασία προκειμένου να ανταποκριθεί στις σύγχρονες διεθνείς οικονομικές προκλήσεις.

Τα πολιτικά παιχνίδια της Μόσχας εκμεταλλευόμενη την μονοπωλιακή κυριαρχία της στις εξαγωγές φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου στην περιοχή της Ευρασίας, και ακολουθώντας την πολιτική «διαίρει και βασίλευε» με τα κράτη μέλη της ΕΕ, «ανάγκασε» τα τελευταία να ενισχύσουν την μεταξύ τους συνεργασία στο πλαίσιο της ενεργειακής πολιτικής, βάζοντας φρένο στην καλπάζουσα πορεία της Gazprom μέσω της συμφωνίας του Τρίτου Ενεργειακού Πακέτο. Ακόμη ανέπτυξε και φιλικές προς το περιβάλλον πολιτικές που προβλέπουν αύξηση του ποσοστού ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην τελική ενεργειακή κατανάλωση με την «Στρατηγική Ευρώπη 2020», που πέραν του περιβαλλοντικού τους αντίκτυπου, μειώνουν δραστικά τη εξάρτηση από το ρωσικό φυσικό αέριο. Η εξωτερική πίεση δηλαδή της ενεργειακής εξάρτησης οδήγησε στην επιτάχυνση της συσσωματικής διαδικασίας στην ενεργειακή πολιτική της ΕΕ.

Η τρομοκρατία από την άλλη πλευρά, που αποτελεί ζήτημα εσωτερικής ασφάλειας και βρίσκεται εγγύτερα στον σκληρό πυρήνα της κρατικής κυριαρχίας, συνιστά σύγχρονο φαινόμενο.

Όπως και στις ανωτέρω περιπτώσεις, η διαδικασία ολοκλήρωσης μέχρι και την ενιαία Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Καταπολέμηση της Διεθνούς Τρομοκρατίας κινήθηκε παράλληλα με την ένταση και πίεση των εξελίξεων.

Τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου απλά επαγρύπνησαν τις Βρυξέλλες, παίρνοντας τα πρώτα σπερματικά μέτρα για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Ωστόσο, όταν τα δίκτυα της διεθνούς τρομοκρατίας «άγγιξαν» ευρωπαϊκό έδαφος, ο ρυθμός θεσμοποιητικής αντίδρασης της ΕΕ άλλαξε συλλήβδην.

Οι επιθέσεις σε Μαδρίτη και Λονδίνο επιτάχυναν σημαντικά την διαδικασία θεσμικής συνεργασίας των κρατών μελών της ΕΕ, καθώς συνειδητοποίησαν ότι η μεμονωμένη αντιμετώπιση της παγκόσμιας τρομοκρατίας, συνιστά ανέφικτο στόχο.

Μπορεί η νεολειτουργική θεωρία με την διαδικασία της «εκχειλίσεως» να έχει ακόμη βαρυσήμαντο ρόλο στην επεξήγηση του ευρωπαϊκού φαινομένου, ωστόσο οι δομικές πιέσεις του διεθνούς συστήματος δεν μπορούν να αγνοηθούν.

Όλες οι περιπτώσεις που αναλύθηκαν στα παραπάνω κεφάλαια μας δείχνουν ότι η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μπορεί να θεωρηθεί και ως «αποτέλεσμα συστημικών πιέσεων» και σε συνδυασμό με τη νεολειτουργικού χαρακτήρα τομεακή αλληλεξάρτηση, διαφαίνεται ότι μελλοντικά όσο αυξάνονται οι δομικές «πιέσεις» τόσο θα επιταχύνεται και η διαδικασία συσσωματώσεως της ΕΕ.

Σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα που ευνοεί την περιφερειοποίηση για την καλύτερη αντιμετώπιση των σύγχρονων παγκοσμιοποιημένων προκλήσεων, η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί μοναδικό παγκόσμιο φαινόμενο ολοκλήρωσης.

Η σταδιακή μείωση της αμερικανικής ισχύος στο παγκόσμιο στερέωμα, όμως με την αδιαμφισβήτητη κυριαρχία της στο δυτικό ημισφαίριο, και η ανάδυση νέων μεγάλων δυνάμεων στο ανατολικό ημισφαίριο, φαίνεται να ευνοούν την περαιτέρω πολιτική ενοποίηση της Ευρώπης.

Χαρακτηριστικό είναι άλλωστε και το γεγονός ότι από την πρώτη στιγμή του ξεσπάσματος της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους, η αμερικανική στάση ήταν ιδιαίτερη θετική εάν όχι «πιστική» στη δημοσιονομική ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι διαδοχικές επισκέψεις του αμερικανού υπουργού οικονομικών Γκάιντερ στα Eurogroup, οι συχνές συναντήσεις του τον τελευταίο χρόνο με ανώτατους αξιωματούχους της ΕΕ, οι εκκλήσεις του αμερικανού προέδρου Ομπάμα για μια «συνολική ευρωπαϊκή λύση» με περαιτέρω ολοκλήρωση, δείχνουν το έντονο

αμερικανικό ενδιαφέρον και την «φιλική στάση» των ΗΠΑ για την διαδικασία ολοκλήρωσης στην Ευρώπη.

Λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές του αμυντικού ρεαλισμού και τις νέες ισορροπίες του διεθνούς συστήματος, δεν είναι απίθανο οι ΗΠΑ μελλοντικά να ευνοήσουν περαιτέρω την επιτάχυνση της ευρωπαϊκής συσσωματικής διαδικασίας.

Οι ΗΠΑ έχοντας πλήρη κυριαρχία στο δυτικό ημισφαίριο και βλέποντας άλλες αναδυόμενες δυνάμεις στο ανατολικό ημισφαίριο να τείνουν να προκαλέσουν ανισορροπία, αμφισβητώντας έτσι την παγκόσμια ηγεμονία τους, η πολιτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι πιθανό να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην παγκόσμια ασφάλεια.

Μια πολιτικά ενοποιημένη Ευρώπη θα μπορούσε να επιφέρει την αναγκαία «εξισορρόπηση» του ανατολικού ημισφαιρίου, καθώς θα επιτύχει, σύμφωνα με τον αμυντικό νεορεαλισμό, τον στόχο της μη ανάδυσης άλλης υπερδύναμης στο παγκόσμιο στερέωμα, εξασφαλίζοντας την επιμήκυνση της πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ.

Μη δυνάμενες να προβάλουν ουσιαστική ισχύ στο ανατολικό ημισφαίριο λόγω της γεωγραφικής απόστασης, οι ΗΠΑ είναι πιθανό να ευνοήσουν λοιπόν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και στον πολιτικό τομέα μελλοντικά, προκειμένου να σταθεροποιηθεί το ανατολικό ημισφαίριο εμποδίζοντας τις απρόβλεπτες διαστάσεις που μπορεί να πάρει η συνεχιζόμενη αύξηση ισχύος Κίνας και Ινδίας.

Όντας ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος τους παγκοσμίως και σε επίπεδο ασφάλειας ο πλέον αξιόπιστος σύμμαχος των ΗΠΑ, η Ευρωπαϊκή Ένωση τα χρόνια που θα ακολουθήσουν όχι μόνο δεν θα «καταρρεύσει», όπως προβλέπουν πολλοί, αλλά αντίθετα έχει δείγματα σημαντικής ενίσχυσης και συσσωμάτωσης.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Η υπόθεση των σπάνιων γαιών- σύγκρουση με την Κίνα για τους πόρους

Η υπόθεση των σπάνιων γαιών αποτελεί ένα ακόμη χαρακτηριστικό παράδειγμα δυνητικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης στον τομέα των πρώτων υλών.

Η ΕΕ είναι ήδη αρκετά εξαρτώμενη από τις εισαγωγές πρώτων υλών για τη βιομηχανία της. Το ποσοστό εξάρτησης για τα ορυκτά κυμαίνεται από 48% για το μέταλλο χαλκού και 78% για το νικέλιο μέχρι 100% για ύλες όπως το κοβάλτιο, ο λευκόχρυσος και το τιτάνιο¹⁰⁹.

Οι σπάνιες γαίες είναι κρίσιμες πρώτες ύλες που είναι απόλυτα χρήσιμες για την ευρωπαϊκή βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας καθώς χρησιμοποιούνται για την κατασκευή μπαταριών ηλεκτρικών αυτοκινήτων, μικροτσίπ κλπ.

Το 2008, η Κίνα που κατέχει το 95% της παγκόσμιας παραγωγής σπάνιων γαιών, αποφάσισε να μειώσει σταδιακά μέχρι την τελική απαγόρευση εξαγωγών σπάνιων γαιών μέχρι το 2014. Αιτιολογική βάση της εν λόγω κίνησης ήταν η προστασία του περιβάλλοντος και παράλληλα η ενίσχυση της εγχώριας βιομηχανίας ως «αναπτυσσόμενη» χώρα.

Η κίνηση της Κίνας είχε ως αποτέλεσμα να προκαλέσει τη δριμεία αντίδραση της Δύσης, και δη των ΗΠΑ και της ΕΕ. Από κοινού με την Ιαπωνία, οι τρεις χώρες προσέφυγαν στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου κατά της Κίνας, με αποτέλεσμα λίγους μήνες μετά να κερδίσουν την υπόθεση, αναγκάζοντας το Πεκίνο να κάνει πίσω στο ζήτημα της μείωσης των εξαγωγών.

Το Νοέμβριο του 2008, η Επιτροπή παρουσίασε μια νέα ολοκληρωμένη στρατηγική για τις πρώτες ύλες, προτείνοντας 3 πυλώνες για την πολιτική της ΕΕ ώστε να αντιμετωπιστούν οι διάφορες προκλήσεις σχετικά με την πρόσβαση στους διεθνείς πόρους:

- Καλύτερη και ανόθευτη πρόσβαση στις πρώτες ύλες των διεθνών αγορών
- Βελτίωση συνθηκών για την εξαγωγή πρώτων υλών εντός της Ευρώπης, και

¹⁰⁹ Βλ ενδεικτικά European Commission, *Raw Materials*, <http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/trade-topics/raw-materials/>, [accessed: 15.09.2012].

- Μείωση της κατανάλωσης της ΕΕ των πρώτων υλών μέσω αύξησης της αποδοτικότητας των πόρων και της ανακύκλωσης.

Από τότε μια ομάδα εμπειρογνομόνων της ΕΕ έχει τονίσει ότι 14 πρώτες ύλες είναι «κρίσιμες» για τη βιομηχανία υψηλής τεχνολογίας της ΕΕ και τις οικο-βιομηχανίες και πρότεινε η ευρωπαϊκή διπλωματία να φροντίσει για τη διασφάλιση ευκολότερης πρόσβασης για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις στις πρώτες ύλες.

Για τους εμπειρογνώμονες η «κρίσιμότητα» αυτών των πρώτων υλών σχετίζεται με την παραγωγή, η οποία είναι συγκεντρωμένη σε λίγες χώρες- κυρίως στη Ρωσία, την Κίνα, το Κονγκό και τη Βραζιλία. Σχετίζεται ακόμη με την υποκατάσταση αυτών με πιο συνηθισμένα διαθέσιμα υλικά και με τα χαμηλά ποσοστά ανακύκλωσης.

Τον Φεβρουάριο του 2012 παρουσιάστηκε μια επικαιροποιημένη έκδοση του σχεδίου του 2008, με τα θέματα των πρώτων υλών να γίνονται πλήρες μέρος των συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου της ΕΕ, ενώ ξεκίνησαν και οι πρώτες συζητήσεις για τη δημιουργία ενιαίας ευρωπαϊκής διπλωματίας σε θέματα πρώτων υλών στο πλαίσιο της Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης.

Το ζήτημα των σπάνιων γαιών και της άμεσης και συλλογικής αντίδρασης της ΕΕ, συνιστά άλλο ένα παράδειγμα ενίσχυσης της θεσμικής συνεργασίας των κρατών μελών της ΕΕ προκειμένου να ανταποκριθούν στις σύγχρονες προκλήσεις της έλλειψης και εξασφάλισης κρίσιμων πόρων και πρώτων υλών παγκοσμίως.

Συνεπώς, η αέναη μάχη για την εξασφάλιση πρώτων υλών για την παγκόσμια βιομηχανία είναι πολύ πιθανό να ενισχύσει το θεσμικό πλαίσιο των κρατών μελών της ΕΕ στο εν λόγω πεδίο μακροπρόθεσμα. Όπως έγινε και με την ενεργειακή πολιτική, είναι αρκετά «λογική» μια παρόμοια προσέγγιση σε ευρωπαϊκό επίπεδο, με τα πρώτα κιόλας σημάδια να κάνουν την εμφάνισή τους στην περιοχή της Γροιλανδίας.

Η Γροιλανδία έχει ορυχεία που περιλαμβάνουν διαμάντια, χρυσό, χαλκό, πλατίνα, ουράνιο, αλουμίνιο, τιτάνιο όπως επίσης και σπάνιες γαίες που χρησιμοποιούνται σε προϊόντα υψηλής τεχνολογίας. Ωστόσο, το επίπεδο εξερεύνησης είναι ακόμα σε πρώιμο στάδιο και πρέπει να βρεθούν περισσότερα ορυχεία.

Έντονο ενδιαφέρον για την Γροιλανδία έχει εκδηλώσει και η Κίνα, μια σχέση που παρακολουθούν στενά οι Βρυξέλλες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ II

Η πρόκληση της διεθνούς πειρατείας

Βαρύνοντας σημασίας ζήτημα και σε νέο μη κρατικό παράγοντα του διεθνούς συστήματος τείνει να εξελιχθεί η διεθνής πειρατεία.

Τα τελευταία χρόνια, η διεθνής πειρατεία έχει προκαλέσει σοβαρά πλήγματα στην ευρωπαϊκή ναυτιλία, ιδιαίτερα στον περιβάλλοντα χώρο της Αφρικής.

Τον Μάρτιο του 2012 η ΕΕ αποφάσισε την επέκταση της παραμονής της στρατιωτικής της αποστολής στη Σομαλία για την άμεση καταπολέμηση της πειρατείας¹¹⁰.

Συγκεκριμένα, η στρατιωτική αποστολή θα παραμείνει στην περιοχή για δυο ακόμα χρόνια και θα έχει το δικαίωμα να στοχεύει στα πλοία και τις δεξαμενές καυσίμων τους, σύμφωνα με απόφαση των υπουργών Άμυνας της ΕΕ.

«Το σχέδιο της ΕΕ είναι να επιτρέψει τις επιθέσεις στις υπέργειες εγκαταστάσεις των πειρατών όταν επιτίθενται εν πλω τα σκάφη», δήλωσε ο Ισπανός υπουργός Εξωτερικών, προσθέτοντας ότι θα είναι «πολύ προσεκτικοί» ώστε να αποφύγουν πιθανούς θανάτους πολιτών.

Χρηματοδότηση για την καταπολέμηση της πειρατείας

Παράλληλα με την στρατιωτική δράση στη Σομαλία, η ΕΕ έχει προβεί και σε χρηματοδοτικά προγράμματα ενίσχυσης των κρατών που σχετίζονται άμεσα με την διεθνή πειρατεία.

Συγκεκριμένα φέτος το καλοκαίρι (2012) η ΕΕ ενέκρινε το πρόγραμμα EUCAP Nestor¹¹¹, σύμφωνα με το οποίο θα ενισχυθεί η ικανότητα των χωρών της περιοχής να αντιμετωπίσουν οι ίδιες το πρόβλημα αυτό, με την παροχή βοήθειας στις χώρες αυτές για την αστυνόμευση των παράκτιων ζωνών τους και τη δίωξη πειρατών.

¹¹⁰ Βλ ενδεικτικά ΣΚΑΐ.gr, *Σομαλία: Η ΕΕ εγκρίνει επιθέσεις σε βάσεις πειρατών*, <http://www.skai.gr/news/world/article/198662/somalia-i-ee-egrinei-epitheseis-stis-upergeies-vaseis-peiraton/>, [accessed: 07.09.2012].

¹¹¹ Βλ ενδεικτικά Consilium, *Ενισχυμένη βοήθεια για την καταπολέμηση της πειρατείας στα ανοικτά του Κέρατος της Αφρικής*, <http://www.consilium.europa.eu/homepage/highlights/stepping-up-help-to-fight-piracy-off-the-horn-of-africa?lang=el>, [accessed: 07.09.2012].

Η Υπατη Εκπρόσωπος της ΕΕ Catherine Ashton εξέφρασε την ελπίδα ότι η αποστολή EUCAP Nestor θα συμβάλει, υπό την ηγεσία των ίδιων των χωρών, στην οριστική εξάλειψη της μάστιγας της πειρατείας.

Αρχικά θα παρέχει εκπαίδευση στο Τζιμπουτί, στην Κένυα, στις Σεϋχέλλες και στη Σομαλία, με ενδεχόμενη μεταγενέστερη επέκταση στην Τανζανία και θα έχει δυο βασικά καθήκοντα:

- ενίσχυση του τομέα του κράτους δικαίου στη Σομαλία με την εκπαίδευση δυνάμεων ακτοφυλακής και δικαστών.
- ενίσχυση των δυνατοτήτων θαλάσσιας ναυσιπλοΐας άλλων χωρών της περιοχής.

Πηγές πληροφόρησης

Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- **Επίσημες κυβερνητικές ιστοσελίδες**

Επίσημη Ιστοσελίδα Συμβουλίου- <http://www.consilium.europa.eu/>

Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Επιτροπής- http://europa.eu/index_el.htm

Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης- <http://europa.eu/>

Ιστοσελίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου- <http://www.europarl.europa.eu/news/en/pressroom/>

Eurostat- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>

Eurojust- <http://eurojust.europa.eu/Pages/home.aspx>

US Energy Information Administration- <http://www.eia.gov/>

Global Security Organization- <http://www.globalsecurity.org/>

Επίσημη ιστοσελίδα NATO- <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>

- **Ειδησεογραφικά πρακτορεία**

The Telegraph- <http://www.telegraph.co.uk/>

New York Times Examiner- <http://www.nytexaminer.com/>

Spiegel International- <http://www.spiegel.de/international/>

EurActiv.com- www.euractiv.com

EurActiv.gr- www.euractiv.gr

France 24- <http://www.france24.com/en/>

The Guardian- <http://www.guardian.co.uk/>

CNN- www.cnn.com

Reuters- www.reuters.com

New York Times- www.nytimes.com

Naftemporiki.gr- www.naftemporiki.gr

The Economist- <http://www.economist.com/>

BBC- <http://www.bbc.co.uk/>

Bloomberg- <http://www.bloomberg.com/>

SKAI.gr- www.skai.gr

Καθημερινή- www.kathimerini.gr

The Moscow Times- <http://www.themoscowtimes.com/>

RT- <http://rt.com/>

- Άλλες ιστοσελίδες

Nabucco Official Website- <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en>

ITGI (Interconnector Turkey-Greece-Italy)- <http://www.edison.it/en/company/gas-infrastructures/itgi.shtml>

Trans Adriatic pipeline- <http://www.trans-adriatic-pipeline.com/>

Standard & Poor's- <http://www.standardandpoors.com/SPComIPResolver>

Nord Stream- www.nord-stream.com/pipeline/

Stefano Braghiroli and Caterina Carta- <http://www.jhubc.it/ecpr-riga/virtualpaperroom/042.pdf>

South Stream- , <http://south-stream.info/index.php?id=8&L=1>

Βιβλιογραφία

Pentland Charles, International Theory and European Integration.

Βλ Παναγιώτης Ήφαιστος, Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, Εκδόσεις Ποιότητα, 1999.

Θεόδωρος Αιμ. Χριστοδουλίδης, Εισαγωγή στη διεθνή οργάνωση,

Hoffman, International Organization and the International System, I.O., 1970.

Βλ James E. Dougherty- Robert L. Pfaltzgraff, Jr, Ανταγωνιστικές θεωρίες διεθνών σχέσεων

Charles Pentland, Functionalism and Theories of International Political Integration,

Ernst Haas, Beyond the nation state, Stanford University Press

Hans J. Morgenthau, Politics Among Nations- The Struggle for Power and Peace, Third Edition, 1962

Kenneth N. Waltz, Θεωρία διεθνούς πολιτικής

Robert Jackson- George Sorensen, Θεωρία και Μεθοδολογία Διεθνών Σχέσεων, Gutenberg, Αθήνα

Bull Hedley, The anarchical society: A study of order in world politics, London, Macmillan, 1995

Steven R. David, Why the Third World Still Matters, winter 1992-1993

Timo Noetzel and Benjamin Schreer, Does a multi-tier NATO matter? The Atlantic alliance and the process of strategic change

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο Αιώνα

Kaunert, Christian (2010) 'The external Dimension of EU Counter-terrorism Relations: Competences, Interests and Institutions', Terrorism and Political Violence

Bendiek, Annegret (2006) 'EU Strategy on Counter-terrorism: Steps towards a coherent Network Policy', Stiftung Wissenschaft und Politik German Institute for International and Security Affairs

Αθανάσιος Πλατιάς, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη

Θεόδωρος Χριστοδουλίδης, Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Κωνσταντίνος Α. Στεφάνου, Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση

Δημήτρης Κώνστας- Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος, Διεθνείς Σχέσεις, Συνέχεια και Μεταβολή

Adam Watson, Η εξέλιξη της Διεθνούς Κοινωνίας

Ian H. Giddy, Παγκόσμιες Χρηματοπιστωτικές Αγορές

Susan Strange, η Υποχώρηση του κράτους, Παπαζήση

Θ. Κουλουμπής, Διεθνείς Σχέσεις, Παπαζήση

Αθανάσιος Πλατιάς, Το νέο διεθνές σύστημα, Παπαζήση

Θ. Χριστοδουλίδης, Στην τροχιά των διεθνών εξελίξεων

